

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

МАТЕРІАЛИ

**звітної науково-практичної конференції
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського**

***«Інформаційне забезпечення
сфери освіти та науки України»***

за результатами наукових досліджень у 2020 р.

22 грудня 2020 р.

КИЇВ

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

МАТЕРІАЛИ

**звітної науково-практичної конференції
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського**

***«Інформаційне забезпечення
сфери освіти та науки України»***

за результатами наукових досліджень у 2020 р.

22 грудня 2020 р.

Вінниця
«ТВОРИ»
2020

УДК 025:005.745](043.2)

I-43

*Затверджено до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 18 від 24 грудня 2020 р.*

Редакційна колегія:

Березівська Л. Д., доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського (головний редактор);

Закатнов Д. О., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи;

Тарнавська С. В., кандидат історичних наук, вчений секретар (відповідальна за випуск);

Пономаренко Л. О., кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів;

Селецький А. В., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти;

Василенко Н. М., літературний редактор.

Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст публікацій несе автор.

I-43 **Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України :** матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 22 грудня 2020 р., Київ / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. Д. Березівська (голов. ред.), Д. О. Закатнов, С. В. Тарнавська (відп. за вип.) та ін.]. – Вінниця, ТОВ «ТВОРИ», 2020. – 86 с.

ISBN 978-966-949-683-6

Збірник містить матеріали, в яких стисло викладено наукові повідомлення учасників звітної науково-практичної конференції Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського «Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України», що відбулася 22 грудня 2020 року.

УДК 025:005.745](043.2)

© Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, 2020

ISBN 978-966-949-683-6

© ТОВ «ТВОРИ», 2020

З М І С Т

Березівська Л. Д. Результати діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України за 2020 р. та завдання на 2021 р.....5

СЕКЦІЯ 1 ПЕДАГОГІЧНА НАУКА ТА ОСВІТА В ОСОБАХ, ДОКУМЕНТАХ, БІБЛОГРАФІЇ (2020–2022)

Березівська Л. Д. Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії: найістотніші результати першого етапу НД	23
Березівська Л. Д. Хрестоматія з історії реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні крізь призму історіографії (1991–2019): критерії добору текстів	26
Сухомлинська О. В. Відображення змісту всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» (1993–2020) у бібліографічних покажчиках, присвячених педагогові	28
Гавриленко Т. Л. Реформування змісту початкової освіти в незалежній Україні: історіографічна база дослідження	29
Демида Є.Ф. Популяризація педагогічної спадщини М. І. Пирогова у віртуальному освітньому просторі	31
Деревянко Т. М. Концепція державного стандарту загальної середньої освіти в Україні (1996): джерелознавчий аналіз	33
Дурдас А. П. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») про зміст загальної середньої освіти (1993)	34
Дяченко Л. М. Терміносистеми німецької педагогічної науки і практики другої половини XIX – початку XX століття	36
Золотаренко Т. О. Упровадження дистанційної та змішаної освіти в Україні: ретроспективний аналіз	37
Міхно О. П. Особливості контенту сторінок «Т. І. Цвєлих» та «О. Г. Дзєверін» електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського	39
Мушка І. В. Географічний вимір міжнародних і всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» (1993–2019).....	40
Середа Х. В. Концепція інформатизації освіти (1994): структурно-змістовий аналіз	41
Страйгородська Л. І. Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський і сучасність» у контексті розвитку освіти 90-х років XX століття	42
Сухомлинська Л. В. Про зміст і напрями роботи Міжнародної науково-практичної конференції «Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст» (Київ, 1993).....	43
Тарнавська С. В. Українська дитяча періодика 20-х – початку 40-х рр. XX ст. у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як предмет історико-педагогічних розвідок.....	45
Хопта С. М. Змістове наповнення українських дитячих часописів 20-х – початку 40-х рр. XX ст. (на прикладі журналів «Дитячий рух», «Друг дітей»)	47
Чала Н. В. Сторінка «Адольф Дістервег» як складник електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу»	48

СЕКЦІЯ 2 ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА ОСВІТИ (2020–2022)

Пономаренко Л. О. Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти: найістотніші результати першого етапу НД	50
Вараксіна Н. В. Система автоматизації бібліотек ІРБІС як інструмент формування інформаційних ресурсів	52
Воскобойнікова-Гузєва О. В. Розвиток електронних бібліотечних сервісів у відповідь на пандемію 2020 року.....	53
Гончаренко О. Л. Бібліографічні ресурси мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.....	54
Добко Т. В. Внесок ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у розвиток ретроспективної національної бібліографії.....	55

Зоріна Н. Є. Термінологічна грамотність як складник професійної культури працівників освітянських бібліотек.....	56
Коваленко С. Г. Роль ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у розвитку цифрової освіти.....	58
Кропачева Н. М. Просктування електронних ресурсів в умовах формування галузевого інформаційного простору.....	59
Лобода С. М. Педагогічна преса як складник сучасного інформаційно-освітнього простору.....	61
Матвійчук О. Є. Роль шкільної бібліотеки у сучасному інформаційно-комунікативному освітньому просторі.....	62
Ніколаєнко Я. М. Дистанційна освіта: світові тенденції та українські реалії.....	63
Павленко Т. С. Фактографічна база даних «Календар знаменних і пам'ятних дат у сфері освіти» як сегмент науково-освітнього ресурсу бібліотеки.....	64
Пономаренко Л. О. Біобібліографічні покажчики у розкритті змісту галузевого ресурсу з актуальних питань педагогіки, психології та освіти.....	65
Рубан А. І. Роль ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в інформаційно-бібліографічному забезпеченні бібліотекарів закладів освіти.....	67
Сошинська Я. Є. Дистанційні сервіси університетських бібліотек в умовах пандемії.....	68
Хемчян І. І. Довідник «Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек–2020» як популяризатор та поширювач інформаційних продуктів провідних освітянських бібліотек.....	69

СЕКЦІЯ З БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ТА АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ ЩОДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ (2020–2022)

Селецький А. В. Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти: найістотніші результати першого етапу НД.....	71
Агалець І. О. Наукова інформаційно-бібліографічна продукція – комунікаційний інструмент супроводу науково-освітньої діяльності.....	74
Білоцерківець І. П. Інформаційно-бібліографічний супровід наукових досліджень НАПН України.....	75
Бондарчук О. Б. Науковий доробок наукової установи як ретроспективний огляд інноваційної діяльності.....	76
Вараксіна Н. В., Шило О. А. Онтологічне моделювання в бібліотечній справі.....	77
Годецька Т. І. Проблема відновлення психологічного здоров'я людини в умовах війни: інформаційно-аналітичний аналіз.....	78
Гуралюк А. Г. Бібліотека у відкритому освітньому середовищі закладу освіти.....	78
Закатнов Д. О. Інформаційно-бібліографічне забезпечення професійної орієнтації учнівської молоді.....	80
Пономаренко Л. О. Персональні покажчики у науково-бібліографічному супроводі діяльності НАПН України.....	80
Ростока М. Л. Інформаційна аналітика як основний методологічний інструментарій організації наукових досліджень.....	82
Селецький А. В. Інформаційно-аналітичний супровід науково-методичної діяльності НАПН України.....	83
Середа Х. В. Онтологічний підхід у розробленні систем електронного документообігу.....	84
Симоненко Т. В. Еволюція суспільних функцій бібліометричної інформації.....	85

РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НАПН УКРАЇНИ ЗА 2020 Р. ТА ЗАВДАННЯ НА 2021 Р.¹

*Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент
НАПН України, директор*

У 2020 р. діяльність колективу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України (далі – ДНПБ) як науково-дослідної установи з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства, педагогічного джерелознавства, біографістики, історії освіти; національного галузевого книгосховища; всеукраїнського науково-інформаційного, координаційного й науково-методичного центру бібліотек освітньої галузі України спрямовувалася на реалізацію пріоритетів, визначених у Статуті бібліотеки, Стратегії розвитку ДНПБ на 2017–2026 рр.², рішенні Загальних зборів трудового колективу в січні 2020 р., з урахуванням норм законів України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995 р., зі змінами), «Про освіту» (2017 р.), положень Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016 р.), Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року (2017 р.), Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України на 2017–2020 рр., Програми спільної діяльності НАН України та НАПН України на 2020–2022 рр.

Варто зазначити, що 2020 р. був доволі непростим для ДНПБ і всієї країни загалом. Суспільству довелося зіткнутися зі світовою пандемією Covid-19 та навчитися жити, працювати в нових реаліях. Карантинні заходи, зокрема дистанційний режим роботи, одразу загострили в діяльності ДНПБ низку проблем: непідготовленість наукових працівників до дистанційного режиму роботи, бібліотечних – до здійснення онлайн-послуг; низький рівень володіння частиною науковців і бібліотекарів сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями й інтернет-програмами, відсутність в окремих співробітників персональної комп'ютерної техніки або застаріле матеріально-технічне обладнання; небажання деяких працівників перелаштовуватися на нові форми роботи відповідно до сучасних суспільних вимог. Однак відзначимо, що після нетривалого адаптаційного періоду колектив ДНПБ зумів консолідувати зусилля для вирішення тих завдань, що зазначені в плані роботи бібліотеки на 2020 р.

---

¹ Доповідь виголошено 22 грудня 2020 р. на Звітних загальних зборах трудового колективу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та Звітній науково-практичній конференції «Інформаційне забезпечення сфери освіти України» за результатами наукових досліджень наукових працівників у 2020 р. (<https://dnpb.gov.ua/ua/naukovi-zakhody/zvitni-naukovo-praktychni-konferentsiyi/zvitnya-konferentsiya-2020/>).

² Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки / [авт. Березівська Л. Д., Закатнов Д. О., Страйгородська Л. І. та ін.] ; за наук. ред. Л. Д. Березівської ; ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ, 2020. – 28 с. – URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Strategy_2020.pdf.

Нині ми підбиваємо підсумки роботи за 2020 р., який запам'ятається не лише труднощами, зумовленими пандемією, а й певними здобутками. У представленому матеріалі відображено основні результати за всіма напрямками діяльності бібліотеки в порівнянні з попереднім звітним періодом. Зосередимо увагу на головних досягненнях.

Важливим пріоритетом кадрової стратегії бібліотеки є добір наукових і бібліотечних працівників вищої кваліфікації, забезпечення умов для професійного розвитку. Загальна чисельність працівників бібліотеки в 2020 р. становить **99** шт. од. (представлено в таблиці):

	Усього	Науковці	Доктори наук		Канд. наук		Бібліотечні Працівники	Допоміжний персонал
			усього	осн. м. р.	усього	осн. м. р.		
2020	99	51	6	2	16	9	25	22
2019	99	50	5	2	14	8	19	30
2018	99	53,5	5	2	15	9	21	24,5
2017	112	50	5	2	15	9	18	23
2016	108	49	5	1	9	6	14	30

Порівняно з 2019 р. кількість виконавців наукових досліджень збільшилася на 1 шт. од., бібліотечних працівників – на 6. У звітному році до здійснення наукових досліджень залучено 6 докторів наук (2 – із соціальних комунікацій, 4 – із педагогічних наук) і 16 кандидатів наук, що мало якісно позначитися на їхніх результатах.

У 2020 р. Постановою Президії НАПН України № 1-2/6-89 від 23 квітня 2020 р. затверджено новий склад вченої ради ДНПБ у кількості **20 осіб** (у 2019 р. – 24): **18 фахівців** вищої кваліфікації (у 2019 р. – 17), із них **6 докторів наук** (у 2019 р. – 7), **12 кандидатів наук** (у 2019 р. – 10).

Роки	Усього фахівців вищої кваліфікації	Із них:	
		докторів наук	кандидатів наук
2020	18	6	12
2019	17	7	10
2018	16	7	9
2017	16	7	9
2016	15	6	9

Голова вченої ради – директор бібліотеки, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України *Л. Д. Березівська*. Заступники голови вченої ради – заступник директора з наукової роботи, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник *Д. О. Закатнов*, заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи, кандидат історичних наук *Л. І. Страйгородська*. Вчений секретар вченої ради – вчений секретар бібліотеки, кандидат історичних наук *С. В. Тарнавська*.

У 2020 р. під безпосереднім керівництвом директора було проведено **18 засідань** вченої ради (із яких 11 – у дистанційному режимі за формою асинхронної е-комунікації та в онлайн-форматі на платформах Google Meet та Zoom), на яких розглянуто питання *науково-організаційної діяльності, планування й виконання наукових досліджень, упровадження їх результатів; науково-інформаційної, бібліотечної та видавничої діяльності; науково-організаційні та кадрові*. Ефективною є діяльність науково-експертної ради в складі вченої ради, яка здійснює експертизу планової продукції (рекомендовано до друку, оприлюднення й розповсюдження **5 електронних видань**). На засіданнях інформаційно-бібліотечної ради розглядалися актуальні питання організації бібліотечно-інформаційної діяльності.

Якість роботи працівників бібліотеки залежить від їхнього фахового рівня, підвищення якого в 2020 р. відбувалося за традиційними видами діяльності: *науково-організаційна робота*: участь у засіданнях Президії НАПН України й бюро Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, членство у вченій, науково-експертній, інформаційно-бібліотечній радах, раді молодих вчених, членство (участь) у громадських організаціях, зокрема міжнародних, тощо; *участь у науково-практичних масових заходах; здобуття вищої освіти працівниками бібліотеки; міжнародне стажування в онлайн-формі, науково-педагогічна та експертна діяльність*: керівництво аспірантами/докторантами та членство в спеціалізованих вчених радах, у редакційних колегіях, участь в експертних групах МОН України та інших установ тощо.

Пріоритетним напрямом діяльності ДНПБ є **проведення наукових досліджень та впровадження їх результатів**. 2020 р. розпочалося виконання трьох прикладних досліджень, що здійснюватимуться впродовж 2020–2022 рр.: *«Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії»*, РК № 0120U002093 (керівник НД – Березівська Л. Д., доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор ДНПБ); *«Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти»*, РК № 0120U002094 (керівник НД – Пономаренко Л. О., кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів ДНПБ); *«Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти»*, РК № 0120U002095 (керівник НД – Селецький А. В., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти ДНПБ). Вони виконувалися відповідно до перспективного тематичного плану наукових досліджень ДНПБ на 2020–2022 рр., технічних завдань на НД, індивідуальних планів роботи наукових працівників бібліотеки.

Актуальність цих наукових досліджень зумовлена потребою реформування, підвищення якості освіти в Україні, оптимізації науково-інформаційного забезпечення системи освіти бібліографічними, реферативними й аналітичними документами з актуальних питань розвитку національної та зарубіжної освіти в умовах інтеграції України в європейський і світовий

освітній простір; вдосконалення системи науково-методичного забезпечення функціонування мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України тощо.

Основні результати цих досліджень такі:

сформовано й схарактеризовано історіографічну та джерельну базу наукових досліджень, а також уточнено інформацію про їхні ключові поняття; на основі визначених критеріїв (хронологічний, типологічний, бібліографічний та ін.) частково репрезентовано тексти документів (закони, програми, стратегії, державні стандарти, концепції) про реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні (1991–2017), провідну роль у створенні яких відіграли вчені НАПН України; упорядковано бібліографічну інформацію про міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання (1993–2020), присвячені аналізу творчої спадщини видатного педагога В. О. Сухомлинського; науковий доробок академіка О. В. Сухомлинської; українські дитячі періодичні видання 20-х – 40-х рр. ХХ ст. і рідкісні педагогічні видання німецькою мовою другої пол. ХІХ ст. – поч. ХХ ст. із фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, що сприятиме інформаційному забезпеченню досліджень з історії освіти, педагогіки; набули подальшого розвитку теоретико-методологічні підходи до здійснення джерелознавчих розвідок як невіддільної частини історико-педагогічних студій; створено нові й оновлено наявні сторінки електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» (15). Розроблено три онлайн-проекти: «Читаймо Сухомлинського онлайн», «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри», «Афоризми Сухомлинського».

Виявлено специфічні особливості інформаційних ресурсів бібліотек закладів освіти, зумовлені характером їхньої діяльності; сучасні тенденції розвитку бібліотек закладів освіти; упорядковано бібліографічну інформацію про науковий доробок академіка О. І. Ляшенка; дисертації за спеціальностями 13.00.01–13.00.10; проаналізовано й упорядковано дані провідних освітянських бібліотек щодо створення протягом 2020 року наукових та науково-методичних матеріалів, вторинних інформаційних ресурсів; визначено науково-методичну основу діяльності освітянських бібліотек щодо забезпечення інформаційних потреб користувачів із залученням сучасних форм і методів роботи; розпочато формування та здійснюється поповнення фактографічної бази даних «Знаменні та пам'ятні дати у сфері освіти» в АІБС ІРБІС; набули подальшого розвитку теоретико-методологічні підходи до формування інформаційних ресурсів освітянських бібліотек із питань педагогіки, психології та освіти як важливої ланки сучасної галузевої інформаційної інфраструктури, а також прикладні аспекти їх функціонування й використання в умовах упровадження інформаційних технологій.

Визначено засади інформаційно-аналітичного супроводу науково-методичної діяльності НАПН України щодо забезпечення модернізації та реформування національної освіти; частково впорядковано бібліографічну інформацію про науковий доробок академіків В. Г. Кременя, В. І. Лугового, науковців Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України за 30 років наукової діяльності; визначено стан наповнення електронного

освітнього простору науково-методичною продукцією, створеною НАПН України, з питань модернізації та реформування освіти; *набули подальшого розвитку* інформаційно-аналітичні ресурси ДНПБ, зокрема щодо законодавчого та нормативно-правового забезпечення сфери освіти України для протидії поширенню коронавірусу COVID-19, психологічного забезпечення реалізації концепції Нової української школи.

Поставлені завдання наукових досліджень виконано на належному рівні. Одержані результати мають теоретичне та прикладне значення.

За результатами виконання наукових досліджень підготовлено та оприлюднено 202 одиниці наукових праць (у 2019 р. – 210): **наукові** – 3 (1 монографія, 2 збірники матеріалів наукових заходів); **довідкові** – 6 (3 біобібліографічні покажчики, довідник, 2 довідкові бюлетені); **електронні ресурси** – 24 (2019 р. – 19); **статті** – 62 (2019 р. – 81), зокрема: у фахових виданнях – 27 (2019 р. – 45), у зарубіжних – 7 (2019 р. – 19), у наукових – 10 (2019 р. – 17), у ЗМІ – 11 (2019 р. – 17), інших статей – 7; серед усіх статей індексуються в міжнародних наукометричних базах – 44 (2019 р. – 33), у т. ч. 1 – у Web of Science Core Collection, 1 – Scopus, англійською мовою – 9; **матеріали, тези** – 102 (у 2019 р. – 74); **бібліографічні списки** – 5. Частково підготовлено рукописи планової продукції.

	Усього	Із них:				
		Статті та тези	у зарубіжних виданнях,	у фахових виданнях,	у наукових виданнях,	Матеріали та тези науково-практичних заходів
			у т.ч., що входять до наукометричних баз даних	у т.ч., що входять до наукометричних баз даних	у т.ч., що входять до наукометричних баз даних	
2020	202	164	7/7	27/27	10/10	102
2019	210	173	19/3	45/27	17	74
2018	191	167	21/2	32/12	32	65
2017	175	150	13/1	33/2	30	61
2016	170	127	13/1	25/1	29	60

Простежимо динаміку висвітлення науковцями проміжних результатів дослідження. Як бачимо, кількість статей у фахових і зарубіжних виданнях, зокрема в тих, що входять до наукометричних баз даних, зменшилася. Водночас зросла кількість матеріалів і тез науково-практичних заходів (на 37 % у порівнянні з попереднім роком), кількість статей англійською мовою (з 3 у 2019 р. до 9 у 2020 р.), кількість статей у вітчизняних виданнях, які входять до наукометричних баз даних (на 46%). Позитивно, що у звітному році опубліковано 2 статті у виданнях, що входять до наукометричних баз даних

Scopus (Л. Д. Березівська)³ і Web of Science Core Collection (Л. Д. Березівська, О. П. Пінчук, Н. В. Вараксіна)⁴, ще дві такі статті прийнято до друку.

Продукція, підготовлена в ході виконання наукових досліджень, *упроваджувалася* на всеукраїнському рівні. Об'єктами впровадження були бібліотеки закладів післядипломної освіти МОН України та бібліотеки закладів вищої освіти України. Надано **19** довідок, актів, подяк та інших документів, які засвідчують рівень упровадження результатів наукових досліджень.

Упровадження результатів наукових досліджень здійснювалося через: розміщення електронних ресурсів на вебпорталі ДНПБ, в ЕБ НАПН України (621); створення профілів відділу педагогічного джерелознавства та біографістики, відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти в Google Академії; оновлення профілів науковців бібліотеки (40) у Google Академії, у системі «Бібліометрика української науки» (34), оновлення портфоліо науковців (29), створення цифрових ідентифікаторів ORCID iD (41), Researcher ID (9) наукових співробітників ДНПБ.

Динаміку зростання зазначених показників представлено в таблиці.

	Google Академія	Бібліометрика української науки	ЕБ НАПН України	ORCID iD	Researcher ID	Портфоліо
2020	40	34	621	41	9	29
2019	48	30	516	34	2	34
2018	33	18	363	34	2	34
2017	33	19	274	–	–	–
2016	60	30	176	–	–	–

У 2020 р. здійснювалося впровадження результатів 1 фундаментального та 2 прикладних наукових досліджень, що виконувалися у 2017–2019 рр., за результатами яких було підготовлено 28 одиниць планової й позапланової продукції, із них оприлюднено, упроваджено й використовується цільовою групою користувачів – 28, що становить 100%. Під час підготовки наукової продукції основні ідеї та принципи, закладені в її розробку, апробуються й оприлюднюються в наукових статтях. Також здійснювався моніторинг ефективності впровадження результатів наукових досліджень, зокрема шляхом аналізу показників відвідування електронної бібліотеки (у 2020 р. – майже 39 тис. завантажень) і використання розміщених публікацій. Ці питання

³ Berezivska L. D. Secondary education reform in independent Ukraine: the evolution of national legislation (1991–2017). *Ricerche di Pedagogia e Didattica. Journal of Theories and Research in Education*. 2020. Vol. 15, No. 1. P. 53–69. DOI: <https://doi.org/10.6092/issn.1970-2221/10501> (date of appeal: 05.11.2020).

⁴ Berezivska L. D., Pinchuk O. P., Varaksina N. V. The webportal of V. O. Sukhomlynsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine as an information resource for implementation of research in education, pedagogy and psychology. *Інформ. технології і засоби навчання = Inform. Technologies and Learning Tools*. 2020. Т. 78, № 4. С. 249–265. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v78i4.4055> (дата звернення: 05.11.2020).

систематично розглядалися на засіданнях відділів, вченої ради ДНПБ, висвітлено на вебпорталі ДНПБ у рубриці «Упровадження результатів наукових досліджень».

Варто відзначити, що науковці бібліотеки здійснювали позапланову роботу: підготовлено *наукову продукцію* за науковою редакцією Л. Д. Березівської (збірник матеріалів V Всеукраїнського науково-методологічного семінару з історії освіти «Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій»⁵, збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції ДНПБ «Інформаційне забезпечення сфери освіти України»); *довідкову продукцію* за науковою редакцією Т. В. Добко (біобібліографічний покажчик «Лариса Дмитрівна Березівська: історик, педагог, бібліотекознавець»⁶).

Для впровадження результатів наукових досліджень широко використовуються можливості науково-практичних заходів. Так, протягом 2020 р. співробітники ДНПБ взяли участь у **76** науково-практичних заходах (2019 р. – **52**), із них **35** міжнародних. ДНПБ організовано та проведено **23** масові наукові заходи: *науково-практичні* – **13** (конференції – **1**, педагогічні читання – **2** (1 всеукраїнські), семінари – **8** (2 всеукраїнські), круглі столи – **2**); *науково-інформаційні* – **10** (семінари – **2** (1 всеукраїнський), вебінари – **3** (всеукраїнські), круглі столи – **1**, інші – **4**). Зазначимо, що внаслідок пандемії частину міжнародних науково-практичних заходів, у роботі яких передбачалася участь науковців ДНПБ, було скасовано або перенесено на невизначений термін.

Згідно з планом роботи НАПН України було організовано й проведено в онлайн-режимі **5** науково-практичних і **2** науково-інформаційні масові заходи, з яких:

– **1** педагогічні читання (бібліотечна секція «Про творчий досвід вчителів і шкільних бібліотекарів, які працюють за ідеями педагога» (модератор секції – Л. Д. Березівська) у рамках XXVII Всеукраїнських педагогічних інтернет-читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Ідеї Василя Сухомлинського крізь призму сучасних освітніх практик: набутий досвід і перспективи»⁷);

⁵ Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-методол. Семінару з історії освіти, 21 жовт. 2020 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та ін.; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В. ; літ. ред. Хопта С. М.; бібліогр. ред. Демида Є. Ф.]. – Київ : ДНПБ, 2020. – 47 с. – URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/Doslidnytski_pidkhody_do_istoryko-pedahohichnykh-rozvidok-2020.pdf

⁶ Лариса Дмитрівна Березівська: історик, педагог, бібліотекознавець: біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; [упоряд. : Вербова В. В., Горбенко Н. А., Страйгородська Л. І. ; наук. ред. Добко Т. В.]. – Київ, 2020. – 165 с. – (Серія «Ювіляри НАПН України»; вип. 35). – URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Berezivska_2020.pdf (дата звернення: 11.12.20).

⁷ <https://dnpb.gov.ua/ua/?events=25054>

– 3 наукові семінари (V Всеукраїнський науково-методологічний семінар з історії освіти «Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій»; науково-практичний онлайн-семінар «Науково-інформаційний супровід модернізації та реформування освіти й науки» (у рамках Всеукраїнського фестивалю науки); Всеукраїнський науково-методичний онлайн-семінар «Роль бібліотеки у формуванні інформаційного простору закладу професійної (професійно-технічної) освіти України»⁸;

– 1 круглий стіл («Збірки творів В. О. Сухомлинського: літературно-педагогічний дискурс»⁹;

– 1 вебінар (Всеукраїнський вебінар «Роль бібліотек в екологічному вихованні учнів» (за підсумками Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек «Шкільна бібліотека і екологічна просвіта»))¹⁰;

– 1 місячник (Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек (у рамках Міжнародного місячника шкільних бібліотек «Шкільна бібліотека і екологічна просвіта»))¹¹.

Продовжував роботу постійно діючий *науково-методологічний семінар «Наукова бібліотека та якість сучасної освіти»* (3 семінари), метою якого є підвищення фахового рівня співробітників бібліотеки. На засіданнях упродовж року розглядалися актуальні питання української науки й освіти, бібліотечної справи: «*Модель сучасної бібліотеки Нової української школи*», «*Бібліотека – потужний інформаційний центр сучасності*», «*Академічна доброчесність у контексті наукової та освітньої діяльності*», «*Бібліотеки закладів освіти: міжнародний досвід діяльності*» тощо. Готувалися огляди освітянських і бібліотекознавчих видань.

Протягом звітнього періоду *рада молодих вчених ДНПБ (голова – С. В. Тарнавська)* здійснювала роботу, спрямовану на розвиток потенціалу наукової молоді бібліотеки. Удосконалено сторінку Ради молодих вчених на вебпорталі бібліотеки, де висвітлено її основні напрями роботи, подано плани й звіти про діяльність, розміщено публікації про раду в ЗМІ та довідкових виданнях, що сприяє ширшому представленню відомостей про неї в науково-інформаційному просторі й встановленню творчих зв'язків. Молоді вчені ДНПБ брали участь у засіданнях Ради молодих вчених НАПН України, долучалися до науково-практичних заходів, організованих здебільшого в онлайн-форматі Радою молодих вчених НАПН України та радами інших установ, що слугує налагодженню співпраці з науковою молоддю. Звіт про діяльність ради й перспективні завдання на 2021 р. затверджено на засіданні вченої ради в грудні 2020 р.

Розглянемо основні результати **науково-інформаційної та бібліотечної діяльності**. Зважаючи на карантинні заходи, науково-інформаційна та бібліотечна діяльність ДНПБ була частково переформатована й спрямована на

⁸ <https://dnpb.gov.ua/ua/?events=25400>; <https://dnpb.gov.ua/ua/?events=24095>;
<https://dnpb.gov.ua/ua/?events=24629>

⁹ <https://dnpb.gov.ua/ua/?events=24393>

¹⁰ <https://dnpb.gov.ua/ua/24939-2/>

¹¹ <https://dnpb.gov.ua/ua/всеукраїнський-місячник-шкільних-бі/>

бібліотечно-інформаційне обслуговування віддалених користувачів. Систематично проводилося інформування про ресурси бібліотеки (повнотекстові документи, рубрики на вебпорталі, віртуальні книжкові виставки, презентації щодо підвищення фахового рівня працівників освітянських бібліотек тощо), пропонувалися онлайн-послуги (доступ до ресурсів фірми EBSCO, індексування документів за УДК, готувалися рекомендаційні бібліографічні списки, виконувалися віртуальні довідки, здійснювалася онлайн-реєстрація тощо).

Бібліотечний фонд ДНПБ за 2020 р. поповнився на **3 425** прим. (неперіодичні видання – 1 615, періодичні – 1 810). Станом на 01.12.2020 р. він налічує **580 855** прим. Надходження книжкових видань становить 65% від запланованого, періодичних видань – 200%, за рахунок цього загалом план надходжень виконано.

Зазначимо, що відбулося зниження чисельності традиційних користувачів, відвідувань і документовидачі. Кількість користувачів за реєстраційною базою даних «Читач» – 2 955 осіб (48,5%). Водночас відзначимо зростання (вдвічі) чисельності дистантних користувачів – **24 278** осіб (2019 р. – 12 382). Традиційна кількість відвідувань – майже 5 тис., це тільки 25% від запланованого (19 510). Однак кількість дистанційних звернень до електронного каталогу та електронної бібліотеки збільшилася й становить майже **28 тис.** осіб.

Результати діяльності ДНПБ в інформаційному просторі висвітлює офіційний **вебпортал** (<http://dnpb.gov.ua>), на якому представлено ресурси бібліотеки, інноваційні послуги, різні види бібліографічної, реферативної та аналітичної інформації тощо. Саме він в умовах карантину став основною платформою комунікації з дистантним користувачем, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій і глобальних хмарних сервісів. За даними Google Analytics, показники відвідуваності вебпорталу зросли – майже **122 тис.** осіб (2019 р. – 98 228), зокрема й із таких зарубіжних країн, як США, Німеччина, Франція, Білорусь, Болгарія та ін.

Нині, в умовах розвитку інформаційного суспільства, велика увага приділяється створенню електронних ресурсів. Значна частина цієї роботи проводилася дистанційно. Так, за звітний період на **20 037** бібліографічних записів поповнився електронний каталог ДНПБ. Його загальний обсяг становить **443 481** запис. Загальна відвідуваність баз даних електронного каталогу – **22 036** осіб.

Інтенсифіковано наповнення *Науково-педагогічної електронної бібліотеки* ДНПБ (НПЕБ), зокрема оновлено версію САБ ІРБІС64+, що сприяло оптимізації пошуку релевантної інформації завдяки індексуванню повного тексту документа. У 2020 р. додано **100** док. (2019 р. – 37), загальна кількість повнотекстових документів – **2 380** прим. Її відвідуваність – **5 923**, загальна кількість завантажених файлів – **6 978**.

Активізовано діяльність щодо задоволення інформаційних потреб віддаленого користувача, надавалися консультації з питань упровадження та застосування УДК через Facebook, електронну пошту, в телефонному режимі.

Шляхом надання послуги електронної доставки документів виконано 170 замовлень (у 2019 р. – 228), відскановано майже 2 тис. сторінок тексту (2019 р. – 1 266).

Із метою сприяння вивченню результатів наукових розвідок зарубіжних країн у бібліотеці забезпечено доступ, зокрема віддалений, до світових інформаційних ресурсів: фірми *EBSCO Publishing* (із лютого 2018 р.; кількість сеансів, пошуків і запитів – понад 14,3 тис., завантажено повнотекстових документів – понад 1,6 тис., кількість посилань і анотацій – понад 2,6 тис.), наукометричних баз даних *Web of Science, Scopus* (із червня 2019 р., на умовах договору з Державною науково-технічною бібліотекою України).

Упродовж звітної періоду здійснювався інформаційний супровід наукових досліджень ДНПБ, зокрема добір джерел із міжнародних ресурсів фірми *EBSCO*, шляхом формування списків, у тому числі й повнотекстових документів; забезпечувалося оперативне та якісне довідково-бібліографічне обслуговування з актуальних питань (планові й на вимогу часу).

Інформаційно-аналітична та реферативна діяльність проводилася шляхом аналітико-синтетичного опрацювання вхідного документопотоку, зокрема: опрацьовано 54 номери журналів психолого-педагогічної тематики; поповнено реферативну БД на порталі ДНПБ – 1 289 записів, підготовлено 4 374 реферати трьома мовами; поповнено загальнодержавну реферативну БД «Україніка наукова» і реферативний журнал «Джерело» – 1 289 записів, 4 374 реферати трьома мовами, 42 видання.

Особливої уваги заслуговує робота бібліотеки з *науковим об'єктом* «Документи педагогіко-психологічного та історико-культурного напрямку 19–20 ст. (1850–1917 рр.)», що становить національне надбання України. Зокрема, протягом 2020 р. оцифровано 24 видання (9 259 стор.), електронні копії яких передано до Науково-педагогічної електронної бібліотеки. Для створення страхових копій до Північного регіонального Центру страхового фонду документацій надано електронні примірники 2 видань (566 арк.). Продовжувалося формування цифрового контенту рідкісних видань. До бази даних «Рідкісні книги» введено 1 200 записів, зокрема 362 іноземними мовами. Усього вона містить 11 338 бібліографічних записів, відвідуваність – майже 1,5 тис. осіб.

ДНПБ як головний координаційний центр приділяла особливу увагу підготовці організаційних документів, розвитку онлайн-сервісів та електронного ресурсу з питань **науково-методичного забезпечення мережі освітянських бібліотек**. Зокрема, розроблено методичні рекомендації для проведення в жовтні 2020 р. Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек «Шкільна бібліотека і екологічна просвіта» (наказ МОН України від 12.08.2014 № 9), Методичні рекомендації з планування соціокультурної діяльності у шкільних бібліотеках; Рекомендації щодо виходу освітянських бібліотек із карантину. Організовано **12** науково-методичних і науково-інформаційних масових заходів (4 – ввійшли до Плану роботи НАПН України), у яких взяла участь майже 1 тис. фахівців. Виголошено понад 50 виступів та повідомлень. Про актуальність цих заходів і матеріалів свідчить досить велика кількість

віртуальних користувачів, що долучилися до них, та переглядів у Facebook (майже **20 тис.**).

У 2020 р. із метою повноцінного розкриття фонду, галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів, популяризації спадщини видатних педагогів України й світу серед широкого кола науковців, освітян і громадськості здійснювалася соціокультурна діяльність. Організовано та проведено **14 культурно-освітніх масових заходів** (презентації, акції, екскурсії тощо). В умовах карантинних обмежувальних заходів було призупинено проведення традиційних лекцій науково-педагогічного лекторію «*Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти й науки*». За січень-лютий відбулося **6 лекцій**. Наразі здійснюється розроблення онлайн-лекцій для переформатування лекторію з орієнтацією на відвідувача. Варто відзначити також *позапланові масові онлайн-заходи (4)*, організатором і співорганізатором яких була бібліотека.

Один із пріоритетних напрямів роботи ДНПБ – **експозиційно-виставкова діяльність**, оскільки виставки є інформаційним супроводом науково-практичних масових заходів і формою впровадження наукових результатів. Загалом підготовлено **27 книжкових виставок** (22 – віртуальні), із них: тематичні – 16, персональні – 11, зокрема із серії «Ювіляри НАПН України» – 8. ДНПБ спільно з Відділенням професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України підготовлено віртуальну книжкову виставку до Загальних зборів НАПН України «Наукове забезпечення розвитку освіти дорослих в Україні».

ДНПБ як структурна частина НАПН України здійснює наукову, науково-інформаційну, соціокультурну діяльність щодо розвитку **сухомлиністики** як актуального напрямку педагогіки. Зокрема, проведено XXVII Всеукраїнські педагогічні інтернет-читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Ідеї Василя Сухомлинського крізь призму сучасних освітніх практик: набутий досвід і перспективи». У рамках читань презентовано матеріал про широкомасштабну й комплексну діяльність ДНПБ як поширювача сухомлиністики в освітньому просторі (Л. Д. Березівська). Організовано в онлайн-форматі круглий стіл «Збірки творів В. О. Сухомлинського: літературно-педагогічний дискурс».

Започатковано **онлайн-проекти** «Читаймо Сухомлинського онлайн», «Афоризми Сухомлинського» (спільно з Педагогічним музеєм України, Педагогічно-меморіальним музеєм В. О. Сухомлинського). Поповнено базу даних «Сухомлиністика» (внесено **1 200** бібліогр. записів, 2019 р. – 1 165). Здійснювалася експозиційно-виставкова діяльність: підготовлено 10 книжкових виставок і презентацій до виступів на масових заходах. Створено відеоролик до дня пам'яті В. Сухомлинського «День пам'яті видатного педагога-гуманіста Василя Сухомлинського» (загальна кількість переглядів у Facebook – **27 409**).

Окремо зацентруємо увагу на реалізації **Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України**. У рамках її виконання проведено [Всеукраїнський конкурс «Шкільна бібліотека – 2020»](#) та [Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек](#), флеш-семінар «[Імідж бібліотекаря в освітньому](#)

просторі: злам стереотипів» (у рамках XI Львівського міжнародного бібліотечного форуму) та ін.

Здійснювалася активна робота щодо виконання плану заходів НАПН України із запровадження *Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»*. Проведено науково-методичний семінар «Бібліотека в освітньому просторі Нової української школи», панельну дискусію «Роль бібліотек у розбудові Нової української школи»; поповнено актуальними матеріалами рубрику «Бібліотека нової української школи» на вебпорталі; упорядковано й оприлюднено на вебпорталі та у Facebook інформаційно-бібліографічні матеріали; підготовлено книжкові виставки тощо.

У рамках реалізації *Програми спільної діяльності НАН України та НАПН України на 2020–2022 рр.* укладено угоду про співпрацю між ДНПБ та НБУ ім. В. І. Вернадського, взято взаємну участь у науково-практичних заходах установ, експертовано матеріали Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу – 2019» (Л. Д. Березівська), здійснено бібліометричний аудит педагогічної науки за результатами наукометричної системи «Бібліометрика української науки», продовжено кооперативну співпрацю щодо поповнення наукової загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова» та УРЖ «Джерело» тощо.

Доцільно відзначити *активну співпрацю ДНПБ* із закладами дошкільної, загальної середньої, вищої освіти (Київський університет імені Бориса Грінченка, НПУ ім. М. П. Драгоманова та ін.), установами НАПН України, бібліотеками різного рівня (НБУ ім. В. І. Вернадського та ін.), Педагогічним музеєм України, опорним закладом загальної середньої освіти «Павлівський лицей імені В. О. Сухомлинського», Педагогічно-меморіальним музеєм В. О. Сухомлинського, громадськими організаціями (Всеукраїнська асоціація Василя Сухомлинського, громадська спілка «Українська асоціація освіти дорослих», Українське товариство істориків педагогіки, Українське товариство Януша Корчака, УБА), спільно з якими вона організовує науково-практичні заходи.

Варто згадати й про проведення на базі бібліотеки переддипломної й виробничої практики студентів Київського університету імені Бориса Грінченка, Національного авіаційного університету, НПУ ім. М. П. Драгоманова. Фахівці ДНПБ здійснювали науково-методичний супровід та оцінювали якість набутих знань і практичних навичок студентів під час проходження виробничої практики.

Для висвітлення важливих подій бібліотеки в ЗМІ було опубліковано 11 статей співробітників (Л. Д. Березівська, О. П. Міхно, Л. І. Страйгородська, С. В. Тарнавська, І. І. Хемчян («Освіта і суспільство», «Педагогічна газета», «Шкільна бібліотека плюс»)) та надано 1 інтерв'ю (Я. Є. Сошинська). Крім того, актуальна інформація про діяльність ДНПБ оперативно розміщувалася на вебпорталі та у Facebook. Загалом упродовж 2020 р. оприлюднено майже **200** дописів, які є актуальними з огляду на кількість переглядів та охоплення віртуальними користувачами.

Зважаючи на виклики сьогодення, входження української освіти до європейського простору, важливим напрямом діяльності бібліотеки є **міжнародне співробітництво**. Упродовж 2020 р. міжнародна наукова й науково-інформаційна діяльність здійснювалася за такими напрямами: участь у **35** міжнародних науково-практичних заходах, зокрема 9 зарубіжних науково-практичних конференціях (*Болгарія, Велика Британія, Греція, Італія, Чехія, Швеція*); членство в міжнародних наукових організаціях (Всекитайська асоціація з вивчення спадщини В. О. Сухомлинського – О. В. Сухомлинська, Л. В. Сухомлинська; Британська спілка з історії освіти – Л. Д. Березівська, Т. Л. Гавриленко; Міжнародна громадська організація «Міжнародна академія безпеки життєдіяльності» – О. Є. Матвійчук); представлення результатів наукових досліджень у міжнародних виданнях; міжнародне наукове стажування «Освітні інновації: виклики 2020. Особливості фінської системи освіти» (Фінляндія, м. Гуйтіннен, Західно-Фінляндський Коледж) М. Л. Ростоки; отримання стипендії для спеціалістів культури та креативних індустрій від програми ЄС «House of Europe» (Я. М. Ніколаєнко).

Співробітники долучалися до міжнародних ініціатив (акцій, подій), готували виставки, презентації. Наповнено новими ресурсами рубрику «Пункт європейської інформації» на вебпорталі ДНПБ (віртуальні виставки, презентації). За активну участь у проведенні заходів у рамках Міжнародного Дня безпечного Інтернету, запровадженого мережами Insafe та INHOPE за підтримки Європейської комісії, ДНПБ отримала сертифікат і відкритий цифровий бейдж «Організатор заходу до Дня безпечного Інтернету 2020».

У 2020 р. було здійснено низку практичних заходів, які суттєво вплинули на **вдосконалення матеріально-технічної бази**: встановлено пожежну сигналізацію на другому поверсі приміщення бібліотеки; здійснено перевірку ізоляції силових та освітлюваних мереж; виконувалися роботи з підготовки до осінньо-зимового періоду; проводились електромонтажні та сантехнічні роботи; забезпечувалося перевезення літератури й картин з інших установ та організацій; виконувалися роботи з поточного ремонту меблів у структурних підрозділах; забезпечувалося безперебійне функціонування локальної мережі й комп'ютерного парку; проведено ремонт теплової мережі; здійснено поточні ремонти кімнат (кім. 21-А, 23, 24, 27-А). У звітний період в повному обсязі виплачувалися всі передбачені надбавки, матеріальна допомога. Два рази на рік проводилися загальні огляди будівлі та прибудинкової території для встановлення дефектів і пошкоджень. Проведено щорічну інвентаризацію основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів та документів і розрахунків.

Усе це свідчить про раціональне використання бібліотекою фінансових ресурсів для забезпечення належних матеріально-технічних та санітарно-гігієнічних умов організації робочого процесу, вироблення й втілення ефективного адміністративного та фінансового менеджменту.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що не всі заплановані завдання 2020 р. виконано. Відзначаємо зменшення кількості публікацій, зокрема у фахових виданнях, зниження чисельності традиційних користувачів, показників

відвідувань і документовидачі тощо через об'єктивні причини: карантинні обмеження та недостатній рівень володіння науковими й бібліотечними працівниками сучасними ІК-технологіями. Проте, незважаючи на труднощі, зумовлені COVID-19, дистанційну організацію роботи наукових і бібліотечних співробітників (частина яких 2 місяці перебувала в простой), наукова, науково-організаційна, науково-інформаційна й бібліотечна, науково-методична, культурно-освітня, фінансова та господарська діяльність ДНПБ здійснювалася загалом на задовільному рівні.

Найвагоміші результати.

Розпочато три прикладні наукові дослідження, за результатами першого етапу яких підготовлено, оприлюднено й упроваджено 198 одиниць наукової продукції, зокрема 2 статті у виданнях, що індексуються в Scopus і Web of Science Core Collection; бібліографічні покажчики «Володимир Іларіонович Луговий – перший віце-президент НАПН України¹² і «Академік Олександр Іванович Ляшенко: до 70-річчя від дня народження»¹³, довідник «Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек – 2020»¹⁴, нові сторінки електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу», довідкові бюлетені «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки», випуски 11¹⁵ та 12¹⁶. Започатковано три онлайн-проекти: «Читаймо Сухомлинського онлайн»¹⁷, «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри»¹⁸, «Афоризми Сухомлинського»¹⁹. Проведено понад 30 науково-практичних, науково-інформаційних і культурно-освітніх онлайн-заходів (https://dnpb.gov.ua/ua/?post_type=events), 7 із них включено до Плану роботи НАПН України. Підготовлено та оприлюднено 4-й випуск електронного видання «Науково-педагогічні студії» (наявний міжнародний номер ISSN та цифровий ідентифікатор DOI), яке ввійшло до міжнародної бази даних «Index Copernicus» (<http://npstudies.dnpb.gov.ua/>). Оновлено Статут, Стратегію розвитку ДНПБ на 2017–2026 рр., Колективний договір між адміністрацією та трудовим колективом ДНПБ на 2021–2026 рр.

Забезпечено виконання Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України на 2017–2020 рр., Програми спільної діяльності НАН України та НАПН України на 2020–2022 рр., Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа».

¹² https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Lugovyi_V_I_Index_2020.pdf

¹³ https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/Liashenko_O_I_Index_2020.pdf

¹⁴ https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/Directory_2020.pdf

¹⁵ https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Analituchnuy_visnuk_2020-11.pdf

¹⁶ https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/Analituchnuy_visnuk_2020-12.pdf

¹⁷ <https://www.facebook.com/240019389383740/posts/2991199357>

599049/

¹⁸ <https://www.facebook.com/240019389383740/posts/3019645038>

087814/

¹⁹ <https://www.facebook.com/hashtag/%>

[D0%B0%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE](https://www.facebook.com/hashtag/%D0%B0%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE)

Підготовлено низку науково-інформаційних і довідкових матеріалів для науковців, освітян, бібліотекарів, які оприлюднено на вебпорталі та у Facebook (<https://dnpb.gov.ua/ua/бібліотека-нової-української-школи/>).

Здійснювалися формування галузевого інформаційного ресурсу (доступні через вебпортал бази даних і цифровий контент рідкісних видань; електронна бібліотека; ресурс «Бібліотека Нової української школи» тощо); розвиток сухомлиністики, методичний супровід діяльності мережі освітянських бібліотек (понад 15 тис.); надавався доступ до міжнародних інформаційних ресурсів (EBSCO, Web of Science, Scopus).

Водночас існує низка питань, що залишаються невирішеними або недостатньо вирішеними й ще більше загострилися в нинішніх умовах: підвищення публікаційної активності науковців, зокрема представлення одержаних результатів наукових досліджень у фахових наукових і зарубіжних виданнях, насамперед, що входять до наукометричних баз даних, зокрема Scopus та Web of Science Core Collection; інтенсифікація поповнення Науково-педагогічної електронної бібліотеки й баз даних ДНПБ; налагодження міжнародних зв'язків, участь у міжнародних проєктах, конкурсах, організаціях, проведення спільних із зарубіжними інституціями культурно-освітніх заходів, активізація міжнародних професійних обмінів тощо; організація підвищення кваліфікації наукових і бібліотечних працівників в умовах актуалізації широкого використання ІК-технологій; приведення наукового електронного періодичного видання «Науково-педагогічні студії» у відповідність до вимог, визначених МОН України для фахових видань; збільшення кількості реальних читачів, книговидачі, поповнення фонду; осучаснення форм соціокультурної діяльності, зокрема системне запровадження онлайн-форм тощо.

Проведений аналіз результатів діяльності ДНПБ уможливило визначення **пріоритетних завдань на 2021 р.**, а саме:

наукова, науково-організаційна робота:

- покращення систематичного контролю за виконанням НД;
- оновлення Положення про наукову роботу ДНПБ;
- підготовка ДНПБ до державної атестації у 2021 р.;
- підготовка індивідуальних планів роботи науковими співробітниками відповідно до Орієнтовного положення про наукову роботу ДНПБ;
- своєчасне подання якісних рукописів планової продукції, висвітлення проміжних результатів дослідження відповідно до принципів та правил академічної доброчесності в наукових виданнях, матеріалах конференцій, інформаційно-аналітичних матеріалах;
- підвищення публікаційної активності у фахових та зарубіжних виданнях, що входять до наукометричних баз даних, зокрема Scopus та Web of Science Core Collection;
- забезпечення належного реагування на проблеми та кризові явища, зумовлені світовою пандемією COVID-19, у межах наукових досліджень «Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти» (науковий керівник – Л. О. Пономаренко); «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії

педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти» (науковий керівник – А. В. Селецький), здійснення аналізу об'єктивно назрілих перетворень і надання обґрунтованих рекомендацій;

- упровадження результатів наукових досліджень;
- активізація організації й проведення науково-практичних заходів в онлайн-режимі, інтенсифікація використання системи вебконференцій;
- здійснення необхідних заходів для входження електронного часопису ДНПБ «Науково-педагогічні студії» до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б»;
- наповнення й оприлюднення бази даних «Національна академія педагогічних наук України»;
- бібліометричний аудит наукової діяльності вчених НАПН України;
- налагодження міжнародних зв'язків, встановлення партнерських наукових контактів із профільними установами інших країн, участь у міжнародних проєктах;
- вивчення питання про участь у конкурсах наукових і науково-технічних проєктів Національного фонду досліджень України;
- підвищення фахового рівня наукових працівників, зокрема шляхом організації наукових семінарів із написання фахових статей, стажування в Україні та за кордоном в онлайн-режимі;
- організація підготовки й атестації здобувачів вищої освіти за відповідними освітніми програмами на другому (магістерському), третьому (освітньо-науковому) і науковому рівнях вищої освіти та надання інших освітніх послуг;
- продовження популяризації наукової діяльності ДНПБ у ЗМІ, соціальних мережах.

Науково-інформаційна й бібліотечна робота:

- формування галузевого інформаційного ресурсу шляхом комплектування фонду, поповнення та вдосконалення баз даних електронного каталогу й Науково-педагогічної електронної бібліотеки;
- оперативне та якісне задоволення інформаційних потреб користувачів, зокрема вчених НАПН України, шляхом забезпечення вільного доступу (у т. ч. віддаленого) до галузевих ресурсів;
- оптимізація асортименту та якості бібліотечно-бібліографічних, культурно-освітніх продуктів та послуг (у т.ч. для віддаленого користувача), зокрема створення віртуальних читальних залів тощо;
- забезпечення доступу до міжнародних інформаційних ресурсів;
- розвиток інформаційного потенціалу вебпорталу бібліотеки через наповнення його англійської версії;
- створення цифрового контенту рідкісних видань;
- збереження рідкісних видань (книжкових пам'яток), що становлять національне надбання, введення їх до наукового обігу шляхом організації експозиційно-виставкової діяльності тощо;

- розвиток міжнародної співпраці шляхом участі в міжнародних проєктах, проведення спільних із зарубіжними закладами культурно-освітніх заходів, налагодження міжнародного книгообміну;
- підвищення кваліфікації співробітників ДНПБ шляхом набуття компетентностей з інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій, бібліографічних знань тощо;
- розвиток науково-педагогічного лекторію «Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти й науки» в онлайн-форматі;
- підготовка й оприлюднення на вебпорталі ДНПБ відеоматеріалів (екскурсій, лекцій, презентацій) про діяльність музейної експозиції, кімнати-музею рідкісної книги, читального залу фонду В. Сухомлинського;
- висвітлення проблем і кризових явищ, об'єктивно назрілих перетворень науково-інформаційної та бібліотечної роботи, зумовлених світовою пандемією COVID-19, та надання обґрунтованих рекомендацій освітянським бібліотекам.

Науково-методична робота:

- участь у створенні офіційних документів щодо науково-методичного забезпечення освітянських бібліотек (спільно з МОН України);
- розширення науково-методичного супроводу діяльності бібліотек закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти;
- проведення заходів, зокрема в онлайн-форматі (семінарів, лекторіїв, тренінгів тощо), із метою підвищення фахового рівня бібліотечних працівників мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України;
- наповнення електронного ресурсу «Бібліотека Нової української школи» на вебпорталі ДНПБ.

Соціокультурна робота:

- організація та проведення культурно-освітніх заходів, зокрема віртуальних (екскурсії, лекторії, презентації книжок, воркшопи, літературно-мистецькі заходи, акції, флешмоби тощо);
- здійснення експозиційно-виставкової діяльності;
- поповнення та популяризація музейної експозиції, присвяченої історії ДНПБ;
- налагодження контактів з українськими й зарубіжними бібліотеками (обмін науково-інформаційними ресурсами, проведення спільних заходів тощо);
- популяризація здобутків науково-інформаційної та бібліотечної роботи в ЗМІ тощо.

Фінансово-господарська діяльність:

- інтенсифікація надання затверджених платних послуг із метою збільшення надходжень до спеціального фонду ДНПБ;
- оперативне забезпечення комфортних умов роботи працівників бібліотеки;
- забезпечення санітарно-гігієнічних норм в умовах карантину;
- покращення матеріально-технічної бази (сучасна комп'ютерна техніка, гарнітура, відео- та аудіозасоби);

– здійснення подальших ремонтних робіт у приміщенні та ін.

Підсумовуючи, зазначимо, що пандемія COVID-19 спричинила зміну поглядів, стала каталізатором упровадження віртуальних, дистанційних форм роботи. Безперечно, це матиме колосальний вплив на подальший розвиток сфери освіти та бібліотек, які здійснюють її інформаційний супровід. Саме тому нині актуалізується оперативне спрямування наших зусиль на розв'язання поставлених завдань у 2021 р. задля підвищення якості науково-інформаційного забезпечення освіти та науки, утвердження ДНПБ у структурі НАПН України як потужного наукового, інформаційного, науково-методичного й культурно-освітнього центру в Україні та за її межами.

СЕКЦІЯ 1
ПЕДАГОГІЧНА НАУКА ТА ОСВІТА В ОСОБАХ,
ДОКУМЕНТАХ, БІБЛІОГРАФІЇ
(2020–2022)

Реєстраційний номер: 0120U002093

Роки виконання: 2020–2022 рр.

Назва пріоритетного напрямку: Філософія освіти. Методологія, теорія, історія освіти і педагогіки

Проблема дослідження: Міждисциплінарний синтез галузей знань, що вивчають людину, суспільство, культуру і освіту

Науковий керівник: Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

ПЕДАГОГІЧНА НАУКА ТА ОСВІТА В ОСОБАХ, ДОКУМЕНТАХ,
БІБЛІОГРАФІЇ: НАЙІСТОТНІШІ РЕЗУЛЬТАТИ ПЕРШОГО ЕТАПУ НД

*Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор,
 член-кореспондент НАПН України*

Найістотніші наукові результати, досягнуті в ході проведення дослідження: вперше розроблено Програму комплексного міждисциплінарного наукового дослідження «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії», яка складається з чотирьох підтем, задля актуалізації історико-педагогічного знання про досягнення та кризові стани української й зарубіжної педагогічної науки та практики засобами джерелознавства; сформовано (дібрано, класифіковано, систематизовано) і схарактеризовано історіографічну та джерельну базу дослідження;

визначено критерії добору (хронологічний, тематичний, вибірковий, змістовий, типологічний, аксіологічний) документів і впорядкування (проблемний, хронологічно-тематичний, бібліографічний) матеріалів про: реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні (1991–2017); міжнародні й всеукраїнські педагогічні читання (1993–2020), присвячені аналізу творчої спадщини видатного українського педагога В. О. Сухомлинського; українські дитячі періодичні видання 20-х – 40-х рр. ХХ ст. і рідкісні педагогічні видання німецькою мовою другої пол. ХІХ ст. – поч. ХХ ст. із фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; внесок видатних українських і зарубіжних педагогів у розбудову освіти;

на основі визначених критеріїв частково репрезентовано тексти документів (закони, програми, стратегії, державні стандарти, концепції) про реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні (1991–2017), що сприятиме інформаційному забезпеченню досліджень з історії освіти, педагогіки; аргументовано, що вони відображають становлення національної освітньої політики, розвиток ідей про зміни в змісті загальної середньої освіти;

попри різницю в структурі, представлені документи визначали на державному рівні принципи, завдання, основні напрями реформування змісту загальної середньої освіти; провідну роль у їх створенні відіграли вчені НАПН України;

частково впорядковано бібліографічну інформацію про міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання (1993–2020), присвячені аналізу творчої спадщини видатного українського педагога В. О. Сухомлинського; науковий доробок академіка О. В. Сухомлинської; українські дитячі періодичні видання 20-х – 40-х рр. ХХ ст. і рідкісні педагогічні видання німецькою мовою другої пол. ХІХ ст. – поч. ХХ ст. із фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

виявлено персонально-особистісний і диференційований підхід дослідників до розгляду й інтерпретації ідей і поглядів В. О. Сухомлинського, який полягав у застосуванні нових понять та термінів (філософія дитинства, екологія людини, дитинолюбство, олюднення знань тощо) як стосовно історичних феноменів, так і актуальних педагогічних проблем;

встановлено, що дитячі періодичні видання 20-х – 40-х рр. ХХ ст. із фонду ДНПБ, які відображають реалії світу дитинства, актуальні питання тогочасної педагогічної теорії та практики, незважаючи на ідеологічний контекст, є джерельною базою розвідок із питань історії освіти й виховання дітей в окреслений хронологічний період;

з'ясовано, що *типологізовані* німецькомовні видання другої половини ХІХ ст. – поч. ХХ ст. (біографічні джерела, наукові монографії, дисертаційні матеріали, збірники наукових праць, довідкова продукція, навчально-методичні посібники, нормативно-інструктивні документи, інформаційно-аналітичні матеріали, інструктивно-методичні рекомендації, методичні посібники) відображають особливості розвитку педагогічної думки в німецькомовних країнах (Німеччина, Австрія, Швейцарія);

створено нові сторінки електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу»: «Гаятовський Іоаникій», «Дзеверін Олександр Григорович», «Орлай Іван Семенович», «Цвелих Тамара Іванівна», «Гурліт Людвіг», «Дістервег Фрідріх-Адольф-Вільгельм», «Зейдель Роберт» відповідно до структури (біографія, бібліографія, повнотекстові праці, фотогалерея) та *оновлено* наявні: «Ананьїн Степан Андрійович», «Грищенко Микита Минович», «Лубенець Тимофій Григорович», «Монтессорі Марія», «Музиченко Олександр Федорович», «Пирогов Микола Іванович», «Ряппо Ян Петрович», «Чепіга (Зеленкевич) Яків Феофанович»;

уточнено інформацію про ключові поняття дослідження (зміст загальної середньої освіти, реформування змісту загальної середньої освіти, державний стандарт загальної середньої освіти, освітні стандарти галузей знань (навчальних предметів), початкова освіта, базова середня освіта, профільна середня освіта, педагогічне джерелознавство, педагогічна біографіка, ресурси біографічної інформації, електронні інформаційно-бібліографічні ресурси, рідкісні видання, дитячі періодичні видання, біобібліографія);

набули подальшого розвитку теоретико-методологічні підходи (історіографічний, термінологічний аналіз, джерелознавчий пошук, предметно-цільовий аналіз друкованих та електронних видань, наукова джерелознавча

критика (аналіз і синтез) та ін.) до здійснення джерелознавчих розвідок як невіддільної частини історико-педагогічних студій.

За результатами 1-го, аналітико-інтерпретаційного, етапу НД опубліковано **70 наукових праць** (монографія – **1**; електронні ресурси – **2**; збірники матеріалів наукових заходів – **1**; біобібліографічний показчик – **1**; статті – **21** (із них: 10 – у фахових виданнях, 2 – у зарубіжних виданнях; 13 – у виданнях, що індексуються в наукометричних базах даних, зокрема 2 – у Scopus та WoS), **тези, матеріали конференцій – 44** (із них: 3 – у зарубіжних виданнях, 1 – англійською мовою)); **створено нові та оновлено наявні сторінки (15) електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу»** (<https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/>); **підготовлено частини рукописів планової наукової продукції** (хрестоматії «Антологія текстів з реформування змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017)», каталогу «Українські дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х років ХХ ст. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського», бібліографічних показчиків «Міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання “Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю” (1993–2020)» та «Педагогічні видання німецькою мовою другої половини ХІХ ст. – 1917 р. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського», біобібліографічного показчика «Академік Ольга Василівна Сухомлинська»).

Упровадження проміжних результатів НД здійснювалося під час виступів на **35 науково-практичних заходах: всеукраїнських: конференціях (10), педагогічних читаннях (3), семінарах (3), круглих столах (3); міжнародних: конференціях (13), зокрема зарубіжних (5); звітній науково-практичній конференції ДНПБ та інших заходах (2); проведення онлайн-заходів (3), включених до Плану роботи НАПН України** (<https://dnpb.gov.ua/ua/naukovi-zahodi/krugli-stoli/24382-2/>; <https://dnpb.gov.ua/ua/pro-tvorchyy-dosvid-vchyteliv-i-shkilnykh/>; <https://dnpb.gov.ua/ua/naukovi-zakhody/doslidnytski-pidkhody-do-istoryko-pedahohichnykh-rozvidok/>); **реалізації трьох онлайн-проектів для наукових, науково-педагогічних, бібліотечних працівників, здобувачів освіти: «Читаймо Сухомлинського онлайн»** (<https://www.facebook.com/240019389383740/posts/2991199357599049/>), «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри» (<https://www.facebook.com/240019389383740/posts/3019645038087814/>), «Афоризми Сухомлинського» (<https://www.facebook.com/240019389383740/posts/3514198505299129/>); **створення профілю відділу педагогічного джерелознавства та біографістики в Google Scholar (h-індекс – 30)** (<https://scholar.google.com.ua/citations?user=eA9i0W0AAAAJ&hl=ru>).

ХРЕСТОМАТІЯ З ІСТОРІЇ РЕФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРІОГРАФІЇ (1991–2019): КРИТЕРІЇ ДОБОРУ ТЕКСТІВ

*Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

У ході історіографічного пошуку встановлено, що за роки незалежності в Україні викладачі закладів вищої освіти та вчені наукових інститутів розробили низку посібників-хрестоматій для інформаційно-методичного супроводу курсу історії педагогіки. Найбільша проблема створення навчальної літератури з історії педагогіки (освіти) – структурування й добір матеріалу, оскільки й нині немає єдиних теоретичних конструктів і методичних підходів. Проте в цьому є і раціональне зерно, бо відсутність чітко визначених критеріїв спричинила появу різних за принципами побудови навчальних посібників. Із метою визначення критеріїв добору документів та впорядкування хрестоматії з історії реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні коротко схарактеризуємо основні підходи до розроблення такого типу навчальної літератури.

Хрестоматії як збірки творів педагогів або документів стали засобом розкриття нової історії освіти незалежної України. Однією з перших і донині широко використовуваною є хрестоматія «Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.)» (Л. Березівська, Н. Дічек, Л. Пироженко, Н. Побірченко, Т. Самоплавська, О. Сухомлинська, 2003), де представлено короткі біографії, маловідомі або невідомі тексти педагогів та освітніх діячів другої половини XIX – XX ст. [5]. Такого ж типу хрестоматія «Сімейна педагогіка» (В. Федяєва, 2007). У I томі видання подано короткі біографічні відомості про видатних українських педагогів, у II – про зарубіжних педагогів та їхні праці, присвячені проблемам виховання дітей у сім'ї [7]. Хрестоматія «Історія соціального виховання (з давніх часів до середини XX століття)» (О. Радул та ін., 2010) містить твори зарубіжних й українських педагогів, філософів про соціальне виховання [4]. Тексти супроводжуються короткими довідками про їхніх авторів.

Праці українських і зарубіжних педагогів, освітян, громадських діячів у посібнику-хрестоматії «Педагогіка: хрестоматія» (2006) його укладачі А. Кузьмінський, В. Омеляненко представили відповідно до основних вимог базових тем курсу «Педагогіка» у рамках трьох розділів: «Загальні основи педагогіки», «Теорія навчання», «Теорія виховання» [6].

Помітними серед інших є інтегровані навчальні посібники, які мають дві частини: у першій висвітлюються питання історії освіти, педагогічної думки, а в другій, яка, по суті, є хрестоматією, подано офіційні документи, напрацювання видатних зарубіжних та українських педагогів. Наприклад, таким є підручник «Історія педагогіки: лекції та хрестоматія» (Е. Федорчук, В. Федорчук, 2007) [8].

Вирізняються також хрестоматії як збірки документів з історії реформування загальної середньої освіти в Україні. Так, у навчальному посібнику-хрестоматії «Реформи шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: документи, матеріали і коментарі» (Л. Березівська, 2011) системно представлено документи й матеріали відповідно до розробленої автором періодизації реформування шкільної освіти в Україні у ХХ ст. [3]. Логічним продовженням цього посібника є хрестоматія «Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017)» (Л. Березівська, Т. Гавриленко, О. Сухомлинська та ін., 2019) [1]. Вона містить документи (доктрини, програми, концепції тощо) про реформування загальної середньої освіти й розвиток теоретичних основ виховання дітей та молоді в незалежній Україні (1991–2017) [2].

Аналіз наведених видань свідчить, що хрестоматії різняться тематикою, структурою, змістом, хронологічними межами, обсягом, критеріями добору та впорядкування текстів. Серед основних критеріїв добору й упорядкування текстів до них виокремлюємо тематичний, вибірковий, біографічний, змістовий, хронологічний. Вважаємо, що, відбираючи та систематизуючи матеріали до хрестоматії про реформування змісту загальної середньої освіти в Україні, доцільно застосовувати такі критерії: тематичний, вибірковий, хронологічний, змістовий, типологічний, аксіологічний. Посібник репрезентуватиме документи (закони, доктрини, концепції, стандарти) для вивчення й осмислення їх здобувачами вищої педагогічної освіти, розвитку критичного педагогічного мислення, формування педагогічної культури майбутніх педагогів. Матеріали хрестоматії можуть бути використані для написання праць з історії освіти, розроблення змісту навчальних дисциплін «Педагогіка», «Історія освіти», «Державна освітня політика». Вони можуть становити інтерес і для практичних працівників закладів освіти різного рівня. Підходи українських та зарубіжних науковців до впорядкування такого типу видань потребують постійної уваги. Ці питання висвітлюватимемо в подальших публікаціях.

Список використаних джерел

1. Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017) : хрестоматія / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Гавриленко Т. Л. та ін. ; наук. ред.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д. Вінниця : Твори, 2019. 525 с.
2. Березівська Л. Д. Антологія про реформування загальної середньої освіти в незалежній Україні (1991–2017): репрезентація джерел (концепції, програми, стратегії, доктрини). *Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки: до 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 7 листоп. 2019 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2019. С. 79–80. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/abstracts_collection_2019.pdf (дата звернення: 15.05.2020).
3. Березівська Л. Д. Реформи шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: документи, матеріали і коментарі : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. : хрестоматія / Ін-т педагогіки НАПН України. Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. 384 с.

4. Історія соціального виховання (з давніх часів до середини ХХ століття) : хрестоматія / упоряд.: О. С. Радул та ін. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2010. 464 с.
5. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ – ХХ ст.) : хрестоматія / упоряд.: Л. Д. Березівська, Н. П. Дічек, Л. В. Пироженко та ін. ; наук. ред. О. В. Сухомлинська. Київ : Наук. світ, 2003. 418 с.
6. Педагогіка : хрестоматія / уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. 2-ге вид., стер. Київ : Знання-Прес, 2006. 700 с.
7. Сімейна педагогіка : хрестоматія : у 2 т. / упоряд. В. Л. Федяєва ; Херсон. держ. ун-т. Херсон : ХДУ, 2007.
8. Федорчук Е. І., Федорчук В. В. Історія педагогіки: лекції та хрестоматія : навч. посіб. / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т. Кам'янець-Подільський : Зволейко, 2007. 320 с.

ВІДОБРАЖЕННЯ ЗМІСТУ ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ» (1993-2020) У БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОКАЖЧИКАХ, ПРИСВЯЧЕНИХ ПЕДАГОГОВІ

*О. В. Сухомлинська, доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики*

У наступному 2021 році Всеукраїнська асоціація Василя Сухомлинського відзначає 30-річчя своєї діяльності, серцевиною якої є міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю». Читання проводяться у різних регіонах України, кожне має свою актуальну для сьогодення тему, яка перегукується або ж розкривається у творчому доробку педагога. Їхня загальна кількість – 27, що є помітним внеском у вітчизняній історико-педагогічній науці.

Інформація про педагогічну і художню спадщину Василя Олександровича і література про неї міститься у персональних бібліографічних покажчиках, яких налічується, за нашими підрахунками, – 12. 3-поміж них нас цікавлять ті, у змісті яких найвірогідніше знайшли відображення тематика і зміст міжнародних і всеукраїнських педагогічних читань як цілісний, окремий напрям сучасної вітчизняної історико-педагогічної науки.

Відтак, аналіз показав, що у бібліографічному покажчику «В. О. Сухомлинський. Біобібліографія: 1987–2000» (2001) містяться 2 описи Міжнародної науково-практичної конференції «Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст» (1993), але вони відтворюють лише програми до неї [2, с. 85]. У бібліографічному покажчику, який хронологічно продовжує цю персоналію, – «В. О. Сухомлинський. Біобібліографія: 2001–2008 рр.» (2008) – зазначені педагогічні читання не виділено й не описано, окрім інформаційних повідомлень про місце й тематику їх проведення [1, с. 151–159].

Наступний науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Ушанування 90-річчя від дня народження Василя Сухомлинського» (2009) також не виділяє III Міжнародну науково-практичну конференцію та XV Всеукраїнські педагогічні читання, хоча тут описів відповідних публікацій значно більше, ніж у попередніх, але вони стосуються лише 2008 року. Суттєвим недоліком цього

видання є несистемне і досить хаотичне подання матеріалів, розміщення описів в різних рубриках, що перешкоджає цілісному сприйняттю всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» як окремого феномена сучасної історико-педагогічної науки – сухомлиністики.

У 2018 р. побачило світ видання «В. О. Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження: біобібліографічний покажчик» (2018), де вперше педагогічні читання було виділено в окрему рубрику: «Всеукраїнські педагогічні читання “В.О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю”» [3, с. 326–338]. Вони лише названі в хронологічному порядку – від 1993 до 2017 р., і їх перелік охоплює 12 сторінок. Опис і розкриття змісту педагогічних читань несуть у собі цінний і ще не використаний сучасною історико-педагогічною наукою та біографістикою матеріал, який прислужиться багатьом дослідникам та педагогам-практикам. І колектив відділу педагогічного джерелознавства та біографістики працює нині над заповненням цієї прогалини.

Список використаних джерел

1. В. О. Сухомлинський : біобібліографія: 2001–2008 рр. / АПН України, Укр. асоц. Василя Сухомлинського, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд. Л. М. Заліток. Київ : Богданова А. М., 2008. 196 с.
2. В. О. Сухомлинський : біобібліографія: 1987–2000 рр. / Укр. асоц. Василя Сухомлинського, ДНПБ України, Київ. нац. екон. ун-т ; уклад.: Г. І. Сухомлинська, О. В. Сухомлинська ; за ред. Н. О. Гажаман, Л. І. Ніколюк. Київ : КНЕУ, 2001. 128 с.
3. Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Страйгородська Л. І. та ін. Вінниця : Твори, 2018. 395 с.

РЕФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ: ІСТОРИОГРАФІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

*Т. Л. Гавриленко, доктор педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики*

Перегляд та оновлення змісту освіти – одвічна й масштабна педагогічна проблема, що особливо загострюється у періоди суспільно-політичних і соціально-економічних зрушень. Одним із таких в історії України є кінець ХХ – початок ХХІ ст., позначений національно-державним відродженням, формуванням нової політичної, економічної та соціальної систем, що мало помітний вплив на розвиток шкільної освіти, зокрема її початкової ланки. Увага науковців і практиків у цей час була сфокусована на реформуванні змісту початкової освіти, адже, за твердженням академіка О. Я. Савченко, він є «своєрідною моделлю вимог суспільства до підготовки молодих поколінь до життя. У ньому в особливій формі відображається матеріальна та духовна культура людства» [1, с. 6].

З’ясовано, що впродовж останніх десятиліть з’явилися історико-педагогічні розвідки, у яких висвітлюються питання реформування змісту початкової освіти в окреслених хронологічних межах. Передусім привертають

увагу праці відомого фахівця у галузі початкової освіти О. Я. Савченко. У наукових студіях вченої (Реформування змісту початкової освіти, 1996; Дидактика початкової школи, 1997, 1999, 2002; Розвиток змісту початкової освіти в умовах Державного суверенітету України: методологічний, законодавчий, дидактичний аспекти, 2011; Дидактика початкової освіти, 2012; Етапи модернізації змісту початкової освіти: український досвід, 2018) розкрито методологічний, законодавчий та дидактичний аспекти розвитку змісту початкової освіти; визначено та проаналізовано основні етапи його модернізації протягом 1991–2018 рр.

Історіографію проблеми дослідження суттєво доповнюють роботи української вченої Я. П. Кодлюк (Розвиток підручникотворення у галузі початкової освіти України в умовах державної незалежності, 2002; Теорія і практика підручникотворення у галузі початкової освіти України (1960–2000 рр.), 2005), де схарактеризовано процес підручникотворення в контексті реформування змісту початкової освіти у період розроблення і впровадження Державного стандарту початкової загальної освіти.

Привертає увагу і докторська дисертація О. Й. Фізеші «Початкова школа Закарпаття в системних освітніх трансформаціях другої половини ХІХ – початку ХХІ ст.» (2016), у якій з позицій історико-педагогічної регіоналістики відображено еволюцію змісту початкової освіти в умовах поліетнічного Закарпатського краю в 1991–2011 рр.

У кандидатських дисертаціях, хронологічні межі яких дотичні до доби незалежної України, розглянуто окремі аспекти окресленого питання, а саме: національна спрямованість змісту українських підручників з читання для молодших школярів (Н. М. Кузьменко, 1999); зміст природничої освіти учнів початкової школи (Н. М. Смолянчук, 2010).

Розвиток змісту початкової освіти в перше десятиліття державної незалежності України висвітлено також у низці наших публікацій (Розвиток змісту початкової освіти в Україні в період відродження національної школи (1991–2001), 2016; Нові тенденції розвитку змісту початкової освіти в Україні у період відродження національної школи (1991–1996 рр.), 2018; Розвиток початкової освіти в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття: історико-педагогічний аспект, 2019; Конструювання змісту початкової освіти на нових методологічних і дидактичних принципах у період відродження національної школи в Україні (1991–1996), 2020).

Отже, історіографічний пошук показав, що реформування змісту початкової освіти в незалежній Україні перебуває в дослідницькому полі українських науковців. Водночас здійснені історико-педагогічні розвідки не вичерпують усі аспекти окресленого питання, відкриваючи простір для подальшого вивчення такого: створення та впровадження стандартів для початкової освіти, аналіз документів з історії модернізації змісту початкової освіти, внесок українських вчених у розвиток змісту початкової освіти тощо.

Список використаних джерел

1. Савченко О. Я. Реформування змісту початкової освіти. *Початкова шк.* 1996. № 1. С. 4–8.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ М. І. ПИРОГОВА У ВІРТУАЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

*Є. Ф. Демида, науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

Цифровізація сучасної системи освіти стимулює розбудову віртуального освітнього простору – нагромадження «контенту інтернету, який може бути використаний з навчальною метою» [1, с. 29]. Потужним компонентом мережевого освітнього поля став електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу», створений на вебпорталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Цей ресурс «цілісно представляє життєвий шлях і науковий доробок конкретної педагогічної персоналії та відображає ступінь її дослідженості в науковому просторі, що сприяє поглибленню інформаційних запитів широкого кола віддалених користувачів, зокрема науковців, викладачів, студентів, аспірантів, докторантів України і світу з різноманітних проблем історії національної та зарубіжної освіти, гуманістичної педагогічної думки» [2, с. 225]. Належне місце в ресурсі відведено персоналії всесвітньо відомого вченого-хірурга, талановитого педагога Миколи Івановича Пирогова (1810–1881) [4].

Учений зробив великий внесок у розвиток педагогічної теорії й освітньої справи в Україні. Він був засновником медичного факультету Університету Св. Володимира в Києві, університету в Одесі, недільних шкіл для дорослих. Перебуваючи на посаді попечителя Одеського (1856–1858), а пізніше Київського (1858–1861) навчальних округів, розробив проект реформи системи освіти за ступенями, в якій, при переході від одного ступеня до іншого, зберігався принцип наступності й водночас завершеності освіти на кожному щаблі. Новаторськими були й погляди М. І. Пирогова про виховання, якому він відводив дуже відповідальну роль у житті суспільства в цілому й кожної особистості зокрема. Він «першим поглянув на освіту, виховання і науку як на «питання життя», обґрунтував ідею загальнолюдського виховання «істинної людини», громадянина вільного, самореалізувального суб'єкта, образ якого в його творчості відповідає гуманним запитам ХХІ століття, сучасним загальним закономірностям і тенденціям світового розвитку» [3, с. 5].

До 210-ї річниці від дня народження М. І. Пирогова оновлено вміст персональної сторінки ресурсу, присвяченої постаті педагога і вченого. У процесі дослідження проаналізовано та внесено зміни в структуру сторінки. Визначено рубрики: «Біографія», «Біобібліографія», «Повнотекстові праці М. І. Пирогова», «Нагороди та відзнаки М. І. Пирогова» (нова рубрика), «Ушанування пам'яті» (нова рубрика), «Пироговські читання», «Фотогалерея». Проведено джерелознавчий пошук за тематикою рубрик, виявлено пласт нової

документної інформації щодо постаті М. І. Пирогова (наукові статті, книжки, дисертації, зображальні матеріали тощо).

Укладено бібліографічний список публікацій українських і зарубіжних авторів, у яких педагогічну творчість та організаційно-освітню діяльність М. І. Пирогова досліджено з позицій сьогодення. Список додано в рубрику «Біобібліографія». Зокрема, у ньому представлено монографії А. М. Бойко та В. А. Іноземцева «М. І. Пирогов – педагог: заохочення і покарання дітей» (2016), В. М. Голобородько «Микола Пирогов в Україні» (2012), дисертаційні дослідження В. А. Іноземцева (2014), Ю. М. Лавренчука (2015), Н. Р. Тичинської (2013), збірку «Пироговський альманах» (2017), низку статей із наукових журналів і збірників, опублікованих в останнє десятиліття (М. В. Богуславського, Ю. А. Горбаня, В. А. Гурського, В. М. Кушнір, О. О. Синявської, Т. В. Шушари та ін.). Розширено перелік оцифрованих видань педагогічних творів у рубриці «Повнотекстові праці М. І. Пирогова» та надано доступ до їх онлайн-прочитання. Серед них: «Новосілля ліцею. Промова його вельможності пана попечителя Одеського навчального округу М. І. Пирогова на урочистому акті ліцею 1 вересня 1857 р.» (1857), «Зібрання літературно-педагогічних статей М. І. Пирогова, що вийшли в управління його Київським навчальним округом» (1861), 1-й і 2-й 2-го видання «Творів М. І. Пирогова» (1914–1916).

«Фотогалерею» доповнено світлинами й художніми зображеннями вченого: літографіями часів навчання в Дерптському університеті (1830-ті рр.), служби в Петербурзькій медико-хірургічній академії (1842), дагеротипами Одеського (1857) та Київського періодів (1861), картинними творами з колекції Національного музею-садиби М. І. Пирогова та ін.

У рубриці «Ушанування пам'яті» в змістовному інформаційно-ілюстративному матеріалі висвітлено шанування в Україні й світі до заслуг геніального лікаря-гуманіста й непересічного педагога.

Оновлена вебсторінка яскраво презентує постать ученого. У відкритому доступі вона постає дієвим засобом популяризації цінної педагогічної спадщини М. І. Пирогова у віртуальному освітньому просторі.

Список використаних джерел

1. Бахмат Н. Психолого-педагогічні критерії формування віртуального освітнього простору майбутніх менеджерів соціокультурної діяльності. *Проф. педагогіка* : електрон. журн. 2020. Т. 1, № 20. С. 25–34. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/591/638> (дата звернення: 05.11.2020).
2. Березівська Л. Д. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» як основа професійної підготовки педагогів. *Освіта для миру* : зб. наук. пр. учасників VIII Укр.-пол. / Пол.-укр. наук. форуму (8–10 жовт. 2019 р.) : у 2 т. / МОН України та ін. Київ ; Переяслав-Хмельницький, 2019. Т. 2. С. 222–228.
3. Бойко А., Іноземцев В. Концептуальні положення М. І. Пирогова про заохочення і покарання дітей. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Полтава, 2014. Вип. 61/62. С. 5–15.
4. Пирогов Микола Іванович (1810–1881) : сторінка інформ.-бібліогр. ресурсу «Видатні педагоги України та світу» / підгот. Демидою Є. Ф. ; наук. керівник Л. Д. Березівська ; ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. *Державна науково-педагогічна*

бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : офіц. сайт. Київ, 2020. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/пирогов-м-і/> (дата звернення: 05.11.2020).

КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1996): ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

Т. М. Дерев'янко, науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

У рамках виконання наукового дослідження «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії» (науковий керівник – Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України; 2020–2022 рр.) розпочалася робота над хрестоматією «Антологія текстів з реформування змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017)», зокрема формування I розділу видання. Нами віднайдено й опрацьовано низку документів, створених упродовж 1991–2001 рр., які відображають концептуальні засади реформування змісту вітчизняної шкільної освіти. Одним із них є Концепція державного стандарту загальної середньої освіти в Україні [4].

Здійснивши історіографічний пошук, з'ясовано, що зазначений документ у контексті дослідження історії розвитку національної освітньої системи побіжно розглядали у своїх публікаціях такі українські вчені, як К. Баханов [1], Л. Березівська [2], В. Галах [3], А. Махінко [5], Л. Паращенко [6] та інші. Однак цілісно й ґрунтовно представлена концепція не вивчалася.

Зважаючи на реформаційні процеси в освітній галузі, що розпочалися зі здобуттям незалежності України, і нові виклики часу, вкрай необхідним та актуальним стало розроблення нормативного документа, який би відображав суспільний ідеал освіченості людини, враховував реальні можливості особи й системи освіти в його досягненні, а також визначав обсяг змісту загальної середньої освіти [4, с. 7]. Саме тому в 1994 р. розпочалася робота над Концепцією державного стандарту загальної середньої освіти в Україні [5, с. 216]. 22 січня 1996 р. спільним наказом Міністерства освіти України, Національної академії наук України та Академії педагогічних наук України було створено Науково-координаційну раду (голова – О. Я. Савченко), яка й представила проєкт документа [4, с. 4]. 22 травня 1996 р. його затверджено рішенням колегії Міністерства освіти України [4, с. 2].

Концепція складається із 7 невеликих за обсягом структурних частин: «Загальні положення», «Загальна структура стандарту», «Базовий навчальний план», «Освітні стандарти галузей знань», «Державні гарантії одержання загальної середньої освіти», «Державні вимоги до рівня освіченості», «Порядок введення в дію стандарту».

У першому розділі йдеться про нагальну потребу створення державного стандарту загальної середньої освіти та подається тлумачення цього терміна. У другому – відображено структуру стандарту, який має містити базовий навчальний план; освітні стандарти галузей знань; державні гарантії одержання

середньої освіти; державні вимоги до рівня засвоєння змісту загальної середньої освіти за ступенями навчання.

Наступні чотири розділи ретельно описують змістове наповнення кожного із зазначених вище складників державного стандарту.

В останньому, сьомому, розділі прописано порядок введення в дію стандарту та визначено строк, після спливання якого він має бути переглянутий і перезатверджений.

Отже, Концепція державного стандарту загальної середньої освіти в Україні стала першим із часу проголошення незалежності документом, у якому унормовано систему показників про результати шкільної освіти й освіченість особи. Саме тому розроблення її має непересічне значення та є важливим етапом у процесі реформування й становлення національної освіти, зокрема однієї з її ланок – загальної середньої.

Список використаних джерел

1. Баханов К. Державний стандарт загальної середньої освіти: шляхи вдосконалення. *Рідна шк.* 2006. № 6. С. 4–6.
2. Березівська Л. Д. Реформування змісту загальної середньої освіти в незалежній Україні (1991–2002): джерелознавчий підхід. *Innovative Development of Science and Education* : abstr. of 2nd Intern. sci. and practical conf., Athens, Greece, 26–28 Apr. 2020. Athens, 2020. P. 245–249. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/04/INNOVATIVE-DEVELOPMENT-OF-SCIENCE-AND-EDUCATION-26-28.04.20.pdf> (дата звернення: 06.11.2020).
3. Галах В. В. Специфіка реформ середньої освіти в незалежній Україні. *Таврійський вісн. освіти.* 2014. № 4. С. 274–281.
4. Концепція державного стандарту загальної середньої освіти України : дод. 1 до рішення колегії М-ва освіти України від 22.05.1996 р. № 8/3-6. *Інформ. зб. М-ва освіти України.* 1996. № 17/18. С. 7–11.
5. Махінько А. І. Освітні реформи в сучасній українській школі: стан, проблеми і перспективи. *Сторінки історії* : зб. наук. пр. / КНТУ України «Київський політехнічний інститут», Каф. історії, Асоц. істориків вищ. шк. України. Київ, 2010. Вип. 31. С. 214–220.
6. Паращенко Л. Державний стандарт базової та повної середньої освіти в Україні як механізм розвитку національної освітньої системи. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України.* 2011. № 4. С. 257–264.

ДЕРЖАВНА НАЦІОНАЛЬНА ПРОГРАМА «ОСВІТА» («УКРАЇНА ХХІ СТОЛІТТЯ») ПРО ЗМІСТ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (1993)

*А. П. Дурдас, науковий співробітник відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики*

У ході історіографічного пошуку з'ясовано, що документ «Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»)» у працях, присвячених реформуванню загальної середньої освіти, різнобічно аналізує професор Л.Д. Березівська [1; 3; 4; 5]. Зокрема, науковець розкриває історію створення, зміст та значення розвитку шкільної освіти в незалежній Україні. У річищі досліджуваної теми коротко схарактеризуємо положення цього документа щодо розвитку змісту загальної середньої освіти.

У документі визначено пріоритетні напрями реформування освіти: розбудова національної системи освіти з урахуванням кардинальних змін в усіх сферах суспільного життя України; забезпечення моральної, інтелектуальної та психологічної готовності всіх громадян до здобуття освіти; досягнення якісно нового рівня у вивченні базових навчальних предметів: української та іноземних мов, історії, літератури, математики та природничих наук; створення умов для задоволення освітніх та професійних потреб і надання можливостей кожному громадянину України постійно вдосконалювати свою освіту, підвищувати професійний рівень, оволодівати новими спеціальностями; забезпечення в кожному навчально-виховному закладі відповідних умов для навчання та виховання фізично і психічно здорової особи та ін. [2].

По-новому звучали й основні шляхи реформування освіти: створення в суспільстві атмосфери загальнодержавного, всенародного сприяння розвитку освіти, неухильна турбота про примноження інтелектуального та духовного потенціалу нації, активізація зусиль усього суспільства для виведення освіти на рівень досягнень сучасної цивілізації, залучення до розвитку освіти всіх державних, громадських, приватних інституцій, сім'ї, кожного громадянина; подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей та національного нігілізму, відірваності освіти від національних джерел; відмова від засад авторитарної педагогіки, що утвердилися в тоталітарній державі і спричинили нівелювання природних задатків і можливостей, інтересів усіх учасників освітнього процесу; підготовка нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їхнього професіонального та загальнокультурного рівня; формування нових економічних основ системи освіти, створення належної матеріально-технічної бази; реорганізація наявних та створення навчально-виховних закладів нового покоління; створення нової правової та нормативної бази освіти тощо [2].

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні в умовах державотворення (початок 90-х років ХХ ст.). *Молодь і ринок*. 2011. № 6. С. 17–21.
2. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») : затв. постановою Каб. Міністрів України від 3 листоп. 1993 р. № 896. Дата оновлення: 29.05.1996. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#top> (дата звернення: 17.11.2020).
3. Berezivska L. D. Periodization of the reform of general secondary education in the independent Ukraine (1991–2017). *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2020. Vol. 8, iss. 228. P. 15–17. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-228VIII92-03> (date of appeal: 17.11.2020).
4. Berezivska L. D. Secondary education reform in independent Ukraine: the evolution of national legislation (1991–2017). *Ricerche di Pedagogia e Didattica. Journal of Theories and Research in Education*. 2020. Vol. 15, No. 1. P. 53–69. DOI: <https://doi.org/10.6092/issn.1970-2221/10501> (date of appeal: 05.11.2020).
5. Berezivska L. D. Secondary education reform in the independent Ukraine (1991–2017): concepts, programmes, doctrines and strategies. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2019. Vol. 7, iss. 187. P. 20–22. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-187VII76-04> (date of appeal: 17.11.2020).

ТЕРМІНОСИСТЕМИ НІМЕЦЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ І ПРАКТИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

*Л. М. Дяченко, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики*

Для розуміння глибинних причин освітніх процесів як в Україні, так і в зарубіжних країнах, важливого значення набуває їх вивчення в історичній ретроспективі. У формуванні джерельної бази таких досліджень допоможе колекція «Видання іноземними мовами ХVІІ – початку ХХ ст.» фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського.

У 2020 р. науковими співробітниками бібліотеки сформовано перелік рідкісних видань німецькою мовою ІІ половини ХІХ ст. – початку ХХ ст. Цей історичний період ознаменувався значними реформаційними перетвореннями у системі освіти Німеччини, а терміносиستمні німецької педагогічної науки і практики є відображенням суспільних тенденцій, що визначили тогочасний розвиток освіти в країні. Значного розвитку набули нові галузі педагогіки, виникли нові напрями та поняття, зокрема: експериментальна педагогіка, школа дії, громадянське виховання, корисний громадянин, трудова школа тощо.

Поява центрів психологічних і педагогічних досліджень в Німеччині на межі ХІХ та ХХ ст. зумовила виникнення експериментальної педагогіки, в центрі уваги якої перебували не проблеми навчання дитини, а вивчення самої дитини, її психології. Найвидатнішими її представниками були Вільгельм-Август Лай (1862–1926) та Ернст Мейман (1862–1915). Зокрема у працях «Методика викладання природознавства та критика реформаторських зусиль на основі сучасної психології» (1899) [5] та «Експериментальна дидактика» (1903) [4] В.-А. Лай критично висловлювався про тогочасну загальноосвітню школу і пропонував замінити її «школою дій», де учні мали змогу діяти творчо і самостійно та набувати власного досвіду пристосування до середовища. На переконання Е. Меймана, експериментальна педагогіка має вивчати проблеми фізичного й психічного розвитку дитини, особливості її мислення, сприймання, відчуття тощо. Це твердження відображене вченим у праці «Інтелект і воля» (1913) [6].

На початку ХХ ст. у Німеччині утвердився такий педагогічний напрям, як «громадянське виховання», з'явилося поняття «трудова школа». Найвідомішим представником цього напрямку є Георг Кершенштейнер (1854–1932). У своїй праці «Громадянське виховання німецької молоді» (1901) [3] він стверджує, що головне завдання шкільного виховання – сформувати в учнів розуміння значення держави, усвідомлення громадянського обов'язку і любові до батьківщини. Кожен громадянин має бути «корисним», тобто працювати на благо держави. Для цього, за словами вченого, учням треба дати мінімум знань і максимум умінь і навичок ручної праці, тому школа має бути «трудовою». Отож, в школі має здійснюватися загальна трудова підготовка до майбутньої

професійної діяльності. Ці положення розкриті ним у таких працях: «Концепт трудової школи» (1913) [1], «Основна аксіома освітнього процесу та її наслідки для організації школи» (1917) [2].

З усіма вищезазначеними виданнями можна ознайомитись у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського.

Список використаних джерел

1. Kerschensteiner G. Begriff der Arbeitsschule. 2. Aufl. Leipzig ; Berlin : B. G. Teubner, 1913. 202 S.
2. Kerschensteiner G. Das Grundaxiom des Bildungsprozesses und seine Folgerungen für die Schulorganisation. Schriften zur Förderung des Bildungswesens im neuen Deutschland. Berlin : Union Dt. Verl.-Ges., 1917. 198 S.
3. Kerschensteiner G. Staatsbürgerliche Erziehung der deutschen Jugend : Gekrönte Preisarbeit. Erfurt : Carl Villaret, 1901. 108 S.
4. Lay W. A. Experimentelle Didaktik. Ihre Grundlegung mit besonderer Rücksicht auf Muskelsinn, Wille und Tat. Vol. 1. Allgemeiner Teil. Wiesbaden : Otto Nemnich, 1903. 595 S.
5. Lay W. A. Methodik des naturgeschichtlichen Unterrichts und Kritik der Reformbestrebungen auf Grund der neueren Psychologie. Karlsruhe : Otto Nemnich, 1899. 123 S.
6. Meumann E. Intelligenz und Wille. 2. Aufl. Leipzig : Quelle & Meyer, 1913. 361 S.

УПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА ЗМІШАНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

*Т. О. Золотаренко, студентка першого курсу магістратури
НПУ ім. М. П. Драгоманова, провідний бібліотекар відділу науково-методичної,
соціокультурної та міжнародної діяльності Державної науково-педагогічної
бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України*

*Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
професор Т. М. Васютіна*

Дистанційна та змішана навчальні технології, як інтерактивний освітній формат, на території України особливо активно почали розвиватися за умов карантинних обмежень, спричинених Коронавірусною хворобою (COVID 19). У зв'язку із цим побутує думка, що зазначені технології відносно нещодавно почали впроваджуватися в освітню практику. Водночас, аналізуючи літературу з порушеної проблеми, можна зауважити протилежне.

Першу офіційну спробу впровадження дистанційної освіти пов'язують із уведенням у широку освітню практику ілюстрованих підручників «Світ чуттєвих речей в картинках» («Orbis Sensualium Pictus») (видана в 1658 р. чеським педагогом, фундатором наукової педагогіки Яном Амосом Коменським). Однак книги, як джерела різноманітних знань, існували і до цього. Їх активно використовували задля досягнення дидактичних цілей навіть не зважаючи на те, що вони не були створені відповідно до принципу наочності і часто не відповідали віковим особливостям здобувачів освіти. У 1840 році Ісаак Пітман, пропонуючи ввести у навчання стенографічне письмо, почав відправляти поштою завдання своїм учням і назад отримувати листи з виконаною роботою. Отже, багато науковців перший досвід упровадження дистанційного навчання в освітню практику пов'язують саме з постаттю цього

британського ученого-стенографа. Із винаходом радіо, телефона, телевізора, комп'ютера змінюються засоби навчання, проте його сутність залишається сталою.

Становлення (вироблення, запровадження) дистанційного навчання в Україні починається значно пізніше, ніж у країнах Західної Європи. На це впливали низький рівень інформатизації, незначна кількість оснащення ТЗН (ця проблема зберігається і в XXI столітті як і нестабільне підключення до мережі Internet). Проблематичною була і залишається недостатня розробка спеціальних методик щодо його впровадження в практику роботи закладів освіти різних рівнів. Тож, на вивчення як теоретичної, так і практичної складової питання були спрямовані зусилля багатьох українських та закордонних учених, таких як О. Андрєєв, О. Густир, В. Либин-Левач, О. Радіус, В. Спіцин, Ч. Бісселл [2].

Початковий етап досліджень дистанційної освіти розпочинається лише в 90-х роках минулого століття (прийняття Верховною Радою України «Про національну програму інформатизації» (1998 р.) та затвердження «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» (2000 р.)). У змісті цих нормативних документів було окреслено зміст поняття «дистанційна освіта», її особливості (характерні риси), визначена мета, завдання такого формату освіти, доцільність її впровадження тощо. Також було наголошено на формулі «навчання впродовж життя», дієвим та зручним форматом впровадження для якої буде саме дистанційне навчання.

Згодом альтернативою дистанційному стає змішане навчання – гібридна освітня технологія, що передбачає поєднання очного навчання та дистанційного у різних пропорціях. Згідно з цим ученими було виділено різні моделі змішаного навчання, найбільш широковідома класифікація яких була розроблена науковцями Майклом Хорном та Хізер Стейкер [3]. Категорія «змішане навчання» («Blended Learning») уперше була використана компанією «EPIC» у змісті прес-релізу інтерактивних навчальних центрів бізнес-освіти Атланти. Проте, у сучасному трактуванні її як нове освітнє явище використав Дж. Ламб у 2001 році [4]. Наразі, як в Україні, так і за кордоном, спостерігається активний науковий інтерес довкола освітньої технології змішаного навчання, адже вона відповідає вимогам сучасного життя та, на відміну від дистанційного навчання, дозволяє задовольняти природну потребу в безпосередньому спілкуванні. Тому нині наукові пошуки частіше стосуються безпосередньо практичного складника впровадження її в широку практику освітнього процесу. Свідченням цього є дослідження О. Спіріна, Ю. Триуса, Є. Желнової, М. Нікітіної, Г. Чередніченко, Л. Шапрана, М. Мохової, І. Воротникової, О. Рафальської, Е. Кадирової та ін., присвячені використанню моделей змішаного навчання в системі освіти [1].

Підсумовуючи, варто зауважити, що технології дистанційного та змішаного навчання можна трактувати як сучасні, інноваційні, які мають досить тривалий період генезису. В Україні їх розвиток констатуємо на початковому етапі, зважаючи на низку об'єктивних причин. Це питання потребує подальшого наукового дослідження з погляду його практичної реалізації (освітні платформи, підготовка педагогів до здійснення такого

навчання тощо) у закладах освіти різних рівнів: дошкільної, середньої (на різних ступенях), вищої.

Список використаних джерел

1. Даниско О. В., Семеновська Л. А. Генеза та сучасний зміст поняття змішаного навчання в зарубіжній педагогічній теорії і практиці. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 65, № 3. С. 1–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2018_65_3_3 (дата звернення: 04.12.2020).
2. Пилаєва Т. Історія розвитку дистанційної освіти в світі. *Наук. зап. Серія: Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград, 2016. Вип. 147. С. 114–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2016_147_30 (дата звернення: 02.12.2020).
3. Horn M., Staker H. *Blended: Using disruptive innovation to improve schools*. San Francisco : Jossey-Bass, 2015. 336 p.
4. Lamb J. Blended Learning is the New Buzz Phrase. *The Financial Times*. 2001. URL: <http://specials.ft.com/ftit/june2001/FT3M0640JNC.html> (date of appeal: 05.11.2020).

ОСОБЛИВОСТІ КОНТЕНТУ СТОРІНОК «Т. І. ЦВЕЛИХ» ТА «О. Г. ДЗЕВЕРІН» ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ» ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

О. П. Міхно, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського розробляється фахівцями бібліотеки в межах наукових досліджень (2008–2014 рр. – керівник П.І. Рогова, із 2015 р. – Л.Д. Березівська) і має продуману й водночас досить просту (а отже, й зручну для пересічного користувача) структуру. Так, постать педагога розкривається шляхом представлення текстової та візуальної інформації у розділах «Біографія», «Бібліографія публікацій», «Повнотекстові документи», «Фотогалерея», «Вшанування пам'яті», що дає користувачеві можливість скласти повне уявлення про життєвий і творчий шлях педагога.

У 2020 р. ресурс доповнено двома персональними сторінками відповідно до окресленої структури:

1. «Цвелих Тамара Іванівна (1910–2010)», український педагог, фахівець з методики дошкільного виховання, засновник наукової школи естетичного виховання. Сторінка містить: біографію, бібліографію (14 праць Т.І. Цвелих та 2 про неї), повнотекстові праці педагога (4 у форматі pdf), фотогалерею (12 фото з підписами). Всі представлені на сторінці матеріали введено у науковий обіг вперше (джерело: персональний комплекс матеріалів Т.І. Цвелих, що зберігається у Педагогічному музеї України);
2. «Дзеверін Олександр Григорович (1908–1978)», український історик педагогіки, співробітник Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП), голова редколегії видання «В. Сухомлинський. Вибрані твори: в 5 т. Київ, 1976–1977». Сторінка містить: біографію, бібліографію (37 праць), повнотекстові праці (6 у форматі pdf), фотогалерею (10 фото з

підписами). Всі матеріали, представлені на сторінці, введено у науковий обіг вперше (джерело: матеріали фонду Педагогічного музею України та з особистого архіву відомого українського еволюціоніста Ігоря Дзеверіна, онука О. Дзеверіна).

З'ясовано, що процеси модернізації та реформування освіти спонукають до переосмислення історико-педагогічного досвіду української школи, звернення до творчої біографії та спадщини педагогів-попередників.

Доведено, що зібрані матеріали відповідають усталеній структурі ресурсу і всебічно презентують персоналії Тамари Цвєлих та Олександра Дзеверіна, сприятимуть популяризації їх педагогічної спадщини, здійсненню подальших історико-педагогічних розвідок.

Зроблено висновок, що дослідження доробку радянських педагогів, переосмислення радянського періоду історії освіти сприятиме об'єктивному висвітленню історико-педагогічного процесу в усій його повноті.

ГЕОГРАФІЧНИЙ ВИМІР МІЖНАРОДНИХ І ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ» (1993–2019)

І. В. Мушка, науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

30 вересня 2020 року відбулися чергові Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю», які проходили в онлайн-форматі, що стало новим у досвіді їх проведення. Вони були 27 за ліком, а кожні з цих двадцяти семи читань присвячувалися актуальній темі, співзвучній сьогodenню. Особливістю всеукраїнських педагогічних читань, присвячених В. Сухомлинському, є те, що вони проводилися в різних містах України, розташованих у різних регіонах. Розпочалися вони в 1994 р. в м. Луцьку, на заході країни, а наступні відбувалися в центральному регіоні України. Так, другі читання проходили в м. Чернігові (1995), треті – в м. Умані (1996), четверті – в м. Вінниці (1997).

Характерною особливістю Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» є те, що кожні 5 років, на які припадала певна річниця від дня народження педагога, вони проводилися на його батьківщині – в Кіровограді (нині – Кропивницький) і включали в себе обов'язкову поїздку в селище Павлиш, де розташована школа, в якій він працював, та Педагогічно-меморіальний музей В.О. Сухомлинського. Таких читань відбулося 5: (1998 р. – до 80-річчя педагога; 2003 р. – до 85-річчя; 2005 р. – до 90-річчя; 2013 р. – до 95-річчя; 2018 р. – до 100-річчя). Прикметно також, що ці ювілейні педагогічні читання носили не лише всеукраїнський, а й міжнародний характер, адже до участі в них долучалися науковці й освітяни з різних країн – Польщі, Китаю, Німеччини, Греції, Росії та інші.

Впродовж цих 27 років педагогічні читання проходили в Харкові (1999), Луганську (2000), Одесі (2001), Тернополі (2002), Миколаєві (2004, 2014), Полтаві (2005), Переяславі (2006), Слов'янську (2007), Херсоні (2009, 2015),

Черкасах (2010), Хмельницькому (2011), Донецьку (2012), Житомирі (2017), Рівному (2019).

Як бачимо, Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю» географічно охопили майже всі регіони України. Вони і нині продовжують свій поступальний рух.

КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ (1994): СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВИЙ АНАЛІЗ

*Х. В. Середа, молодший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

У процесі джерелознавчого дослідження проблеми реформування змісту загальної середньої освіти в Україні протягом 1991–2017 рр. виявлено документ Концепція інформатизації освіти (1994) (далі – Концепція). З’ясовано, що крізь призму джерелознавства аналізує цей документ історик освіти Л. Д. Березівська у статті «Журнал «Рідна школа» як джерело історії реформування загальної середньої освіти в Україні: концепції і проекти (1991–2002)», 2018 р. [1, с. 12]. У контексті інформатизації зміст загальної середньої освіти в Україні протягом доби її незалежності розглядають такі провідні вчені, як В. Ю. Биков, О. Ю. Буров, А. М. Гуржій та ін. у монографії «Розвиток теоретичних основ інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України», 2019 р.

З огляду на важливість цього документа, який став підґрунтям для подальшого розроблення теорії інформатизації освіти, схарактеризуємо історію створення, структуру, зміст та значення документа для розвитку загальної середньої освіти, зокрема для змісту базової середньої освіти.

У результаті джерелознавчого аналізу з’ясовано, що Концепція розроблялася протягом 1991–1993 рр., опубліковано її було в 1993 та 1994 роках. Авторами Концепції стали провідні українські вчені В. Ю. Биков, Я. І. Вовк, М. І. Жалдак, Н. В. Морзе, Ю. С. Рамський, І. І. Комісаров, М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, В. І. Луговий, О. І. Ляшенко, В. Д. Руденко, А. Г. Олійник, А. Ю. Пилипчук [2, с. 26].

Встановлено, що структура концепції включає такі компоненти: мета інформатизації освіти; теоретико-методологічні основи концепції; основні тенденції інформатизації освіти; нові інформаційні технології навчання; педагогічні кадри; психолого-педагогічні проблеми інформатизації освіти; інформатизація управління освітою; ресурсне забезпечення і управління процесом інформатизації освіти [3, с. 31].

За цією Концепцією, метою інформатизації освіти є підготовка людини до повноцінного життя в інформатизованому суспільстві, а основними завданнями її визначено: формування інформаційної культури людини; забезпечення розвитку особистісних якостей людини, розкриття її творчого потенціалу, підвищення ефективності навчально-виховного процесу на основі впровадження нових інформаційних технологій навчання, надання діяльності

творчого, дослідницького характеру; удосконалення управління освітою; інтенсифікація методичної роботи і наукових досліджень.

Відповідно до Концепції, серед основних тенденцій розвитку інформатизації освіти виокремлено такі: розширення сфери використання нових інформаційних технологій (НІТ) в освітньому процесі; перехід від епізодичного до систематичного використання НІТ; їх застосування для вивчення освітніх предметів, курсів; поява принципово нових засобів навчання; інтелектуалізація систем, що використовуються для навчання; використання НІТ у позакласній та позашкільній роботі; формування основ інформаційної культури під час вивчення освітніх предметів.

Отже, в результаті структурно-змістового аналізу Концепції інформатизації освіти (1994) встановлено, що вона стала тим документом, який започаткував нові системні підходи до осмислення необхідності зміни мети інформатизації освіти, забезпечення комплексного характеру інформатизації усіх рівнів освіти, зокрема й базового.

Подальшого вивчення потребують інші концепції інформатизації освіти, розроблені в незалежній Україні.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Журнал «Рідна школа» як джерело історії реформування загальної середньої освіти в Україні: концепції і проекти (1991–2002). *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2018. Вип. 81, т. 1. С. 9–16. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/711410/> (дата звернення: 11.11.2020).
2. Концепція інформатизації освіти / авт. кол.: В. Ю. Биков, Я. І. Вовк, М. І. Жалдак та ін. *Рідна шк.* 1994. № 11. С. 26–29.
3. Розвиток теоретичних основ інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України / В. Ю. Биков, О. Ю. Буров, А. М. Гуржій та ін. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 214 с.

ВСЕУКРАЇНСЬКІ ПЕДАГОГІЧНІ ЧИТАННЯ «ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ І СУЧАСНІСТЬ» У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ 90-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Л. І. Страйгородська, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

У ході виконання наукового дослідження «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії» досліджено й проаналізовано матеріали міжнародних і всеукраїнських педагогічних читань, присвячених В. О. Сухомлинському, які проводилися упродовж 1993–1998 рр.

З'ясовано, що у 90-х рр. минулого століття у зв'язку з кардинальними змінами в суспільстві, зокрема в освітньому просторі, зумовленими проголошенням незалежності України, зростає увага до творчої спадщини видатних попередників, серед яких і Василь Сухомлинський. Завдяки цьому з'явилося чимало публікацій, присвячених спадщині педагога.

Розкрито вагому роль започаткованих у 1993 році Всеукраїнських педагогічних читань «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю». Вперше здійснено структурно-змістовий аналіз наукових праць, опублікованих у

збірниках за результатами науково-практичних засідань і присвячених різним аспектам творчого доробку педагога, які потребують наукового вивчення, обґрунтування й комплексної систематизації. Наголошено на провідній ролі Всеукраїнської асоціації Василя Сухомлинського в організації й проведенні Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський і сучасність», які щорічно відбуваються в різних куточках України. З'ясовано, що актуальність щорічної тематики ґрунтувалася на потребах реформування української системи освіти.

Встановлено, що такі науково-практичні засідання, які започатковані й проводилися упродовж 1993–1998 рр., можна вважати початком активного науково-практичного студіювання творчої спадщини педагога. Констатовано, що участь у таких засіданнях зарубіжних науковців, освітян засвідчує їх значущість і затребуваність, що розширює науково-дослідницький простір, у тому числі й в контексті міжнародного виміру. Творчий доробок видатного педагога й нині залишається об'єктом досліджень та активно упродовжується в освітній процес, що сприяє розвитку перспектив подальших наукових розвідок.

**ПРО ЗМІСТ І НАПРЯМИ РОБОТИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЄВРОПЕЙСЬКА ПЕДАГОГІКА І ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ
ЯК СУЧАСНИЙ ПЕДАГОГ-ГУМАНІСТ» (КИЇВ, 1993)**

*Л. В. Сухомлинська, науковий співробітник відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики*

У 2018 р. світ відзначив 100-річчя від дня народження видатного українського педагога В. О. Сухомлинського. У 2020 р. виповнилося 50 років з дня смерті. Це той проміжок часу, за який декілька поколінь освітян змогли оцінити спадщину педагога, зробити висновки, відсіяти наносне, швидкоплинне й залишити у скарбниці педагогічної думки те, що пройшло випробування часом та вдосконалене багаторічною педагогічною практикою.

Своєрідною платформою для висловлення нових ідей науковцями, обміну досвідом і підвищення рівня педагогічної майстерності педагогів-практиків стали педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю», які проводяться вже двадцять сьомий рік поспіль. У різні роки вони мали статус всеукраїнських і міжнародних. Започаткувала цю традицію Всеукраїнська асоціація Василя Сухомлинського, створена у 1991 р. спільно з Національною академією педагогічних наук України. До цього заходу, який відбувся у різних містах України, щороку долучалися наукові установи, заклади вищої освіти, школи, заклади дошкільної освіти. За результатами педагогічних читань вийшли 27 збірок наукових розвідок, у яких освітяни ділилися своїм досвідом, історико-педагогічними пошуками, практичними ідеями, що базуються на педагогічному й художньому доробку В. Сухомлинського [1].

Згодом виникла потреба зібрати й систематизувати ці численні науково-методичні матеріали. До складання бібліографічного покажчика «Міжнародні та всеукраїнські педагогічні читання “Василь Сухомлинський у діалозі з

сучасністю» (1993–2020)» долучився відділ педагогічного джерелознавства та біографістики ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського в рамках наукового дослідження: «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії». Цей довідник є своєрідним продовженням біобібліографічного покажчика «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження», виданого ДНПБ у 2018 р. у серії «Видатні педагоги світу» [4].

На нашу думку, цікаво дослідити, де і коли було започатковано традицію педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю», перші з яких офіційно відбулися у 1994 році, де було зосереджено увагу на Міжнародній науково-практичній конференції «Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст» (Київ, 1993), присвяченій 75-річчю від дня народження педагога. Адже саме з цього заходу починають відлік педагогічні читання. Проаналізуємо, хто брав у ній участь, які теми обговорювали, які проблеми хвилювали міжнародну педагогічну спільноту, як інтерпретувалася спадщина В. Сухомлинського.

Науково-практична конференція і згодом видана збірка матеріалів [2] була представлена потужним «міжнародним десантом»: викладачі, професори М. Библюк, В. Лашин (Польща); науковці і перекладачі творів В. Сухомлинського Бі Шу-джи, Ван І-гао (Китай); дослідники спадщини педагога, науковці Марбурзького університету Філіппа Е. Гартман, В. Іфферт, Р. Штайник (Німеччина); професори Університету Аристотеля м. Салоніки Х. Франгос, М. Ціандзі (Греція); сухомлініст, вчитель, перекладач творів В. Сухомлинського, в наступні роки – видавець інтернет-бюлетеня «Sukhomlynskiy News» [5] А. Кокеріль, а також Л. Мілков (Болгарія), М. О. Дмитрієв (Білорусь), М. В. Богуславський, М. І. Мухін (Росія).

Вітчизняна педагогічна думка була представлена такими корифеями науки, як І. А. Зязюн, доктор філософських наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (1993–2014); М. Д. Ярмаченко, доктор педагогічних наук, професор, директор Науково-дослідного інституту педагогіки України (1973–1994), перший Президент Академії педагогічних наук України; Н. Г. Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України; О. В. Сухомлинська, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, а також відомими українськими сухомліністами: М. Я. Антонцем, А. С. Биком, Л. С. Бондар, Н. П. Калениченко та багатьма іншими.

Під час конференції учасники обговорювали широке коло питань, пов'язаних із педагогічною спадщиною В. Сухомлинського: питання дидактики (М. Я. Антонєць), педагогічна майстерність учителя (Л. С. Бондар), трудове виховання дітей дошкільного віку (М. Ціандзі), актуальні проблеми естетичного виховання (В. Г. Бутенко), етнопедагогіка як основа творчості педагога (А. С. Бик) та ін. Але більшість доповідей звернулися саме до гуманістичної спрямованості педагогічної спадщини В. Сухомлинського, що знайшло відображення у назві конференції. Цій темі були присвячені доповіді: «Педагогіка гуманізму В. О. Сухомлинського – успадкування і розвиток

педагогіки А. С. Макаренка»: (Бі Шу-джи, Ван І-гао), «Гуманізм індивіда у спадщині В. Сухомлинського. Сухомлинський як провісник педагогіки людяності» (В. Іфферт), «В. Сухомлинський і гуманізм в радянській школі» (А. Кокеріль), «Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст» (В. Г. Лашин), «Ідея рефлексії у вихованні в педагогічній практиці В. Сухомлинського» (Л. Мілков), «Відкрити серце для добра» (Н. Г. Ничкало), «Ідея свободи у вихованні в європейській педагогіці й спадщині В. О. Сухомлинського» (О. В. Сухомлинська) та ін.

Як бачимо, ідеї гуманізму, моралі як складової шкільно-сімейного виховання, хвилювали педагогів та науковців впродовж років – від В. Сухомлинського і до сьогодні. Про це свідчить прийнятий Закон України «Про освіту» (2017), де мету освіти визначено як всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству [3]. У цьому контексті ідеї педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського залишаються напрочуд сучасними, затребуваними, такими, що не втратили своєї актуальності і дотепер.

Список використаних джерел

1. Всеукраїнські педагогічні читання «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю». URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/sukhomlynskyy-v-o/vseukrayinski-pedahohichni-chytannya/> (дата звернення: 18.11.2020).
2. Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 75-річчю від дня народж. видат. укр. педагога / АПН України, М-во освіти України, Міжнар. т-во послідовників В. Сухомлинського. Київ, 1993. 102 с.
3. Про освіту: Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 16.11.2020 р. *Законодавство України*: база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 18.11.2020).
4. Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження: біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; упоряд.: О. В. Сухомлинська, Л. Д. Березівська, Л. І. Страйгородська та ін.; наук. консультант О. В. Сухомлинська; наук. ред. Л. Д. Березівська; бібліогр. ред. Є. Ф. Демида. Вінниця: Твори, 2018. 395 с.
5. The Holistic Educator : Sukhomlinsky News subscription page. URL: <https://theholisticeducator.net/sukhomlinsky/newsletter/> (date of appeal: 18.11.2020).

УКРАЇНСЬКА ДИТЯЧА ПЕРІОДИКА 20-Х – ПОЧАТКУ 40-Х РР. ХХ СТ. У ФОНДІ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ПРЕДМЕТ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ РОЗВІДОК

*С. В. Тарнавська, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

У рамках виконання наукового дослідження «Педагогічна наука та освіта в особах, документах та бібліографії» (2020–2022) розпочато вивчення

українських дитячих періодичних видань 20-х – початку 40-х рр. ХХ ст. у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. У процесі історіографічного аналізу з'ясовано, що періодику для дітей окресленого періоду досліджували тією чи іншою мірою такі українські науковці, як О. Б. Бондарчук, В. М. Іващенко, Н. М. Коляда, С. М. Лобода, О. В. Мазко, О. П. Міхно, І. О. Карпич, К. В. Коротич, А. В. Пугач, В. О. Сухомлинська, Н. І. Турчин та ін. Серед виявлених праць, що розкривають питання наявності дитячої періодики у фондах окремих установ («Колекція “Українська дитяча періодика початку ХХ ст. фонду рідкісних та цінних видань Національної бібліотеки України для дітей” : каталог-путівник», 2018; «Українська дитяча книга 1920-х років у фондах Педагогічного музею України : каталог путівник», 2018; «Українська дитяча література 1930-х років у фондах Педагогічного музею України : каталог-путівник», 2019), відсутні видання про дитячу періодику з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Під час джерелознавчого пошуку віднайдено у фонді ДНПБ дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х рр. ХХ ст. («Більшовиченята» (1924–1931), «Будь наготові!» (1926–1928), «Весела бригада» (1931–1937), «Дитячий рух» (1925–1933), «Друг детей» (1925–1933), «Жовтень» (1928–1941), «Октябрьские всходы» (1924–1930), «Червоні квіти» (1923–1931), «Піонерія» (1923–1941)), які до цього часу не були комплексно й системно представлені в науково-освітньому просторі. Окреслено критерії добору (тематичний, хронологічний, типологічний) та критерії упорядкування (хронологічний, структурно-змістовий, бібліографічний, абетковий) матеріалів каталогу «Українські дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х років ХХ ст. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського».

Частково вивчено матеріали журналів «Будь наготові!» та «Жовтень», розкрито структуру й зміст видань, здійснено їх бібліографічний опис. Встановлено, що на сторінках часопису «Будь наготові!» обговорювалися актуальні питання тогочасної педагогічної теорії та практики; виявлено інформаційні матеріали про діяльність гуртків та інших організацій, розвиток дитячого руху в Україні та за кордоном, шкільне життя учнів, трудове, фізичне виховання тощо. З'ясовано, що на шпальтах часопису «Жовтень» подано вірші, оповідання для дітей відомих поетів та письменників, зокрема О. Донченка, Н. Забіли, В. Сосюри, П. Тичини та ін.; розміщено дитячі твори, загадки, ребуси, ігри.

Аргументовано, що, незважаючи на ідеологічний контекст, радянську термінологію, політичну заангажованість, дитячі часописи 20-х – початку 40-х рр. ХХ ст. є вагомим джерелом історико-педагогічних розвідок із питань освіти й виховання дітей в окреслений хронологічний період. Тогочасні українські періодичні видання для дітей дають можливість розширити знання про характерні риси та особливості розвитку вітчизняної освітньої галузі в контексті суспільно-політичних та історичних чинників.

ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДИТЯЧИХ ЧАСОПИСІВ 20-Х – ПОЧАТКУ 40-Х РР. ХХ СТ.

(НА ПРИКЛАДІ ЖУРНАЛІВ «ДИТЯЧИЙ РУХ», «ДРУГ ДЕТЕЙ»)

*С. М. Хопта, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики*

Українські дитячі часописи 20-х – початку 40-х рр. ХХ ст. є вагомим джерелом дослідження проблем розвитку вітчизняної освіти й педагогічної думки минулого, адже у них розгорнуто ті проблеми та питання, які були актуальними й передовими у тогочасній педагогіці.

Під час джерелознавчого пошуку у фонді ДНПБ виявлено дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х рр. ХХ ст. («Дитячий рух» (1925–1933), «Друг дітей» (1925–1933) та ін.) та встановлено, що до цього часу часописи не були комплексно й системно представлені в науково-освітньому просторі. У процесі історіографічного аналізу з'ясовано, що дитячі часописи 20-х початку 40-х рр. ХХ століття («Дитячий рух», «Друг дітей») певною мірою досліджували І. Карпич, Н. Коляда, О. Міхно, О. Сухомлинська, Н. Турчин тощо. Серед усього масиву досліджень виокремлено праці Н. Коляди, яка інтерпретує дитячу періодику як засіб науково-педагогічної комунікації [3], науковець І. Карпич вивчає особливості розвитку дитячого руху 20-х початку 30-х рр. ХХ ст. на сторінках дитячої періодичної преси [2], Р. Зозуляк, яка висвітлює питання дитячої преси в Галичині за період 1890–1939 рр. [1] тощо.

У процесі вивчення матеріалів журналів («Дитячий рух» (1925–1933), «Друг дітей» (1925–1933)) охарактеризовано їхнє змістове наповнення. З'ясовано, що журнал «Дитячий рух» носив характер теоретико-методологічного часопису, а на його сторінках порушувалися такі питання та проблеми: виховання («Про переростків», «Про роботу серед правопорушників», «Про проблеми виховання національних меншин на Україні»; здоров'я («Рухи на свіжому повітрі», «Загартування організму – основа фізкультури», «Лижний спорт», «Життя і спорт»); освіти («Кілька думок до нового навчального року», «П'ять років дитячої періодичної преси на Україні», «Положення про гуртки»); психології («Як сучасна наука підходить до вивчення «душевної діяльності (рефлексологічні бесіди)», дозвілля («Дещо про екскурсії», «Наші гулянки, наші ранки», «Шахи, волейбол», «Корпоративні свята і вечірки», «Організуймо дозвілля дітей»); організаційного характеру («Як ми будуємо громадсько-практичну роботу», «Положення про роботу шкільних колективів»); трудового виховання («Трудове виховання, а не даремне учеництво»); інтернаціонального характеру («Піонерський рух в Австрії», «За інтернаціональне виховання дитинства», «Праця англійської дитячої делегації»); літературної освіти («Про дитячу пресу на Україні», «Про правильне читання», «Про книжкову освіту», «Книжки про дозвілля: бібліографія») тощо.

Часопис «Друг дітей» (1925–1933) присвячений громадсько-педагогічним проблемам. Завдання журналу – відобразити багатогранну діяльність держави й суспільства в справах охорони дитинства, боротьби з безпритульністю,

допомоги педагогам, вчителям, батькам та дітям. До 1929 р. на сторінках журналу містилися списки розшукуваних дітей. Часопис розрахований на осередки «друзів дітей», дошкільників, вчителів та всіх, хто мав справу з дитячим рухом (працівники Охматдиту, бібліотекарі, клубні працівники, педагоги-організатори та ін.). У журналі, окрім педагогічних проблем, багато цікавих літературних творів відомих тогочасних поетів й письменників (О. Сороки, С. Голованівського, С. Яворського, І. Тимко, Л. Андрієва тощо); літературознавчих розвідок («Життя Тараса Шевченка», «Літературний рух»); науково-популярних статей («Діти за кордоном», «Про організацію Всеукраїнського Товариства друзів»). Чимало праць присвячено вихованню дитини в родині, проблемам охорони здоров'я дітей, подано корисні поради батькам та багато іншого матеріалу для вихователів, педагогів й учителів.

У процесі аналізу українських дитячих часописів 20-х – початку 40-х рр. ХХ ст. («Дитячий рух», «Друг дітей») зроблено висновок, що, незважаючи на певний ідеологічний контекст, зміщення культурних інтересів у площину соціальних, наповнення журналів являє собою багатий фактологічний матеріал для сучасних дослідників історії педагогіки. Подальшого опрацювання та жанрово-змістового аналізу потребують інші періодичні часописи з фондів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського («Будь наготові» (1926–1928), «Весела бригада» (1931–1937), «Червоні квіти» (1923–1931) та ін.

Список використаних джерел

1. Зозуляк Р. Українська дитяча преса Галичини (1890–1939 рр.). *Вісн. Львів. ун-ту. Серія педагогічна* / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. 2003. Вип. 17. С. 240–246. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/viewFile/6420/6422> (дата звернення: 20.11.2020).
2. Карпич І. Питання розвитку піонерської періодики та науково-методичної літератури на сторінках української преси (20-ті – початок 30-х років ХХ ст.). *Людинознавчі студії. Педагогіка* : зб. наук. пр. ДДПУ / Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич, 2014. Вип. 29, ч. 3. С. 69–76.
3. Коляда Н. Дитяча періодика як засіб науково-педагогічної комунікації (на прикладі журналів «Вожатий» та «Дитячий рух»). *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : наук. зб. / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2009. Вип. 28. С. 146–151.

СТОРІНКА «АДОЛЬФ ДІСТЕРВЕГ» ЯК СКЛАДНИК ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ»

*Н. В. Чала, молодший науковий співробітник, відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики*

У сучасних умовах інтенсивного реформування освіти в Україні, коли змінилися форми передавання знання, широкої популярності набувають електронні інформаційно-бібліографічні ресурси.

Інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (2008–2015 рр. – керівник П.І. Рогова, з 2015 р. – Л. Д. Березівська) «забезпечує інформаційний супровід історико-педагогічної

науки, бо є джерелом для написання дисертацій, наукових досліджень, бакалаврських і магістерських робіт; сприяє наповненню змісту підручників з історії освіти та педагогіки; уможливує якісне проведення масових науково-практичних заходів (конференцій, круглих столів тощо), присвячених творчій діяльності тих чи інших педагогів й освітніх діячів. Крім того, ресурс ознайомлює дослідників із фондом ДНПБ, зокрема педагогічними джерелами» [1].

Інформаційно-бібліографічний ресурс, який постійно поповнюється новими персоналіями, фактами та подіями, містить інформацію про понад 58 українських і зарубіжних педагогів й реформаторів освіти. Серед них видатний німецький педагог-демократ, послідовник Песталоцці, – Фрідріх Адольф Вільгельм Дістервег, 230-річчя від дня народження якого відзначається в цьому році.

Матеріали сторінки подано за рубриками: «Біографія», «Праці Адольфа Дістервега», «Публікації про життя та діяльність Адольфа Дістервега», «Фотогалерея», «Ушанування пам'яті».

У першій рубриці в стислому біографічному нарисі окреслено основні віхи життєвого й творчого шляху німецького педагога Дістервега, визначено його роль в історії педагогіки як теоретика й організатора освіти.

Друга рубрика «Праці Адольфа Дістервега» містить бібліографічний список праць. Особливу увагу заслуговує двотомна праця «Керівництво до освіти німецьких учителів» (1935). Перший том присвячений загальним питанням дидактики, другий – питанням методики викладання окремих предметів.

Більш широку інформацію подано в рубриці «Публікації про життя та діяльність Адольфа Дістервега». Значна частина публікацій, що увійшли до списку робіт, – це праці дослідників, які вивчали особливості педагогічної та організаційно-освітньої діяльності педагога, спрямованої на популяризацію професії вчителя.

Вміст «Фотогалереї» доповнює творчу біографію педагога. Вміщені фотоматеріали в рубриці «Ушанування пам'яті» демонструють його ушанування.

Зроблено висновок, що матеріали сторінки «Адольф Дістерверг» сприятимуть популяризації його педагогічного спадку, здійсненню подальших історико-педагогічних розвідок.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д., Деревянко Т. М. Електронний ресурс «Видатні педагоги України та світу» й онлайн-проект «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагого-ювіляри». *Вісн. Нац. акад. пед. наук України*. 2020. Т. 2, № 1. URL: <http://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/54/83> (дата звернення: 20.11.2020).

СЕКЦІЯ 2

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА ОСВІТИ (2020–2022)

Реєстраційний номер: 0120U002094

Роки виконання: 2020–2022

Назва пріоритетного напрямку: Якість освіти. Інформаційне освітнє середовище

Проблема дослідження: Інформаційно-аналітичний супровід освітньої діяльності, проектування інформаційно-освітнього середовища та електронних ресурсів

Науковий керівник: Л. О. Пономаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА ОСВІТИ: НАЙІСТОТНІШІ РЕЗУЛЬТАТИ ПЕРШОГО ЕТАПУ НД

*Л. О. Пономаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій,
завідувач відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Найістотніші наукові результати, досягнуті в ході проведення дослідження: вперше розроблено програму наукового дослідження, в якій обґрунтовано його актуальність, новизну та перспективність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, окреслено очікувані результати, шляхи їх упровадження та соціальний ефект; здійснено джерельний пошук матеріалів, сформовано джерельну та історіографічну базу дослідження; розроблено плани-проспекти наукової продукції, яка є кінцевим результатом;

частково сформовано джерельну й історіографічну бази дослідження інформаційних ресурсів освітнянських бібліотек;

проаналізовано вітчизняний та зарубіжний досвід науково-інформаційної та науково-методичної діяльності провідних освітнянських бібліотек; виявлено специфічні особливості інформаційних ресурсів бібліотек закладів освіти, обумовлені характером їх діяльності (тематичний склад визначається відповідно до навчально-наукового процесу навчального закладу і формується з електронних ресурсів віддаленого доступу (зовнішніх), власної генерації, локального доступу; за типом відображеної інформації це реферативно-бібліографічні, повнотекстові, змішані електронні ресурси);

проаналізовано та упорядковано інформацію 58 провідних освітнянських бібліотек щодо створення протягом 2020 року наукових та науково-методичних матеріалів, вторинних інформаційних ресурсів, а також щодо організації науково-практичних заходів; аргументовано, що модернізація, оптимізація, поглиблення та розширення системи інформаційного забезпечення української науки й освіти є одним з пріоритетних напрямів діяльності освітнянських бібліотек на сучасному етапі. Інноваційний розвиток мережі освітнянських

бібліотек передбачає удосконалення системи інформаційного забезпечення освітянської галузі, а також здійснення головного завдання – надання рівного й вільного доступу освітян України до знань;

досліджено становлення української бібліотечно-інформаційної термінології та її трансформації в умовах цифровізації та переорієнтації її на електронне середовище; *дібрано, систематизовано* терміни для рукопису словника «Каталогізування документів: короткий термінологічний словник». *Сформовано* орієнтовний перелік термінів для словника з визначеннями;

здійснено інформаційний пошук опублікованих праць О. І. Ляшенка, публікацій про життя та діяльність, дисертаційних досліджень, підготовлених під науковим керівництвом ученого; *проведено науковий аналіз* зазначених публікацій за змістовою, хронологічною, типологічною та видовою ознаками, *здійснено аналітико-синтетичне опрацювання документів*. Результати бібліографічного дослідження творчого доробку вченого викладено у біобібліографічному покажчику «Олександр Іванович Ляшенко: до 70-річчя від дня народження»;

розпочато формування та здійснюється нарощення фактографічної бази даних «Знаменні та пам'ятні дати у сфері освіти» у АІБС ІРБІС, пошукові можливості якої забезпечують потреби фахівців галузі освіти у плануванні роботи, пошуку компетентної інформації про події, інституції або особистості.

За результатами констатувального етапу підготовлено й опубліковано **51** наукову працю: **1** довідник, **1** бібліографічний покажчик, **5** бібліографічних списків та **17** статей: із них у зарубіжних виданнях – **2**, у фахових наукових – **9**, у наукових – **3**, у ЗМІ – **3**; тез – **27**. Підготовлено рукописи матеріалів до практичного посібника «Інформаційні ресурси бібліотек закладів освіти: формування та використання», методичних рекомендацій «Сучасні форми і методи забезпечення інформаційних потреб користувачів освітянських бібліотек»); довідкової продукції, зокрема словника «Каталогізування документів: короткий термінологічний словник»; науково-допоміжних бібліографічних покажчиків «Бібліотека в інформаційно-освітньому середовищі», «Дисертації з питань освіти (1991–2021)»; нарощується фактографічна база даних «Знаменні та пам'ятні дати у сфері освіти».

Упровадження наукової продукції, яка є кінцевим результатом наукового дослідження, здійснювалося шляхом розміщення в ЕБ НАПН України та вебпорталі ДНПБ рукописів довідника «Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек – 2020» (<http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720134>, https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/Directory_2020.pdf) та бібліографічного покажчика «Олександр Іванович Ляшенко: до 70-річчя від дня народження» (<http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722099> ; https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/Liashenko_O_I_Index_2020.pdf).

Упровадження проміжних результатів наукового дослідження здійснювалося під час виступів на **22** науково-практичних заходах: *міжнародних*: конференціях (10), зокрема зарубіжних (2), *всеукраїнських*: конференціях (1), читаннях (2), семінарах (2), круглих столах (2), звітній

науково-практичній конференції ДНПБ та інших заходах (4); проведення онлайн-заходів (3), передбачених Планом роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського:

<https://dnpb.gov.ua/ua/?events=24949>;

<https://dnpb.gov.ua/ua/?events=24870>;

<https://dnpb.gov.ua/ua/?events=24318>;

реалізації онлайн-проекту «Календар знаменних і пам'ятних дат у сфері освіти» <https://www.facebook.com/dnpb.gov.ua/posts/3601608413224804>;

<https://www.facebook.com/dnpb.gov.ua/posts/3515299551855691> ;

<https://www.facebook.com/dnpb.gov.ua/posts/3420000438052270>.

СИСТЕМА АВТОМАТИЗАЦІЇ БІБЛІОТЕК ІРБІС ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

*Н. В. Вараксіна, науковий співробітник відділу
науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Протягом звітного періоду розпочато дослідження питання використання баз даних «Календар знаменних дат», «Заходи» та «Архів виконаних довідок» на платформі ІРБІС 64+. Розглянуто також можливість підключення послуги «Вибіркове розповсюдження інформації» (ВРІ).

Зазначено, що в базі даних «Календар знаменних дат» можливим є створення таких видів записів: персони (особи), предмети (книжки тощо), заходи (виставки та конференції) та різні події, зокрема, свята, культурні та історичні віхи. База уможливорює групування подій за трьома категоріями: на кожен день; події, ювілей яких відзначається в поточному році; події, ювілей яких відзначатимуться через певний період часу. Записи можуть містити посилання на пов'язані документи як в поточній базі, так в інших базах даних. Передбачено формування бібліографії з використанням перенесення короткого бібліографічного запису із записів електронного каталогу, також забезпечено зв'язок з джерелом, в якому опубліковано потрібну статтю. Передбачено вихідні форми, у тому числі й «Показчик подій за тематикою».

У процесі розгляду бази даних «Заходи» визначено, що заходи розподілено за категоріями (наприклад, зустріч, виставка тощо); за видами (наприклад, категорія «Зустріч» пов'язана з видами «Вечір пам'яті», «Круглий стіл»); за характером (наприклад, постійний – кілька років, тривалий – у межах року) і т. п. Об'єктом опису є план заходів та захід. Записи заходів взаємопов'язані із записом відповідного плану. Це може бути план на якийсь період часу, або план проведення заходів за будь-якою темою, або план проведення заходів, пов'язаних із певною датою, наприклад, уведеною в базу «Календар знаменних дат».

У зв'язку з тривалим карантинном у пригоді може бути база даних «Архів виконаних довідок». Приймання запитів може здійснюватися за допомогою пункту «Послуги» – «Запитай бібліотекаря», а фіксація результатів виконаних бібліографічних довідок здійснюється у відповідній базі.

Визначено також, що реєстрація видачі електронних копій, доставляння копій замовнику може виконуватися в окремій базі «Міжбібліотечний абонемент», що дасть можливість реалізувати трирівневий взаємозв'язок (абонент – замовлення – копії), автоматизувати процес підготовки повідомлень абонентам за електронною поштою із вкладеними файлами електронних копій. У базі даних МБА фіксуються записи абонентів МБА і записи замовлень.

Отже, сучасна програмна платформа ІРІБС64+ дає змогу автоматизувати та інтегрувати різні бібліотечні процеси, що в сучасних умовах забезпечує певні переваги в оперативності надання інформаційних продуктів і послуг.

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕЧНИХ СЕРВІСІВ У ВІДПОВІДЬ НА ПАНДЕМІЮ 2020 РОКУ

О. В. Воскобойнікова-Гузєва, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів

Пандемія коронавірусу COVID-19 поставила перед бібліотечно-інформаційним системами світу нові виклики й завдання, які безпосередньо залежать від умов і наслідків карантинних заходів, потребують нових форм і методів взаємодії із користувачами і персоналу між собою, перерозподілу напрямів роботи штатних працівників, додаткового навчання персоналу тощо.

В основу дослідження покладено матеріали Опитування про вплив COVID-19, проведеного Конференцією директорів національних бібліотек світу спільно з ІФЛА у квітні 2020 р., у якому взяли участь 55 респондентів з 53 країн світу. Результати цього опитування, окрім інших складових, містять інформацію про заходи, які було вжито національними бібліотеками з надання електронних онлайн-послуг. Так, розширення цього виду послуг зазначають 62% респондентів, упровадження нових видів сервісів-онлайн – 51%, збільшення роботи віртуальної довідкової служби – 38%, обмеження електронних сервісів/онлайн-послуг – 7%. Деякі національні бібліотеки створювали спеціальні довідкові сторінки для бібліотечної спільноти на сайті. Зокрема, вони посилювали просування існуючих онлайн-послуг та електронних сервісів, запроваджували надання всіх електронних ресурсів безкоштовно для користувачів, надавали у вільному доступі для завантаження електронні газети через відсутність у користувачів під час часткової ізоляції можливості отримувати інформацію в друкованому вигляді, розміщували рекомендації під рубрикою «Що прочитати?» на сторінці у Facebook, посилювали співпрацю з урядом у сфері інформаційних технологій для надання електронних послуг.

Отже, в результаті вжитих бібліотеками заходів збільшилась кількість онлайн-відвідувань, наприклад звернень до вебсайтів, активніше використовувалися онлайн-сервіси і соціальні мережі. Окрім того, 80% респондентів запропонували альтернативні види діяльності, зокрема освітні платформи для онлайн-відвідувачів, онлайн-заняття для дітей та підлітків, онлайн-заняття про COVID-19, відкритий доступ до електронної періодики,

електронні читальні зали, віртуальні тури, прямі трансляції бесід бібліотекарів, культурні програми тощо.

Розвиток онлайн-сервісів для співробітників сприяє професійному розвитку, передбачає можливості керівництва роботою у віддаленому режимі, проведення вебконференцій, онлайн-зустрічей.

Аналіз професійних ресурсів українських бібліотек також засвідчує активізацію розвитку онлайн-сервісів для користувачів і співробітників. Нові умови роботи в період пандемії потребують творчого потенціалу й здатності реагувати на нові виклики. Ще більш різноманітним стає обслуговування на основі електронних бібліотечних сервісів, підвищується рівень кваліфікації персоналу завдяки онлайн-курсам і вебінарам.

БІБЛІОГРАФІЧНІ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК МОН УКРАЇНИ ТА НАПН УКРАЇНИ НА ПОРТАЛІ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

*О. Л. Гончаренко, науковий співробітник відділу науково-освітніх
інформаційних ресурсів*

Створена у 2003 році мережа освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України є найбільшою в бібліотечній системі України і об'єднує понад 16 тисяч книгозбірень різних видів. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського як координаційний та науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України з метою популяризації та надання доступу до фондів книгозбірень й інформаційного забезпечення потреб користувачів у 2006 році створила галузевий електронний ресурс «Бібліографічна продукція мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти України та Національної академії педагогічних наук України», де акумулюється інформація про бібліографічні видання, підготовлені фахівцями провідних бібліотек мережі (<https://dnpb.gov.ua/ua/bibliografichni-resursy/bibliografichna-produkciya-merezi-osc-2/>).

Електронний ресурс містить близько 500 бібліографічних, науково-допоміжних, тематичних, рекомендаційних та біобібліографічних покажчиків, при упорядкуванні яких використовуються переважно власні фонди бібліотек, що сприяє розкриттю їх інформаційного потенціалу. Усі видання розміщено на власних сайтах бібліотек у вільному доступі, що дає можливість розглядати кожний покажчик як електронний ресурс бібліотеки з певної тематики та значно удосконалює пошук й використання наукової інформації.

На основі аналізу бібліографічної діяльності провідних книгозбірень мережі в контексті формування українського сегмента галузевого освітнього інформаційного простору з'ясовано, що переважна частина видавничої продукції, яку готують фахівці провідних книгозбірень, є вторинними інформаційними ресурсами. У середньому вони становлять 80 % загальної кількості видань. Майже всі бібліотеки закладів вищої освіти педагогічного та інженерно-педагогічного профілів III-IV рівня акредитації щорічно готують

бібліографічну продукцію, бюлетені, каталоги виставок, аналітичні матеріали та інформаційно-аналітичні огляди. Серед бібліотек інститутів післядипломної педагогічної освіти найактивнішими є бібліотеки КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», КЗ «Запорізький ОШПО» ЗОР, КЗ «Кіровоградський ОШПО ім. В. Сухомлинського», КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської ОР та бібліотеки Волинського, Полтавського, Рівненського, Тернопільського та Хмельницького інститутів післядипломної освіти.

Встановлено, що тематична складова бібліографічних видань щороку відображає актуальні питання галузі освіти і науки та бібліотечної справи: впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність освітянських бібліотек, популяризація читання серед дітей та юнацтва, медіаосвіта на підтримку розвитку дослідницьких якостей учнів, національно-патріотичне виховання, інтеграція України в Європу, реформа Нової української школи, питання інклюзивної освіти, академічної доброчесності, гендерної політики. Щорічно готується бібліографічна продукція, присвячена видатним особистостям, ювілярам та з нагоди знаменних і пам'ятних дат.

Щорічний аналіз бібліографічної продукції, підготовленої фахівцями провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек, дає можливість формувати якісний галузевий бібліографічний електронний ресурс для задоволення професійних потреб фахівців освітянських книгозбірень, який сприяє удосконаленню системи інформаційного забезпечення освітянської галузі України, а також розширює можливості користувачів у пошуку й використанні наукової інформації з питань педагогіки та освіти.

ВНЕСОК ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У РОЗВИТОК РЕТРОСПЕКТИВНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ

Т. В. Добко, доктор наук із соціальних комунікацій, провідний науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів

Національна бібліографія є важливою системою орієнтації в національних інформаційних ресурсах, завданням якої є ретроспективний і поточний облік національної продукції. Ретроспективна національна бібліографія виконує функцію довгочасного зберігання інформації про документи, універсального підсумовування знань, закарбованих у документах, є свідченням культурного розвитку країни, сприяє вивченню історико-культурного спадку, розвитку національної культури та її взаємозв'язків зі світовою культурою.

З відновленням незалежності України розпочалося відродження національної бібліографії, активізувався розвиток історико-бібліографічних досліджень, науково-бібліографічної діяльності бібліотек. Робота в галузі національної бібліографії та створення репертуару україномовної книги набули пріоритетного значення. Провідними вченими розроблено концептуальні засади понятійно-змістового характеру термінів «національна бібліографія», «українська книга», «репертуар української книги». На новій джерельній базі

відкрилися можливості всебічного, поглибленого та об'єктивного вивчення історії української бібліографії.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) є науковою установою з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформаційної діяльності, педагогічного джерелознавства, біографістики та історії освіти; національним галузевим депозитарієм, всеукраїнським галузевим центром створення національної поточної і ретроспективної бібліографії, науково-інформаційного забезпечення спеціалістів у галузі освіти, педагогіки і психології. У фондах бібліотеки зберігається найповніше зібрання навчальних видань, починаючи з 1748 року, зокрема унікальні підручники й навчальні посібники для середніх шкіл, вищих освітніх закладів, програми, методичні матеріали.

На допомогу бібліографам у роботі зі створення бібліографічних посібників і каталогів бібліотек було підготовлено науково-методичне видання «Укладання друкованих каталогів книг громадянського друку (XVIII – початок XX ст.) із фондів бібліотек України» (укладач Р. С. Жданова; наук. ред. П. І. Рогова. Київ, 2005). Це дало змогу на єдиних методичних засадах на високому професійному рівні укласти наукові каталоги «Підручники і навчальні посібники (1748–1917 рр.) з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського для початкових і середніх навчальних закладів» (Київ, 2005), «Підручники і навчальні посібники з гуманітарних дисциплін для початкових і середніх навчальних закладів (1918–1945 рр.) з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» (Київ, 2014), «Підручники і навчальні посібники з природничо-математичних предметів для початкових і середніх навчальних закладів (1918–1945 рр.) з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» (Київ, 2016), «Періодичні видання 1917–1945 рр. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» (Київ, 2019) та ін.

Зазначені видання не лише становлять великий науковий інтерес для дослідників історії освіти, педагогіки, а й є важливим галузевим сегментом повної національної бібліографії, що віддзеркалює історичний розвиток нації, відображений у документах. Діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у цьому напрямі є значним внеском у розвиток української бібліографії, книгознавства, дослідження історії та культури України.

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

*Н. Є. Зоріна, науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Трансформації, які відбуваються сьогодні у бібліотечно-інформаційній сфері діяльності, визначають питання термінологічної компетентності як одне з

особливо актуальних для фахівців галузі. Володіня сучасною науковою термінологією є головним складником професіоналізму фахівців бібліотечно-інформаційної сфери, а формування термінологічної культури – важливим чинником їх професійної підготовки. Питання сучасної термінології, розвитку понятійного апарату бібліотекознавства та бібліографознавства належать до пріоритетних у наукових дослідженнях ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

У процесі дослідження розглянуто деякі аспекти становлення й розвитку української бібліотечно-інформаційної термінології, її сучасний стан, тенденції до змін у термінології в контексті реформування бібліотечної галузі в умовах інформатизації та переорієнтації її на електронне середовище, а також вплив глобалізації, інтеграції й міжнародної співпраці на стан терміносистеми бібліотечної галузі в Україні [1, 2]. Наголошено на потребі в нормативному регулюванні бібліотечно-інформаційної сфери відповідно до міжнародних стандартів, зокрема в розробленні, узгодженні та впровадженні уніфікованої наукової термінології.

Одним з найбільш розвинутих напрямів бібліотечно-бібліографічної діяльності є каталогізація. Обґрунтовано потребу в створенні довідкового видання «Каталогізування документів: короткий термінологічний словник» з урахуванням сучасних тенденцій у бібліотечно-інформаційній сфері діяльності. У роботі над створенням словника досліджено зміни, які відбуваються у бібліотечно-інформаційній сфері і відповідно у термінології каталогізації. Зазначено, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечній справі торкнулося насамперед каталогізування документів, тому питання термінології каталогізації потребує особливої уваги. Змістове наповнення кожного терміна впливає на зміст процесів, дій, засобів, методів тощо, які описано за допомогою цих термінів, отже, зрозуміло, що точне й чітке визначення термінів є важливим чинником їх правильного розуміння й застосування.

За результатами дослідження зроблено висновок про актуальність питання бібліотечно-інформаційної термінології в сучасних умовах та необхідність продовження роботи зі створення й редагування словника «Каталогізування документів: короткий термінологічний словник».

Список використаних джерел

1. Добко Т. До питання розвитку термінології бібліотечно-інформаційної сфери. Вісник Книжкової палати. 2011. № 8. С. 1–4.
2. Солоіденко Г. І. Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2010. 204 с.

РОЛЬ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ

С. Г. Коваленко, науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів

Майже увесь 2020 рік світ живе в умовах пандемії коронавірусу COVID-19, яка спричинила глобальні зміни в житті людей. Перед суспільством постало завдання, як дистанційно організувати та вдосконалювати продуктивний освітній процес. Констатовано важливу роль освітянських бібліотек у забезпеченні дистанційної освіти, зокрема Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. На перший план вийшло дистанційне інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів, зокрема науковців, педагогів, студентів, за допомогою e-mail, електронного доставляння документів, бібліографічних посібників і покажчиків, розміщених на сайтах бібліотек, сервісу «Віртуальна довідка». Для інтерактивного спілкування з користувачами бібліотека використовує акаунт у соціальній мережі Facebook, де публікуються матеріали про дні інформації, нові надходження, репортажі про проведені заходи, віртуальні виставки, презентації книжок.

Головним інформаційним бібліографічним ресурсом бібліотеки є її електронний каталог, що налічує більш як 100 тис. бібліографічних записів документів, вільний віддалений доступ до якого забезпечується через вебпортал бібліотеки (<https://dnpb.gov.ua/ua/>). Серед понад 100 ґрунтовних науково-допоміжних і рекомендаційних покажчиків, представлених на порталі, слід виокремити видання «Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми розвитку, інтеграція до європейського освітнього простору», окремі розділи якого присвячені тенденціям розвитку дистанційної освіти.

З метою вивчення стану педагогічної науки на основі досліджень, здійснених в Україні за роки незалежності, проведено моніторинг дисертацій, темою дослідження яких було використання інформаційних технологій в освіті та рівень сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності учасників освітнього процесу. Аналізувались дисертації зі спеціальностей 13.00.02 – теорія навчання (інформатика) та 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології, які розміщені у зведеній базі даних дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології. Загальна кількість дисертацій зі спеціальності 13.00.02 (інформатика), які стосувались використання ІКТ, – 69. З них найбільшу кількість (38, у тому числі 1 докторська) становлять дисертації, темою яких була методика навчання інформатики у закладах вищої та загальної середньої освіти. Ще в 16 дисертаціях (1 докторська) темою дослідження була підготовка вчителів з навчання інформатики та в 15 дисертаціях (1 докторська) розглянуто основи інформаційної культури та інформаційної компетентності. Із запровадженням спеціальності 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології за період 2011–2019 рр. захищено 50 дисертацій, у тому числі 43 кандидатські та 7 докторських. З них безпосередньо темі дистанційного

навчання присвячено 3 дисертації. Темою лише однієї дисертації було проектування електронного освітнього ресурсу в початковій школі. Інші здобувачі в своїх дисертаціях розглядали використання різних інформаційних систем (Moodle, Maple, та ін.) в окремих педагогічних проєктах. За результатами моніторингу виявлено заклади вищої освіти, де здійснюється найбільше дисертаційних досліджень з питань дистанційної освіти, використання інформаційних технологій в освіті, інформаційно-комунікаційної компетентності учасників освітнього процесу. Це, зокрема, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Українська інженерно-педагогічна академія, Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка.

Проведений аналіз контенту зведеної бази дисертацій засвідчив постійний дослідницький інтерес до різних аспектів дистанційного навчання, ІКТ-компетентності учасників освітнього процесу тощо. Разом з тим спостерігаються певні прогалини щодо досліджень, пов'язаних із використанням дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти, ІКТ-компетентності школярів, зокрема початкової школи.

Зроблено висновок щодо перспективи подальших наукових розвідок пріоритетних напрямів розвитку педагогіки шляхом аналізу та моніторингу дисертаційних досліджень, що є важливим для управління педагогічною наукою, планування та прогнозування.

ПРОЄКТУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГАЛУЗЕВОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

*Н. М. Кропочева, науковий співробітник відділу
науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Ознайомлення зі змістом програми наукового дослідження «Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти» (2020–2022) уможливило визначення власних дослідницьких завдань у руслі розроблення, застосування і впровадження нових підходів до розроблення інформаційно-пошукових інструментів наукових досліджень, зокрема в частині моделювання інформаційно-освітнього середовища та електронних ресурсів. У рамках зазначеного дослідження досить важливим напрямом визначаємо суперечливу гетерогенність понять «інформаційний ресурс», «електронний освітній ресурс», «інформаційний освітній ресурс», «електронний інформаційний ресурс», «цифровий освітній ресурс», фокусуючи увагу на виникненні та входженні в науковий простір зазначених термінів, які, власне, й розглянуто відповідно до появи й застосування в українських наукових розвідках.

Зважаючи на часові рамки виникнення наведених вище понять, зазначимо, що змістове наповнення терміна «інформаційні ресурси» відбувається синхронно з розвитком освітянських бібліотек як ресурсних центрів і зміною складових цього поняття. Прикметно, що ці зміни найбільш

емно відобразилися у визначенні джерел інформації, переліку сукупності документів і визначенні ролі інтелектуальної діяльності суспільства, в акцентуванні на накопиченні отриманої та збереженої інформації у процесі розвитку науки, культури, освіти. Частину досліджень зосереджено на вивченні процесів збереження й передавання інформації на носіях інформації; на інформаційних даних, на традиційних та машинозчитуваних носіях, що зберігаються в бібліотеках та інших інформаційних установах [1; 6; 7; 5]. Логічним продовженням попередньої тези є визначення інформаційних ресурсів, сфокусоване на формуванні сукупності документів в інформаційних системах [3]. Узагальнюючи результати досліджень упродовж 1994–2019 рр. щодо змістового навантаження поняття «інформаційні ресурси», констатуємо появу стійких співвідношень та ознак становлення тенденції, що виявляється в таких ознаках: фіксація інформації на матеріальних носіях та її збереження в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних) [4].

Аналізуючи споріднені поняття «інформаційний освітній ресурс», «електронний інформаційний ресурс», можемо стверджувати, що вони мають рівнозначні смислові відтінки, вирізняючись додатковими конотаціями, зокрема наявністю окремих документних масивів, що входять до складу інформаційної системи, виокремлення у межах розгляду засобів навчального контенту, тобто наповнення цих ресурсів.

У межах смислової складової понять «електронні освітні ресурси» та «цифрові освітні ресурси» дослідники зосереджують увагу на всій множині інформаційних ресурсів, що використовуються в системі освіти, у сучасній педагогічній науці та практиці, визначаючи інформаційно-об'єктне наповнення електронних інформаційних систем (електронних бібліотек, архівів, банків даних та ін.), призначених для інформаційного забезпечення функціонування й розвитку системи освіти» [2].

Як підсумок огляду становлення термінологічної визначеності зазначених понять стверджується теза: виникнення і входження зазначених понять у науково-інформаційний простір має поступовий характер, обумовлений появою нових видів програмно-технічних засобів, виробничих процесів оброблення, збереження та відтворення інформації, відображений у термінах з усталеним смисловим наповненням, з подальшим осмисленням і виникненням нових термінів.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2015. 160 с.
2. Биков В. Ю., Лапінський В. В. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів начального призначення. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2012. № 2 (98). С. 3–6.
3. Бойко М. А. Розробка та впровадження електронних освітніх ресурсів у процесі навчання інформатики учнів початкової школи : дис. ... канд. пед. наук ; спец.: 13.00.10 «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» / ДЗ «Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка». Київ, 2019. 203 арк.

4. Блюмин А. М., Феоктистов Н. А. Мировые информационные ресурсы : учеб. пособие, 2010. 296 с.
5. Государственный стандарт СТБ 982-94 Республики Беларусь. «Информационная технология. Термины и определения» от 30 декабря 1994, № 15. 24 с.
6. Ермошенко Н. Н. Толковый словарь по основам информационных деятельности. Украинская академия информатики. Украинский ин-т научно-техн. и экон. информации, 1995. 251 с.
7. Столяров Ю. Н. Документный ресурс: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений. М. : Либерия, 2001. 149 с.

ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА ЯК СКЛАДНИК СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

С. М. Лобода, доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів

Ідея єдиного освітньо-інформаційного простору серед проблем, що потребують нагального розв'язання, висунула на перший план питання про роль і значення засобів масової інформації в процесі його формування. На сучасному етапі очевидними стають суперечності між суспільною потребою у формуванні соціально активної творчої особистості, яка володіє найпотужнішими можливостями медійного контенту, і способами їх формувальної дії. Медійний контент педагогічної преси може забезпечити істотну складову педагогічної свідомості: сформувати уявлення, поняття, категорії й вплинути на професійну педагогічну діяльність, сприяти максимально ефективному процесу навчання, активно впливаючи за допомогою логічних й образно-емоційних засобів на всі форми свідомості – раціональну (ідеї, поняття, думки, оцінки, погляди), емоційну (відчуття, настрої, уявлення), вольову (потяги, прагнення, спонукання).

Окреслимо функціональне поле матеріалів медійного контенту педагогічної преси щодо навчально-виховних завдань процесу формування творчо-активної особистості педагога. Інформаційна функція відображає широкий спектр ідей виховання й освіти. Мотиваційна функція пробуджує в учителя професійний інтерес. Функція, що орієнтує, дає змогу використовувати знання, подані у творах педагогічної публіцистики, як керівництво до дії у професійній діяльності. Організаторська функція розвиває педагогічне мислення, творчі здібності, формує дослідницькі вміння й навички. Виховна функція залучає до цінностей учительської праці. Практична функція виробляє вміння й навички застосування знань педагогічної публіцистики в практичній діяльності. Самоосвітня функція забезпечує вчителя цінними педагогічними відомостями, знаннями, необхідними для практичної діяльності, пробуджує й розвиває пізнавальні здібності вчителя, його зацікавленість і позитивну мотивацію до здобуття знань про вчительську працю.

Інтеграційна система принципів формувальної дії в діяльності медіа містить такі позиції: відповідність науковим основам становлення й розвитку особистості; ціннісна орієнтація; комплексний підхід; адекватність, соціальна доказовість. Звернення до виховного й гносеологічного потенціалу медійного контенту педагогічної преси не вичерпує всіх проблем професійної підготовки,

проте уможливилює виявлення й реалізацію резервів у системі професійно-творчого становлення майбутнього фахівця.

РОЛЬ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

*О. Є. Матвійчук, кандидат педагогічних наук, науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Реалізація наукового проєкту «Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти» передбачає розв'язання низки завдань, зокрема, встановлення тенденцій та особливостей розвитку освітянських бібліотек МОН і НАПН України як ресурсних центрів науково-дослідного та освітнього процесів, визначення науково-методичної основи діяльності освітянських бібліотек щодо забезпечення інформаційних потреб користувачів із залученням сучасних форм і методів роботи. Встановлено, що вже понад півстоліття провідну роль у навчально-виховному процесі відіграють шкільні бібліотеки, які є ваговою складовою мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.

Констатовано, що з метою забезпечення здобуття кращої якості освіти розроблено концепцію Нової української школи та її практичної реалізації. Процеси розвитку, виховання й соціалізації в новій школі покликані зробити випускника конкурентоздатним у XXI столітті. Визначено пріоритети і в роботі шкільної бібліотеки – стати ресурсним осередком і експериментальним майданчиком для учнів і вчителів, забезпечити вільний доступ до якісних електронних підручників, енциклопедій, бібліотек, лабораторій [1, с. 29]. На основі аспектного аналізу наукових праць з досліджуваної проблеми встановлено, що сучасний інформаційно-комунікативний освітній простір шкільної бібліотеки є соціальним, простором співпраці, відкритим для всіх учасників освітньої спільноти – учнів, педагогів, адміністрації та батьків. Звідси й визначення місії шкільної бібліотеки – сприяти бібліотечними формами та методами забезпеченню інформаційних потреб своїх користувачів.

З'ясовано, що інформаційні потреби учнів, пов'язані з навчанням та розкриттям власного творчого потенціалу, а педагогів – з ресурсами щодо розроблення та реалізації навчальних програм. Виявлено, що учні, вчителі та батьки мало поінформовані про комплекс бібліотечних послуг та інформаційних ресурсів шкільної бібліотеки. Наголошено на ролі шкільної бібліотеки в сучасному інформаційно-комунікативному освітньому просторі.

Актуалізовано завдання шкільної бібліотеки у формуванні в учнів ставлення до читання як життєвої компетенції, критичного розуміння прочитаного, інформаційної культури, основ медіаграмотності, у допомозі творчому вчителю, який постійно працює над собою, консультаціями та пошуком корисних ресурсів, у тому числі онлайн.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. 40 с.

2. Пономаренко Л. О. Інформаційні потреби педагогічної науки та розвиток системи бібліографічних ресурсів освітянських бібліотек України [Текст] : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 18 с.

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

*Я. М. Ніколаєнко, науковий співробітник відділу науково-освітніх
інформаційних ресурсів*

Соціальне дистанціювання змусило змінити будь-який спосіб навчання на е-навчання. Сьогодні дистанційна освіта зазнає істотних змін, що свідчить про її дедалі зростаюче значення на ринку освітніх послуг. Криза COVID-19 зумовила розвиток дистанційного навчання в усьому світі, не оминула ця тенденція і Україну. Розвиток дистанційної освіти стикається з такими проблемами, як швидке зростання потреби у навчанні, відповідне технологічне забезпечення навчання та адаптація навчання до сучасних технічних вимог.

Поняття «дистанційна освіта» передбачає освітній процес та всі форми навчання учнів в інтернеті, поза межами освітнього закладу, коли трансформується навчальний підхід, заснований на принципі вчитель-учень у традиційному класі в конкретному місці й часі.

З'ясовано, що такі терміни, як «дистанційна освіта», «мультимедійне навчання», «відкрите та дистанційне навчання», «спеціальне навчання», «електронне навчання (або е-навчання)» та «онлайн-навчання», є поняттями, які мають одну й ту саму суть.

Досліджено, що світові тенденції розвитку дистанційної освіти здійснюються в таких напрямках: розширена, віртуальна та змішана реальність AR / VR / MR; розумні помічники / чат-боти; гейміфікація та навчання на основі ігор; адаптивне або персоналізоване навчання; мікрольорнінг; кураторство над контентом; інтерактивне навчання на основі відео; соціальне навчання.

Встановлено характерні риси дистанційного навчання: інтерактивність, гнучкість навчання, модульний принцип, індивідуалізація навчання, економічність дистанційного навчання, інформаційна забезпеченість дистанційного навчання, більша ефективність, ніж у традиційних засобів навчання.

Список використаних джерел

1. Kharkovyna O. "Top eLearning Trends Shaping 2019", [Електронний ресурс] *Hackernoon.com*. 2019. URL: <https://hackernoon.com/top-elearning-trends-shaping-2019-5aaa33920cf8>.
2. Wotto M. The future high education distance learning in Canada, the United States, and France: Insights from before COVID-19 secondary data analysis. *Journal of Educational Technology Systems*. 2020. №49. С. 262–281.
3. Zakota Z. Current Trends in E-Learning Development. *ENTRENOVA - ENTERprise REsearch InNOVAtion*. 2019. URL: <https://econpapers.repec.org/bookchap/zbwentr19/207720.htm>.

ФАКТОГРАФІЧНА БАЗА ДАНИХ
«КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ І ПАМ'ЯТНИХ ДАТ У СФЕРІ ОСВІТИ»
ЯК СЕГМЕНТ НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО РЕСУРСУ БІБЛІОТЕКИ

Т. С. Павленко, науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів

Потреби в оперативному отриманні конкретних відомостей виникають у будь-якій сфері людської діяльності – у процесі наукових досліджень, навчанні, побуті. Тому в сучасних умовах особливого значення набуває надання фактографічної інформації.

Бібліотеки, як вагома складова частина інформаційного ресурсу країни, створює науково-допоміжні ресурси власної генерації. З'ясовано, що традиційною практикою для багатьох бібліотек є створення традиційного довідкового видання «Календар знаменних і пам'ятних дат». У контексті виконання наукового дослідження постало завдання щодо створення та наповнення відповідної фактографічної бази даних.

Календар – це щорічне довідкове видання, яке вміщує послідовний перелік чисел, днів тижня та місяців року, короткі відомості про об'єкти, які описують визначні події культурного та громадсько-політичного життя суспільства, ювілеї видатних діячів освіти, культури, громадсько-політичних діячів, закладів культури та освіти. Встановлено, що створення Календаря – творча робота, яка потребує від упорядників уміння орієнтуватися у великій кількості інформаційних, довідкових, енциклопедичних, архівних джерел, знання історичного й сучасного матеріалу. Календар – це своєрідний бренд бібліотеки.

Є різні види календарів: історичні, краєзнавчі, галузеві, релігійні, пам'ятних дат, календарі-альманахи та ін.

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського створює «Календар знаменних і пам'ятних дат в галузі освіти і педагогічної науки». Видання містить фактографічну інформацію про пам'ятні події та дати з історії світової й вітчизняної освіти, педагогіки, психології та інших суміжних наук.

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського формує інтелектуальний календар електронної бібліотеки «Україніка». Видання складається з фактографічних довідок про ювілеї видатних особистостей України та світу, інформує читачів про визначні річниці подій суспільно-політичного, наукового та культурно-мистецького життя, дні заснування установ, населених пунктів України, про державні, професійні та інші свята.

«Календар знаменних і пам'ятних дат» укладає Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. Календар висвітлює подробиці біографій видатних особистостей, відомості про книжки й статті, електронні ресурси, необхідні для глибшого вивчення.

«Історичний календар» створює Український інститут національної пам'яті з метою консолідації та розвитку історичної свідомості українського народу, збереження національної пам'яті та належного відзначення відповідних подій.

Підготовку календарів знаменних і пам'ятних дат, які популяризують імена викладачів закладів вищої освіти, відомих їхніх випускників та діячів, причетних до створення і функціонування закладів освіти, здійснюють фахівці бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та бібліотеки імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Календарі стали путівниками в масиві знаменних дат, надійними джерелами інформації для наукових працівників, педагогів, студентів, бібліотекарів освітянських бібліотек. Календарні видання необхідні в плануванні роботи, пошуку компетентної інформації про ту чи ту подію або особистість.

БІОБІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ У РОЗКРИТТІ ЗМІСТУ ГАЛУЗЕВОГО РЕСУРСУ З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА ОСВІТИ

*Л. О. Пономаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій,
завідувач відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Науково-інформаційне забезпечення розвитку освіти, педагогіки та психології й формування системи інформаційних ресурсів є стратегічними завданнями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Констатовано, що бібліотека має розвинену систему бібліографічної продукції та науково-інформаційної діяльності, яка ґрунтується на методичних засадах, розроблених фахівцями ДНПБ та провідних наукових бібліотечних установ.

Реалізація наукового проєкту «Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти» передбачає здійснення бібліографічного дослідження творчого доробку видатних учених, окремих персоналій та розкриття сегмента інформаційного ресурсу з актуальних питань педагогіки, психології та освіти. На першому етапі наукового дослідження підготовлено біобібліографічний покажчик «Олександр Іванович Ляшенко: до 70-річчя від дня народження».

Використання відпрацьованої методики фактографічного, документального та бібліографічного пошуку наукових праць вченого та джерел про його життя і діяльність дало можливість здійснити добір релевантних джерел та інформації: 555 наукових та науково-методичних опублікованих праць О. І. Ляшенка за 45 років діяльності, 84 публікації про життя та діяльність, понад 20 дисертаційних досліджень, підготовлених під науковим керівництвом вченого. На основі наукового аналізу дібраних джерел за змістовою, хронологічною, типологічною, видовою ознаками здійснено аналітико-синтетичне опрацювання документів та їх систематизація. Бібліографічні записи праць вченого згруповано й подано в хронологічному порядку – за прямою хронологією з виокремленням років видання, а в межах року – за видами документів. Такий підхід сприяв розкриттю основних напрямів досліджень академіка О. І. Ляшенка, послідовному відображенню процесу розгортання його наукової діяльності, встановленню її масштабів та

досягнень, цілісному відображенню його творчого доробку у біобібліографічному покажчику.

Документи покажчика представляють доробок вченого з питань дидактики та методики навчання фізики. О. І. Ляшенко вивчає проблеми моніторингу якості загальної середньої освіти, застосування тестових технологій в оцінюванні навчальних досягнень учнів і студентів, формування предметної компетентності у процесі навчання фізики. За його участі в Україні розроблено тест загальної навчальної компетентності (скорочено – ТЗНК), який пройшов апробацію і рекомендований до використання. Багатоаспектне розкриття змісту покажчика забезпечує науково-допоміжний апарат: іменний покажчик, який містить прізвища співавторів, упорядників, редакторів, авторів рецензій та інших осіб, відомості про яких є в бібліографічних записах; абетковий покажчик назв праць О. І. Ляшенка та публікацій за редакцією вченого.

Підготовкою різних видів бібліографічних посібників, у тому числі біобібліографічних, займаються також книгозбірні мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України. Відомості про них доступні віддаленим користувачам на вебпорталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в рубриці «Бібліографічні ресурси» (<https://dnpb.gov.ua/ua/bibliografichni-resursy/bibliografichna-produkciya-merezhi-osc-2/>). Зокрема, бібліотека Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих ім. І. А. Зязюна НАПН України систематично здійснює підготовку персональних покажчиків, які відображають науковий доробок відомих учених, академіків та іноземних членів НАПН України, діяльність яких пов'язана із інститутом (Іван Андрійович Зязюн: педагог, вчений, філософ». 4 вид., перероб., допов. Київ, 2018; Шльосек Франтішек – учений, педагог, громадський діяч. Київ, 2018. та ін.). Констатовано, що до впорядкування персональних покажчиків активно долучилися бібліотеки закладів вищої освіти.

Отже, біобібліографічні покажчики акумулюють та поширюють інформацію про досягнення педагогіки, психології та освіти, створюють джерельну базу для подальших досліджень, формують позитивний імідж кращих представників наукової еліти нації, сприяють інтеграції української науки у світовий простір.

Список використаних джерел

1. Олександр Іванович Ляшенко: до 70-річчя від дня народження : біобібліогр. покажч. / [авт. вступ. ст.: Ю. І. Мальований ; упоряд.: Пономаренко Л. О., Ніколаєнко Я. М., Павленко Т. С. ; наук. ред. Добко Т. В. ; бібліогр. ред.: Пономаренко Л. О. ; літ. ред. Василенко Н. М.] ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2020. 117 с. (Серія «Академіки НАПН України» ; вип. 29).

РОЛЬ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БІБЛІОТЕКАРІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

*А. І. Рубан, молодший науковий співробітник відділу
науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Невід'ємною складовою системи інформаційного сервісу бібліотеки є інформаційно-бібліографічне забезпечення потреб користувачів, у тому числі професійних потреб науковців і практиків, і, зокрема, фахівців бібліотечної справи. Важливим джерелом у системі їх науково-інформаційного обслуговування є бібліографічні покажчики.

Проаналізувавши історію створення бібліографічних посібників для бібліотекарів, з'ясовано, що в 1920 р. український науковець Лев Биковський підготував для самоосвіти абетковий покажчик із 39 позицій наявної на той час літератури з бібліотекознавства українською мовою [1].

Установлено, що від останньої третини ХХ ст. до нашого часу в Україні для забезпечення інформаційних потреб бібліотечних фахівців у таких бібліотеках, як НБУ ім. Ярослава Мудрого, Львівська НБУ ім. В. Стефаника, Харківська ДНБ ім. В. Г. Короленка, укладають науково-допоміжні бібліографічні покажчики. В усіх цих книгозбірнях функціонують структурні підрозділи зі спеціалізованими фондами документів з бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства.

Констатовано, що у кабінеті бібліотекознавства ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського із 1999 р. виконується багатоаспектна робота зі створення й забезпечення доступу до інформаційного ресурсу з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства й інформаційної діяльності. Упродовж 2003 – 2019 рр. тут підготовлено 4 випуски науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства», головна мета якого – допомога в самоосвітній діяльності фахівців книгозбірень закладів освіти, що входять до складу мережі освітянських бібліотек України. Наголошено, що поряд з публікаціями професійних фахових видань особлива увага у впорядкуванні зосереджується на документах, підготовлених саме в книгозбірнях мережі. Зазначено, що для пошуку інформації про них переглядаються вебсайти всіх установ. Із метою оперативного доступу до повних текстів публікацій у бібліографічних посібниках подано посилання на їхні адреси (URL) в інтернеті. Самі ж посібники «Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства» розміщено як на вебпорталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, так і в електронній бібліотеці НАПН України.

Акцентовано увагу на тому, що бібліографічні покажчики можуть використовувати в роботі працівники не тільки книгозбірень закладів освіти, а й інших освітянських бібліотек, бібліотек різних систем та відомств, а також вони можуть стати в пригоді тим, хто веде науково-дослідну, науково-педагогічну, науково-методичну і навчально-виховну діяльність.

Список використаних джерел

1. Биковський Л. Бібліографія творів по бібліотекознавству на українській мові. *Наш шлях*. 1920. Число 72 (11 квіт.). С. 7–8.

ДИСТАНЦІЙНІ СЕРВІСИ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

*Я. Є. Сошинська, кандидат історичних наук, доцент,
науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Українські дослідники, зокрема Т. О. Колесникова, зазначають, що з початком нового міленіуму університетські бібліотеки увійшли в етап трансформації, обумовлений передусім розбудовою сучасної інфраструктури освітньої та наукової діяльності. Трансформаційні зміни в бібліотеках – це зміни їхніх істотних властивостей і функцій, власне, перетворення, пов'язані з інтеграцією бібліотечного фонду, послуг і персоналу з інформаційними, комунікаційними та цифровими технологіями.

Оскільки будь-яка університетська бібліотека є структурним підрозділом закладу вищої освіти, то основним напрямом її діяльності, безперечно, є підтримка освіти та досліджень. В умовах пандемії заклади вищої освіти в усьому світі, а також і в Україні, зробили якісний стрибок в організації дистанційної освіти. Тож цілком логічно, що університетські бібліотеки активно залучені в ці процеси. Одним із сервісів, який у даному контексті надають університетські бібліотеки викладачам і студентам, є вивчення накопиченого у світі масиву відкритих освітніх ресурсів (Open Educational Resources) і відкритих підручників (OpenTextbooks) та пропонування їх до використання у викладанні та засвоєнні відповідних навчальних дисциплін. На важливості створення, поширення та організації інклюзивного й рівного доступу до відкритих освітніх ресурсів наголошено, зокрема, у Рекомендації ЮНЕСКО, прийнятій у листопаді 2019 р. на 40-й сесії Організації. Тут з-поміж зацікавлених сторін у формальній, неформальній та інформальній освіті зазначено й бібліотеки.

Однією з важливих умов розвитку дистанційних сервісів підтримки освіти та досліджень є ведення бібліотекою репозитарію (електронного архіву) закладу вищої освіти. Використовуючи його, а також електронний каталог бібліотеки та зовнішні електронні інформаційні ресурси, бібліотекарі не лише виконують довідки, а й створюють електронні тематичні добірки документів та організовують електронне доставляння документів з різних інформаційних платформ і повнотекстових баз даних.

В умовах пандемії університетські бібліотеки також розширили свої консультаційні послуги. Застосовуючи широкий спектр онлайн-інструментів, як-то соціальні мережі, месенджери, Skype, Zoom, Google Meet та ін., бібліотекарі не лише надають індивідуальні консультації, а й проводять цикли вебінарів і тренінгів з питань публікаційної активності, визначення наукометричних показників, оформлення цитувань, списків використаних

інформаційних джерел за міжнародними стандартами, перевірки академічних текстів на ознаки плагіату тощо.

Таким чином, в умовах карантину не лише актуалізувалися проблеми освітніх і бібліотечних закладів, пов'язані з недостатнім матеріально-технічним оснащенням і використанням сучасних інформаційних технологій, але й з'явилися нові можливості для нестандартних рішень та інновацій. Університетські бібліотеки досить швидко трансформуються у центри академічної спільноти, відкриті для користувачів у форматі 24/7, де є простір як для навчання і досліджень, так і для натхнення, зустрічей і подій.

ДОВІДНИК «НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА ТА СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОВІДНИХ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК–2020» ЯК ПОПУЛЯРИЗАТОР ТА ПОШИРЮВАЧ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ ПРОВІДНИХ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

*І. І. Хемчян, молодший науковий співробітник
відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів*

Модернізація, оптимізація, поглиблення та розширення системи інформаційного забезпечення сфери освіти і науки є одним з пріоритетних напрямів діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України.

Починаючи з 2005 року бібліотека здійснює щорічний моніторинг та підготовку на його основі видань, присвячених діяльності провідних освітянських бібліотек з науково-інформаційної й видавничої діяльності та проведення заходів з підвищення професійної майстерності бібліотекарів. У 2020 році в рамках наукового дослідження «Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти» науковцями відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів підготовлено довідник «Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек - 2020». Довідник містить 1917 позицій, у його підготовці взяли участь 58 провідних освітянських бібліотек.

Інформацію від провідних освітянських бібліотек відображено в чотирьох розділах: «Наукові та науково-методичні матеріали, підготовлені провідними освітянськими бібліотеками України», «Вторинні документно-інформаційні ресурси провідних освітянських бібліотек України», «Електронні ресурси», «Соціокультурна діяльність».

З метою всебічного розкриття змісту розділів створено допоміжний апарат – тематичний та іменний покажчики, подано перелік бібліотек-учасниць з посиланнями на їхні вебсайти.

Аналіз інформації довідника свідчить про те, що найактивнішими його учасниками є бібліотеки закладів вищої освіти педагогічного та інженерно-педагогічного профілів III-IV рівнів акредитації. З'ясовано, що в цьому році бібліотеками заплановано підготовку значної кількості наукових видань, зокрема «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство» (бібліотека

Кам'янець-Подільського НУ імені Івана Огієнка) та «Нариси з історії Бібліотеки імені акад. М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (до 200-річчя від дня заснування)» (бібліотека ім. академіка М. О. Лавровського Ніжинського ДУ ім. Миколи Гоголя).

Акцентовано увагу на тому, що бібліотеки закладів вищої освіти в підготовці методичної продукції віддають перевагу створенню методичних рекомендацій, практичних, методичних та інформаційно-методичних посібників. Підтверджено, що переважна частина видавничої щорічної продукції – це вторинні інформаційні ресурси. Виявлено, що майже всі бібліотеки закладів вищої освіти запланували підготовку бібліографічних та біобібліографічних покажчиків, бюлетенів, каталогів виставок, аналітичних матеріалів та інформаційно-аналітичних оглядів, які укладаються переважно на основі фондів окремих бібліотек, розкриваючи їх потенціал.

Особливої уваги заслуговує перелік електронних баз даних власної генерації, які створені в бібліотеках Бердянського ДПУ, Вінницького ДПУ ім. Михайла Коцюбинського, Кам'янець Подільського НУ ім. Івана Огієнка, Криворізького ДПУ, Мелітопольського ДПУ ім. Б. Хмельницького, Південноукраїнського НПУ ім. К. Д. Ушинського, Полтавського НПУ ім. В. Г. Короленка, Ніжинського ДУ ім. Миколи Гоголя та наукових бібліотеках Маріупольського ДУ, Рівненського ДГУ, Сумського ДПУ ім. А. С. Макаренка, Тернопільського НПУ ім. В. Гнатюка, Української інженерно-педагогічної академії, НУ «Чернігівський колегіум» ім. Тараса Шевченка. Простежується також збільшення кількості проведених віртуальних виставок, презентацій, вебінарів, онлайн-семінарів, вебконференцій, онлайн-курсів підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Щорічна підготовка бібліотекою довідника сприяє бібліотечно-інформаційному забезпеченню фахівців освітянської галузі і дає можливість широкому загалу бібліотечної спільноти ознайомитись з доробками освітянських книгозбірень і використовувати їх у своїй роботі.

Для широкого загалу довідник розміщено на вебпорталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в розділі «Бібліотечному фахівцю» та в електронній бібліотеці Національної академії педагогічних наук України (загальна кількість звернень до довідника – понад 150).

СЕКЦІЯ 3
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ТА АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД
ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ ЩОДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА
РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ
(2020–2022)

Регістраційний номер: РК № 0120U002095

Роки виконання: 2020–2022 рр.

Назва пріоритетного напрямку: Якість освіти. Інформаційне освітнє середовище

Проблема дослідження: Інформаційно-аналітичний супровід освітньої діяльності, проектування інформаційно-освітнього середовища та електронних ресурсів

Науковий керівник: А. В. Селецький, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ТА АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ЩОДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ТА РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ: НАЙІСТОТНІШІ РЕЗУЛЬТАТИ
ПЕРШОГО ЕТАПУ НД

*А. В. Селецький, кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник, завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

Найістотніші наукові результати, досягнуті в процесі проведення дослідження:

визначено засади інформаційно-аналітичного супроводу діяльності НАПН України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування національної освіти;

з'ясовано стан наповнення електронного освітнього ресурсу науково-методичною продукцією, створеною у НАПН України, з питань модернізації та реформування освіти (монографії, посібники, збірники праць, концепції, технології, методики, програми, робочі плани, проекти тощо на паперових та електронних носіях);

класифіковано особливості інформаційно-аналітичного та інформаційно-бібліографічного супроводу ДНПБ діяльності НАПН України за видами і формами аналітичних та бібліографічних документів і відповідного розміщення на електронних носіях, а також здійснено: систематичне поповнення інформаційних джерел; корпоратизацію технологій опрацювання інформаційно-аналітичної інформації, удосконалення коопераційної співпраці споріднених аналітичних центрів та інформаційних служб; модернізацію

інтегрованої інформаційно-комунікаційної системи мережі освітянських бібліотек та корпоративної технології опрацювання галузевого контенту; проєктування, розроблення та підтримку комп'ютерних баз даних, удосконалення бібліотечних технологічних процесів і операцій, підготовки науково-методичної продукції; поширення результатів аналітичної діяльності в межах наукових масових заходів тощо;

удосконалено стратегію функціонування й розвитку системи бібліотечного інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності НАПН України, зокрема: широкомасштабне застосування ІКТ до методів і технологій пошуку, збирання, зберігання, опрацювання інформації з освітніх питань та створення на цій основі якісних вторинних аналітичних документів і матеріалів; системні підходи до формування, наповнення та розвитку галузевих баз даних; розширення кола джерел та обсягів опрацьованої інформації; підвищення якості, достовірності й оперативності новостворених документів, урізноманітнення видів і форм їх розміщення на електронних носіях;

здійснено добір, аналіз та систематизацію первинних повнотекстових джерел (підручників, посібників, рецензованих наукових журналів, електронних документів, що містяться в ЕБ НАПН України тощо), які становитимуть предметне поле дослідження бібліографічного та аналітичного супроводу діяльності НАПН щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти;

розглянуто онтологічний підхід як один із методів модернізації наукової та освітньої сфер на основі матеріалів статей, які розміщено у бібліотечній, науково-дослідницькій і публікаційній базі даних EBSCO;

здійснено науково-бібліографічний аналіз наукового доробку першого віце-президента НАПН України В. І. Лугового за період 2015-2020 рр., проведено аналіз тематики досліджень, співавторства, виявлення найбільш цитованих праць вченого;

частково впорядковано бібліографічну інформацію про науковий доробок академіка В. Г. Кременя, науковців Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України за 30 років наукової діяльності;

проведено моніторинг використання сайту електронної бібліотеки НАПН України за низкою показників (огляд відвідувань сайту; демографія відвідувачів; географія відвідувань; інтереси користувачів; інформаційно-комунікаційні технології, що використовуються при відвідуванні сайту та ін.), що дало можливість виявити найбільш затребувані публікації наукових працівників установ НАПН України, пріоритетні для споживачів наукової продукції напрями її наукової діяльності тощо;

узагальнено питання джерельного та історіографічного забезпечення запровадження трансдисциплінарного підходу в освіту в науково-документному масиві НАПН України шляхом дослідження репозиторію Електронної бібліотеки НАПН України, бази даних «Google Scholar»;

встановлено, що ефективним інструментом практичного використання суспільних функцій бібліометричної інформації для потреб науки й освіти є

бібліометричні профілі дослідників, створені та акумульовані в міжнародних наукометричних платформах Google Scholar, Scopus і Web of Science;

здійснено бібліометричний моніторинг вітчизняної педагогічної науки як джерельної бази для експертного оцінювання та прогнозування наукових досліджень з метою актуалізації метрик і показників для підготовки оглядово-аналітичних матеріалів щодо представлення української педагогічної науки в наукометричних системах;

набули подальшого розвитку інформаційно-аналітичні ресурси ДНПБ, зокрема щодо законодавчого та нормативно-правового забезпечення сфери освіти України для протидії поширенню коронавірусу COVID-19, психологічного забезпечення реалізації концепції Нової української школи; проект «Бібліометрика педагогічної науки»; наповнення бази знань «Національна академія педагогічних наук України»; *уточнено* основні суспільні функції бібліографічної інформації (пошукова, комунікативна та оцінювальна);

перевірено функціональність обраної наукометричної системи математичних і статистичних методів досліджень структури та динаміки масивів і потоків наукової педагогічної інформації, співвідношень формалізованих (кількісних) та експертних критеріїв оцінювання результативності дослідницької діяльності тощо.

За результатами першого, констатувального, етапу наукового дослідження опубліковано **57** наукових праць, з яких: бібліографічні покажчики – **1** (https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Lugovyi_V_I_Index_2020.pdf); довідкові бюлетені – **2** (https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Analituchnyy_visnuk_2020-11.pdf; https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/Analituchnyy_visnuk_2020-12.pdf); статті – **20** (у т. ч. у фахових наукових виданнях України – **10**, з них індексуються в наукометричній базі даних Web of Science Core Collection – **1**, індексуються в інших наукометричних базах даних – **8**; в іноземних виданнях – **3**, у т.ч. індексуються в наукометричних базах даних – **3**, в наукових виданнях – **6**, у т.ч. зарубіжних – **3**; у ЗМІ – **1**), в тому числі 1 англійською мовою; тези та матеріали конференцій – **25** (1 у зарубіжних виданнях), публікацій в електронному ресурсі – **8**.

Упровадження проміжних результатів наукового дослідження здійснювалося під час виголошення **31** доповіді й виступів наукових співробітників відділу в рамках **43** науково-практичних масових заходів різного рівня: *всеукраїнських*: конференцій (4), семінарів (3); круглих столів (2); *міжнародних*: конференцій (13), зокрема зарубіжних (3), *звітної науково-практичної конференції* ДНПБ та інших науково-практичних заходів (15), у тому числі заходів, що увійшли до плану роботи установи (**2**) (<https://dnpb.gov.ua/ua/naukovi-zakhody/naukovo-informatsiynyy-suprovid-modernizatsiyi/>; <https://dnpb.gov.ua/ua/naukovi-zakhody-2/>)

НАУКОВА ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНА ПРОДУКЦІЯ – КОМУНІКАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ СУПРОВОДУ НАУКОВО- ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*І. О. Агалець, кандидат педагогічних наук, доцент,
в. о. завідувача сектору наукової інформаційно-бібліографічної діяльності
відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

Виконання завдань констатувального етапу прикладного дослідження «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти» науковцями сектору наукової інформаційно-бібліографічної діяльності відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського передбачає формування джерельної та історіографічної бази дослідження; здійснення відбору, аналізу та систематизації первинних повнотекстових джерел, які становитимуть предметне поле дослідження; вивчення наукового доробку першого віце-президента НАПН України В. І. Лугового за період 2016–2020 рр., здійснення аналізу тематики досліджень, співавторства, виявлення найбільш цитованих праць ученого, оформлення рукопису біобібліографічного покажчика.

На підставі результатів наукового пошуку фахівцями сектору визначено та частково сформовано джерельну й історіографічну базу наукового дослідження як сукупності науково-методичних інформаційних документів, створених у підвідомчих установах НАПН України, серед яких виокремлено монографії, підручники, посібники, методичні рекомендації, педагогічні технології тощо.

З огляду на забезпечення кількісних та якісних показників кінцевої наукової продукції за темою дослідження виконано підготовку та оприлюднення біобібліографічного покажчика «Володимир Іларіонович Луговий – перший віце-президент НАПН України: матеріали до біобібліографії (2016–2020 рр.)», підготовлено частину рукопису біобібліографічного покажчика «Творчий доробок Василя Григоровича Кременя в інноваційному розвитку освіти України» (5-те вид., допов.). При цьому наголошено, що формування та опрацювання змісту довідкової продукції ґрунтується на таких основних принципах: доцільності, диференційованості-інтегрованості, систематизованості, сумісності.

З'ясовано, що наукова інформаційно-бібліографічна продукція як комунікаційний інструмент супроводу наукової інформаційно-освітньої діяльності створює оптимальні умови для подальшої роботи користувачів освітянської галузі з пошуку й практичного використання науково-освітньої інформації щодо актуальних питань модернізації та реформування освіти.

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СУПРОВІД НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАПН УКРАЇНИ

*І. П. Білоцерківець, молодший науковий співробітник
сектору наукової інформаційно-бібліографічної діяльності відділу наукового
інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

За результатами попереднього аналізу тематики дослідження на 2020 рік «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти» ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського з'ясовано, що сутність та мета інформаційно-бібліографічного супроводу наукової діяльності НАПН України полягають у забезпеченні надання якісної, змістовної наукової бібліографічної інформації фахівцям, які провадять наукові дослідження в галузі педагогіки та психології для реформування та модернізації освіти.

Інформаційно-бібліографічний супровід має відповідати пріоритетним напрямам наукових досліджень, визначеним Національною академією педагогічних наук України на 2018-2022 роки.

Науковці-бібліографи Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського здійснюють, зокрема, виявлення, облік, опис, систематизацію та аналіз джерел з тематики наукових розвідок науковців НАПН України.

З метою поліпшення інформаційного забезпечення освітньої галузі, а також інформаційно-бібліографічного супроводу діяльності НАПН України, фахівці-бібліографи мають керуватися такими рекомендаціями, зокрема: необхідно підвищити якість надання доступу до документного масиву праць, який є предметним полем наукових досліджень; удосконалити процес інформування науковців НАПН України щодо наявності друкованих праць та творів на електронних носіях з досліджуваних тем і напрямів, у тому числі із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій до методів та технологій опрацювання інформації з питань освіти; удосконалити створення якісних вторинних бібліографічних документів, що сприятиме підвищенню ефективності надання комплексу інформаційних послуг для науковців, керівників та фахівців освітнянської галузі; забезпечувати системний підхід до формування та розвитку галузевих баз даних бібліографічної інформації, розширювати коло її джерел та обсягів; підвищувати якість, достовірність й оперативність створення вторинних бібліографічних документів; здійснювати вчасний моніторинг фахового інформаційного сегменту; забезпечувати систематизацію та поширення інформаційного масиву даних, за застосування у бібліографічній діяльності міжнародних бібліографічних стилів.

Виконання зазначених завдань дасть можливість поглибити уявлення про суспільні функції бібліографії та сприятиме ефективності її практичного використання.

НАУКОВИЙ ДОРОБОК НАУКОВОЇ УСТАНОВИ ЯК РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*О. Б. Бондарчук, в.о. наукового співробітника
сектору наукової інформаційно-бібліографічної діяльності
відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

Одним із важливих напрямів діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського є науково-інформаційне забезпечення дослідницької та освітньої діяльності, зокрема створення бібліографічної продукції. У результаті численних досліджень доведено, що бібліографія є важливою складовою сучасної науки і соціальних комунікацій, від рівня розвитку якої багато в чому залежить ефективність когнітивно-комунікаційних процесів, а також є важливим чинником у проведенні наукових досліджень, оскільки цей інформаційний ресурс великою мірою відображає розвиток педагогічної думки, її особливості, проблематику тощо.

Встановлено, що ретроспективний огляд наукового доробку Відділення загальної педагогіки та філософії НАПН України за 30 років діяльності можна розглядати як своєрідний індикатор наукових досліджень, який дає можливість продемонструвати здобутки установ щодо інноваційного розвитку вітчизняної освіти, педагогіки і психології.

У процесі аналізу публікаційних напрацювань структурних підрозділів Відділення, а це – Інститут проблем виховання, 4 відділи Інституту педагогіки (відділ історії та філософії освіти, порівняльної педагогіки, інновацій та стратегії розвитку освіти, управління освітою), Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського та 4 науково-дослідних центри, виявлено, що впродовж усіх років діяльність установ була спрямована на теоретичні, практико-зорієнтовані, виробничо-практичні дослідження, які є гостро необхідними для реалізації інноваційних підходів у розвитку освітньої галузі, що перебуває в стані реформування. Відповідно констатовано, що роль інформаційних видань (науково-допоміжних бібліографічних покажчиків) є важливою у процесі пошукової та дослідницької діяльності науковців.

Науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Відділення загальної педагогіки та філософії НАПН України: 30 років наукової діяльності» продемонструє здобутки наукових установ щодо забезпечення розвитку національної освіти з часу проголошення незалежності України.

У виданні відобразатимуться праці науковців Відділення, опубліковані впродовж 1992–2022 рр. Покажчик адресовано педагогічним та науково-педагогічним кадрам, здобувачам вищої освіти, бібліотечним працівникам та всім, хто цікавиться питаннями педагогічної науки та освіти.

ОНТОЛОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В БІБЛІОТЕЧНІЙ СПРАВІ

Н. В. Вараксіна, науковий співробітник сектору ІКТ і наукометрії відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

О. А. Шило, науковий співробітник сектору ІКТ і наукометрії відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

Упродовж звітнього періоду розпочато дослідження питання використання онтології в бібліотечній галузі як засіб інтеграції електронних ресурсів. Зазначено, що у великих за обсягом інформаційних ресурсах неможливо швидко знайти потрібну інформацію шляхом перегляду всіх наявних документів, тому потрібна бібліографічна інформація (інформація про документи) для їх ідентифікації та використання. Процес бібліографування передбачає подання інформації у стислому, «згорнутому» вигляді, а поділ на групи за певними ознаками дає можливість переглядати відомості про документи, що увійшли до цієї групи. Саме за таким принципом будуються різні інформаційно-пошукові системи – бібліотечні й бібліографічні каталоги, картотеки, бібліографічні покажчики автоматизовані банки бібліографічних даних тощо.

Розглянуто терміносистему наукового (аналітико-синтетичного) опрацювання документів, зокрема понять «згортання інформації» та «індексування», що дає змогу розкрити зміст документа і на основі цього зарахувати його до певної групи, класу. Зазначено, що індексування документів здійснюється на основі певних інформаційно-пошукових мов, які призначені для передавання змісту і формальних ознак документів, наприклад мовою предметних рубрик. Визначення предметної рубрики для документа відповідно до його змісту називається «предметизацією». Досліджено напрями предметизації інформаційних ресурсів: предметизація документів про окремі науки, наукові дисципліни, напрями тощо; предметизація документів про установи, організації та предметизація персоналій.

Визначено, що оперативне опрацювання інформації потребує використання сучасних моделей представлення та інтеграції інформаційних ресурсів. Для розміщення інформації в базах знань необхідна систематизація галузевої інформації у межах певного розділу певного знаннєвого апарату. Онтології як складник сучасних інформаційних технологій здатні точно й ефективно описувати семантику даних для певної предметної області. Вони уможливають здійснення автоматизованого опрацювання семантики інформації з метою її ефективного використання. Завдяки онтології розв'язується проблема несумісності й суперечності понять. Як вважають науковці, представником певної онтології може бути бібліографічна база даних з її змістовим наповненням та механізмами співвідношення понять.

Отже, представлення бібліографічної інформації засобами концептуальних моделей подання знань є перспективним напрямом організації інформації.

ПРОБЛЕМА ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ

*Т. І. Годецька, науковий співробітник відділу наукового
інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

Наше суспільство сьогодні, на превеликий жаль, вже 7 років поспіль потерпає від наслідків багаторічної воєнної агресії. Час від часу зростає необхідність своєчасної компетентної соціально-психологічної підтримки загалом та супроводу великої кількості людей, перш за все на сході України.

Нами виокремлено в контексті виконання наукового дослідження «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти» праці вчених НАПН України (С. Д. Максименко, С. М. Титаренко та ін.) про найкращі практики, що сприяють відновленню психологічного здоров'я людини. У цих працях йдеться про чинники появи зазначеної проблеми, шляхи сприяння подолання її наслідків.

С. Д. Максименко виокремлює три типи станів у бійців, які повернулися з АТО: психологічний посттравматичний стрес, реакція; невротичні стани, гострі затяжні невротичні розлади; реактивні психози різних видів. При цьому, якщо борець не пройшов психологічну реабілітацію впродовж трьох-шести тижнів (через відмову чи з інших причин), то це призводить до глибоких стійких депресій і навіть до суїцидальних ризиків. Тож своєчасне звернення за допомогою рідних і близьких може сприяти поліпшенню стану здоров'я бійця [1].

Т. М. Титаренко зазначає, що головною умовою збереження психологічного здоров'я є готовність особистості до творчого конструювання власного життя, а засобом відновлення – реабілітаційний процес, що сприяє активізації життєтворення, підвищує рівень суб'єктивного благополуччя в сімейній, особистій, професійній сферах [2].

Проблема відновлення психологічного здоров'я людини в умовах війни є актуальною і потребує подальшого інформаційно-аналітичного аналізу.

Список використаних джерел

1. Максименко С. Д. Теоретико-методологічні засади розвитку психологічної науки ХХІ сторіччя. *Директор шк., ліцею, гімназії*. 2020. Т. 21, № 1. С. 40–49.
2. Титаренко Т. М. Технології відновлення психологічного здоров'я особистості в умовах війни: комплексний підхід. *Наук. студії із соц. та політ. психології*. 2019. Вип. 43. С. 54–62.

БІБЛІОТЕКА У ВІДКРИТОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

А. Г. Гуралюк, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач сектору ІКТ і наукометрії відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти

У межах наукового дослідження розглядаємо відкрите освітнє середовище закладу освіти як локалізовану в певних межах динамічну сукупність інформаційних об'єктів (систем, технологій, засобів, відносин, умов, явищ, що забезпечують освітній процес або взаємодіють із ним), яка перебуває в постійному розвитку відповідно до запитів соціуму.

Одним із таких об'єктів (елементів освітнього середовища) є бібліотека закладу освіти. Роль сучасної бібліотеки полягає у забезпеченні інфокомунікаційного посередництва між документом та користувачем. Специфіка запитів сучасного користувача (читача) полягає в тому, що його не цікавить наявність у фондах бібліотеки того чи іншого документа, для нього значно важливішими є швидкість і зручність в отриманні інформації, а чи буде це зроблено через традиційну книгу в фонді, або через онлайнкову повнотекстову базу даних, або через оперативне електронне доставляння документа, або через доступ до «вільного» інтернету, є вже не таким істотним.

Досвід роботи із пошуковими запитами в інтернеті у багатьох користувачів створює ілюзію можливості отримання будь-якої інформації «не сходячи з місця». Для багатьох із них (особливо це стосується молодшого покоління) стає неочікуваною відсутність у відкритому доступі потрібних їм інформаційних джерел. Бібліотека в освітньому середовищі закладу освіти має накопичувати специфічні знання щодо діяльності саме цього закладу. У першу чергу це стосується освітнього (освітньо-наукового) процесу, проте ним не обмежуються. Не менш важливою є специфічна інформація з обслуговування діяльності закладу освіти. Мається на увазі юридично-правова інформація, управлінська інформація тощо.

Ще однією проблемою, з якою стикаються споживачі освітніх послуг у глобальному інформаційному просторі, – це неповнота, а часто й недостовірність інформації. З огляду на це спостерігається зростання ролі бібліотеки у відкритому освітньому середовищі як засобу верифікації інформації.

Активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечну сферу істотно вплинуло на її розвиток. Масова цифровізація сприяла створенню в бібліотеках електронних каталогів; оцифруванню частини фонду; формуванню власних різних баз даних, електронних бібліотек, зведених каталогів, корпоративних бібліотечних мереж; появі інтернет-навігації за бібліографічними і повнотекстовими ресурсами; створенню віртуальних дослідницьких сервісів для користувачів, які забезпечують з ними інтерактивний зв'язок та їх доступ до електронних бібліотечних систем, що значно наблизило роботу бібліотеки окремого закладу освіти до сучасних світових стандартів роботи з інформацією.

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

*Д. О. Закатнов, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу
наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

Наукові бібліотеки є важливими складниками світової інформаційної інфраструктури, при цьому вони не лише надають доступ до інформаційних ресурсів, а й створюють інформаційні продукти. Тож одним з напрямів діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є інформаційно-бібліографічне забезпечення розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики первинними і вторинними документами, професійних інформаційних потреб учених і практиків освітянської галузі тощо.

Розв'язання актуальної соціально-економічної проблеми підвищення якості людського капіталу країни здійснюється за кількома напрямками, одним з яких є вдосконалення системи професійної орієнтації населення. При цьому особливості професійної орієнтації особи на етапах оптації та здобуття професійної освіти є предметом наукових розвідок педагогів і психологів. З огляду на це бібліографічне забезпечення профорієнтаційної роботи не залишилося поза увагою фахівців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

У 2009 р. опубліковано підготовлений науковцями бібліотеки бібліографічний покажчик «Розвиток професійної орієнтації в Україні» [2]. Він складається з 11 розділів, що вміщують понад 1250 назв джерел з питань професійної орієнтації в Україні і зарубіжних країнах. У покажчику зібрано документи стосовно різних аспектів професійної орієнтації, опубліковані у 2004-2009 рр. У реферативному огляді «Організація профорієнтаційної роботи в школі» висвітлено інформацію щодо розвитку профорієнтаційної роботи з учнями закладів загальної середньої освіти у 2006-2014 рр. [1]. Фахівцями бібліотеки досліджувалося й питання модифікації парадигми профорієнтаційної роботи, що базується на компетентнісному підході. Особливості застосування засобів професійної орієнтації для формування кар'єрної компетентності учнівської молоді відображено в аналітичному огляді «Педагогічні технології кар'єрного розвитку учнівської молоді» [3].

Список використаних джерел

1. Рабаданова Л. В. Організація профорієнтаційної роботи в школі : (реф. огляд). URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/ref_ogliad_2015_1_Prof_orientatsia_v_shkole.pdf (дата звернення: 13.11.2020).
2. Розвиток професійної орієнтації в Україні : наук.-допом. бібліогр. покажч. / упоряд.: Пономаренко Л. О., Стельмах Н. А., Ніколюк Л. І. ; наук. ред.: Рогова П. І., Чепурна Н. М. Київ ; Черкаси : [б. в.], 2009. 196 с.
3. Селецький А. В. Педагогічні технології кар'єрного розвитку учнівської молоді : (аналіт. огляд). URL: <https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/Pedagogical-Technologies.pdf> (дата звернення: 13.11.2020).

ПЕРСОНАЛЬНІ ПОКАЖЧИКИ У НАУКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНОМУ СУПРОВІДІ ДІЯЛЬНОСТІ НАПН УКРАЇНИ

*Л. О. Пономаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій,
науковий співробітник сектору інформаційно-бібліографічної діяльності
відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

Для відображення сучасного стану розвитку педагогічної науки, освіти й практики, насичення наукового контенту масивом нової бібліографічної інформації у контексті виконання наукового проєкту «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти» (науковий керівник – А. В. Селецький, кандидат історичних наук) цілеспрямовано здійснюється підготовка бібліографічної продукції з актуальних питань педагогіки та психології різних типів і видів у традиційній та електронній формах. Нині в НАПН України працюють 154 особи, з них 69 дійсних членів і 85 членів-кореспондентів. Наукові та науково-педагогічні працівники установ і члени академії виконують 278 науково-дослідних тем за 31 науковим напрямом.

ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського як галузевий інформаційний центр репрезентує наукові здобутки у чотирьох серіях, серед яких чільне місце займає «Академіки НАПН України». 30-й випуск зазначеної серії біобібліографічних видань присвячено науковій та науково-педагогічній діяльності Володимира Іларіоновича Лугового, доктора педагогічних наук, професора, академіка, першого віце-президента Національної академії педагогічних наук України, заслуженого працівника освіти України, почесного доктора Національної академії державного управління при Президентові України. Хронологічно показчик продовжує видання, підготовлені фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського у 2010 і 2015 рр. У показчику представлено науковий доробок ученого, створений протягом 2015–2020 рр., який налічує 300 опублікованих праць. Крім того, до видання ввійшли відомості про наукову школу дослідника, а також література про наукову та громадську діяльність В. І. Лугового [1].

Констатовано, що важливим напрямом діяльності академіка є участь у робочих/експертних групах, комісіях, комітетах, радах щодо підготовки важливих законодавчих документів із реформування системи освіти України. Закцентовано увагу на групуванні записів у розділах та видах видань, які увійшли до показчика. Інноваційним аспектом у показчику є запропонована упорядниками поглиблена та удосконалена система поміток, яка виокремлює різні аспекти діяльності академіка В. І. Лугового як наукового консультанта, координатора, експерта або куратора. Повноту та вичерпність видання, всебічне висвітлення діяльності вченого та його наукового доробку забезпечено шляхом використання фондів та каталогів ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського, Національної бібліотеки України імені

В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, інтернет-ресурсів.

Отже, зважаючи на потребу подальшого осмислення та узагальнення накопиченого досвіду, аргументовано, що науково-бібліографічний супровід діяльності НАПН України забезпечує не лише моніторинг та аналіз результатів досліджень провідних учених-академіків НАПН України, а й сприяє інтеграції педагогічної науки у світовий інформаційний простір.

Список використаних джерел

1. Володимир Іларіонович Луговий – перший віце-президент НАПН України : матеріали до біобібліографії (2015–2020 рр.) / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Самчук Л. І., Янюк С. С. ; наук. ред. Березівська Л. Д.]. Київ, 2020. 77 с. (Серія «Академіки НАПН України» ; вип. 30).

ІНФОРМАЦІЙНА АНАЛІТИКА ЯК ОСНОВНИЙ МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

*М. Л. Ростока, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу наукового інформаційно-аналітичного
супроводу освіти*

Інформаційна аналітика як основний методологічний інструментарій, спрямований на забезпечення підтримки прийняття рішень бізнесового й управлінського характеру, є засобом ефективного супроводу динамічного розвитку суспільства взагалі та освітньої галузі зокрема. Це спосіб інформаційного пізнання всесвіту завдяки аналітично-семантичним пошукам з опанування дійсності. Відповідно інформаційно-аналітична діяльність (далі – ІАД) є певним процесом, який забезпечуватиме формування інформаційного продукту шляхом здобуття, збереження, оброблення, перетворення, передавання, накопичення даних у просторі. У цьому ключі ІАД відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського спрямовано на здобуття якісних прикладних результатів наукового дослідження «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти». Справді, ІАД відділу дала змогу здобути певні інформаційно-аналітичні дані в руслі означеної проблематики. Наприклад, як прикладні результати наукового дослідження з аналітичного вивчення інформаційних масивів інтернету та фондів друкованих джерел, підготовлено й опубліковано два випуски електронного галузевого періодичного видання – «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки: довідковий бюлетень» (<https://lib.iitta.gov.ua/722217/>; <https://lib.iitta.gov.ua/722218/>).

Інформаційно-аналітичний супровід (далі – ІАС) є невід’ємною частиною ІАД, а значить, й складовою інформаційної аналітики. На нашу думку, ІАС – це певний етап ІАД, який забезпечуватиме підвищення ефективності функціонування об’єкта аналітики, на який спрямовано супровід. ІАС можна по праву вважати стратегічним напрямом поліпшення якості організації та

проведення наукових досліджень, що передбачають підтримку й удосконалення наукового й педагогічного змісту роботи закладів освіти, наукових установ та інших організацій.

Отже, за результатами вивчення діяльності НАПН України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти з'ясовано, що ученими академії, зокрема співробітниками ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, задля підвищення ефективності ІАС розробляються й створюються різноманітні прикладні продукти засобами інформаційної аналітики. Так, наприклад, на сайті ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського зосереджено актуальні наукові інформаційно-аналітичні й бібліографічні документи з важливих питань розвитку освіти, педагогіки та психології, оприлюднюється моніторинг ЗМІ з питань освіти й науки.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАПН УКРАЇНИ

*А. В. Селецький, кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник, завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

За результатами констатувального етапу наукового дослідження «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти»:

встановлено та частково сформовано джерельну й історіографічну базу наукового дослідження, як сукупність науково-методичних інформаційних документів, створених у НАПН України, що за своїм призначенням змістовно, процесуально та технологічно регламентують здійснення навчального процесу в окремих підсистемах української освіти на різних рівнях її структурної організації;

здійснено відбір, аналіз та систематизацію первинних повнотекстових джерел, які становитимуть предметне поле дослідження стосовно аналітичного супроводу діяльності НАПН України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти;

конкретизовано підходи до вдосконалення наукового пошуку, які полягають в удосконаленні стратегії розвитку системи науково-аналітичного, забезпечення модернізації та реформування освітньої сфери держави; застосуванні ІКТ до методів і технологій опрацювання інформації з питань освіти, що сприятиме підвищенню ефективності надання комплексу інформаційних послуг для науковців, керівників та фахівців галузі; забезпеченні системного підходу до формування, наповнення та розвитку галузевих баз даних аналітичної інформації, розширенні кола її джерел та обсягів; підвищенні якості, достовірності й оперативності вторинних документів, урізноманітненні способів їхньої комунікації; модернізації та розвитку інтегрованої системи мережі освітянських бібліотек та корпоративних технологій опрацювання галузевого контенту; розвитку зв'язки з

громадськістю, розширенні міжнародного наукового співробітництва та представлення власних наукових розробок у світовому науковому просторі.

ОНТОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У РОЗРОБЛЕННІ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

*Х. В. Середа, науковий співробітник сектору ІКТ і наукометрії
відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

Розроблення та впровадження систем електронного документообігу (СЕД) в наукових установах є одним з напрямів впровадження сучасних стратегічних інноваційних комп'ютерних технологій.

У багатьох наукових установах СЕД використовується як засіб автоматизації лише однієї базової функції – реєстрації документів.

У результаті аналізу функціонування існуючої системи паперового документообігу типової наукової установи НАПН України виявлено низку недоліків: активне використання паперових носіїв інформації; велика кількість рутинних операцій; значні витрати часу на підготовку й узгодження документів, наслідком чого є низька швидкість та малий обсяг опрацювання інформації; дублювання функцій у різних підрозділах; тривала процедура прийняття рішень.

У результаті аналізу різних підходів до моделювання предметної області встановлено, що на сучасному етапі перспективним є застосування онтологічного моделювання для реалізації СЕД наукової установи. Розглянемо переваги організації документообігу наукової установи з використанням моделей онтологій предметної області.

З'ясовано, що застосування онтологічного підходу до моделювання бізнес-процесів СЕД із визначенням основних понять предметної області має такі переваги: модель є універсальною і здатна описати різні аспекти діяльності установи – від системи стратегій і цілей до організаційної структури та системи бізнес-процесів; модель застосовна на різних рівнях деталізації – від верхнього рівня опису базових понять менеджменту до рівня проєктування аналітичних додатків; окремі аспекти бізнес-процесів установи можуть бути описані за допомогою інших мов моделювання з використанням понять, які було введено до онтологічної моделі; комплекс онтологічних моделей уможливорює вибудову взаємозв'язків різних бізнес-процесів на різних рівнях деталізації; така модель інтегрує і систематизує поняття різних аспектів взаємопов'язаних бізнес-процесів.

Вважаємо, що автоматизація паперового документообігу типової наукової установи НАПН України, яка сприятиме підвищенню ефективності її роботи, скороченню витрат робочого часу та збереженню витрат, можлива лише з впровадженням і використанням СЕД на всіх етапах життєвого циклу документів, що продукуються науковими установами.

Кінцевою метою створення і використання онтологій є забезпечення підтримки діяльності наукової установи щодо накопичення, розподілу та повторного використання знань.

ЕВОЛЮЦІЯ СУСПІЛЬНИХ ФУНКЦІЙ БІБЛІОМЕТРИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

*Т. В. Симоненко, науковий співробітник сектору ІКТ і наукометрії
відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти*

Генезис і розвиток бібліографії і бібліометрії мають спільні риси. Їх дослідження сприяє встановленню нових знань про інформаційно-комунікаційні явища й процеси та їх узагальненню. У практичному аспекті це дасть можливість поглибити уявлення про еволюцію суспільних функцій бібліометрії та підвищити ефективність їх практичного використання.

Констатовано високий теоретико-методологічний рівень бібліографознавства й обґрунтованість його об'єкта, предмета та методів дослідження. Виокремлено основні суспільні функції бібліографічної інформації – пошукову, комунікативну та оцінювальну. Зазначено, що вони є проекцією філософських категорій загального, особливого й індивідуального на бібліографічну сферу. Розглянуто розбіжності у визначенні терміна «бібліометрії» сучасними фахівцями, що свідчить про необхідність підвищення наукового рівня бібліометричних розвідок.

Запропоновано дослідити еволюцію бібліографії і бібліометрії в аспекті залучення теоретичної бази бібліографознавства до визначення суспільних функцій бібліометрії. Встановлено, що ними є функції наукового декларування, структурного аналізу та наукометрична функція. У бібліометрії їх аналогами є відповідно пошукова, комунікативна та оцінювальна функції. Наголошено, що тріаду суспільних функцій бібліометричної інформації треба розглядати як з теоретико-методологічних позицій, так і в прикладному аспекті. Безперечною є їх наукова цінність, оскільки визначена сукупність функцій підвищує роль і статус бібліометрії в системі соціальних комунікацій. Інструментарієм практичного використання суспільних функцій бібліометричної інформації для потреб науки й освіти є бібліометричні профілі дослідників, створені й акумульовані в міжнародних наукометричних платформах Google Scholar, Scopus і Web of Science. Перша з них має на порядок більшу джерельну базу, що уможливує реалізацію всіх згаданих суспільних функцій. Дві останні платформи забезпечують підтримку лише наукометричної функції при дослідженнях високотехнологічних галузей знання. Зроблено висновок про доцільність реалізації національного проекту з консолідації бібліометричної інформації зі згаданих наукометричних платформ на базі інформаційно-аналітичної системи «Бібліометрика української науки».

У процесі дослідження здійснюється бібліометричний моніторинг вітчизняної педагогічної науки як джерельної бази для експертного оцінювання та прогнозування наукових досліджень; актуалізація метрик і показників для підготовки оглядово-аналітичних матеріалів щодо представлення української педагогічної науки в наукометричних системах.

Щоквартально готується звіт «Педагогічна наука України: бібліометричний аудит». Надається методична допомога з питань бібліометричного моніторингу вітчизняної системи наукових комунікацій.

Наукове видання

**МАТЕРІАЛИ ЗВІТНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ОСВІТИ ТА
НАУКИ УКРАЇНИ»**

ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В 2020 Р.

Редакційна колегія:

Л. Д. Березівська, д-р пед. наук, професор,
член-кореспондент НАПН України (*головний редактор*)

Д. О. Закатнов, канд. пед. наук, с.н.с.

С. В. Тарнавська, канд. іст. наук (*відповідальна за випуск*)

Л. О. Пономаренко, канд. наук із соц. комунікацій

А. В. Селецький, канд. іст. наук, с.н.с.

Літературний редактор – Н. М. Василенко

Верстка – Н. В. Вараксіна

**Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського**

Тел./факс: 380 (44) 583-06-31

e-mail: dnpb@i.ua

Підписано 30.12.2020. Зам. № 8429/1.

Видавець ТОВ «ТВОРИ».

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.

21027, м. Вінниця, вул. Келецька, 51а, прим. 143.

Тел.: +38 (098) 46-98-043, +38 (096) 97-30-934,

+38 (093) 89-13-852, +38 (0432) 603-000.

e-mail: info@tvoru.com.ua

<http://www.tvoru.com.ua>